
OOM BIJNA
EN DE
ZEILENHIJSER

Inhoud

Over dit boek 2
Over het verhaal 3
1. De Zeef-o-maat 4
2. Drie weken stil 13
3. Acht zolders 22
4. Een tweede paar handen 31
5. Wat Oom Bijna wél kan 40
6. Wat er in de kap woont 48
7. De kast verhuist 57
8. Een reuzenzwachtel 66
9. Negentien heklatten 74
10. Klem 83
11. De mevrouw van nummer zeven 92
12. Eén nacht 101
13. Niets 110
14. Windstil 118
15. De keukentafel 126
16. Zes paar handen 135
17. De generale 144
18. Vol tuig 153
19. Tweeëndertig vlaggen 163
20. Het boek dat er niet is 172
Copyright & License 181

Over dit boek

In het kort

- **Taal:** Nederlands (moedertaal)
- **Leeftijd:** 10–12 jaar
- **Omvang:** 20 hoofdstukken · ±45.500 woorden

Editie

Dit is de **eerste druk** — versie 1.0, verschenen augustus 2026.

Versie	Datum	Notities
1.0	augustus 2026	Eerste druk

Over het verhaal

De serie

Aan het eind van de Molenstraat, in het dorpje Knotwilg, woont uitvinder Egbert Sleutel in een oude smederij vol half-afgebouwde machines. Niemand noemt hem meneer Sleutel — het hele dorp zegt Oom Bijna, want dat roept hij na elke mislukte proef, stralend en met roet op zijn bril: "Bijna!" Zijn machines werken bijna altijd, en altijd bijna. Gelukkig zijn er vier kinderen uit de straat die meebouwen, nameten en op tijd "NEE!" roepen. Elk deel: één machine, één dorpsprobleem, een glorieuze mislukking — en een warme afloop.

Dit boek

Korenmolen De Vier Winden bestaat over twaalf dagen honderdvijftig jaar. De molenaars van acht dorpen komen kijken, er staan tweehonderd mensen op de lijst, en in de brief van de molenstichting staan twee woorden die alles moeilijk maken: *vol tuig*. Alle vier de zeilen voor, alle wind erin.

Er is één probleem. De wieken staan al drie weken stil. Het kruiwerk zit vast, het hekwerk van de tweede wiek is verrot, één zeil is versleten — en er woont in Knotwilg precies één mens die weet hoe je een molen laat draaien.

Oom Bijna belooft de Zeilhijs-o-maat: een wagentje dat langs de wiek omhoog rijdt en de zeilen voorlegt, zodat er niemand meer in de wieken hoeft. Fluitje van een cent.

Wat volgt: een zeil dat in elf seconden om een hele wiek wordt gewikkeld als een zwachtel om een duim, negentien latten die met de hand geschaafd moeten worden, één nacht waarin het halve dorp op zijn knieën ligt, en een emmer, drie touwen en de pet van meneer Knol op tien meter hoogte.

En Saar Mulder, die van elke as en elke bout weet waar hij voor dient, stelt vanaf die nacht geen enkele vraag meer.

Waarom houdt uitgerekend het meisje dat altijd "waarom?" vraagt ineens haar mond?

1. De Zeef-o-maat

Proevenboek deel drie. Proef 88. De Zeef-o-maat. Uitkomst: het meel is gezeefd. Het dorp ook.

Het nieuwe Proevenboek was nog nergens gegolfd.

Jet de Groot legde het op de werkbank van de smederij en sloeg het open. Harde donkerblauwe kaft. Honderd lege bladzijden. En voorin, op het schutblad, vier namen: Ties Prins, Nout Fortuin, Saar Mulder, en daaronder, in Saars ronde letters, die van Jet — want haar eigen naam had ze er niet in mogen zetten.

'Schrijf op,' zei Ties.

'Er is nog niks gebeurd.'

'Dat komt wel,' zei Ties. Hij zei het opgewekt, want zo zei hij alles, en hij zat op de werkbank met zijn hakken tegen de laatjes, wat niet mocht. Ties Prins had rood haar dat alle kanten op stond en sproeten tot in zijn nek, en van de vier was hij degene die overal als eerste in stapte.

De smederij stond aan het eind van de Molenstraat, achter de laatste lindeboom, met de grote schuifdeur altijd open zolang het niet vroor. Op die deur hing achter glas een vel papier met zesenzestig woorden erop over hoe je een kippenhok in gaat. Dat had Nout ooit opgeschreven. Boven de werkbank hing nog iets achter glas: een vel met een tabel erop, scheef ingelijst en met de vouwen er nog in. Dat liet de eigenaar van de smederij zien aan iedereen die er niet naar vroeg.

Hij heette Egbert Sleutel. Zo noemde niemand hem. In Knotwilg heette hij Oom Bijna, en daar had hij zelf voor gezorgd, want dat riep hij na elke proef die mislukte, stralend, met roet op zijn bril: *Bijna!*

Op dat moment waren van hem alleen twee bruine schoenen te zien. De rest lag onder een houten kist.

'Jet?'

'Ja.'

‘Zeven op één,’ zei Oom Bijna. ‘Schrijf dat maar vast op. Zeven slagen van de trommel op één slag van de slinger.’

Jet schreef het boven aan de bladzijde. *Proef 88.* En daarnaast, omdat ze niet anders kon: *overbrenging 7 op 1.*

Toen kwam Oom Bijna eronder vandaan, en de vier kinderen zagen waar hij drie dagen aan had gewerkt.

Het was een houten kist op vier poten, hoger dan Saar en breder dan de werkbank. Bovenop zat een trechter. Binnenin hing een trommel van fijn koperen zeefdoek, zeshoekig, glimmend als een oude ketel. Aan de zijkant zat een slinger met twee tandwielen ertussen. Onderin zat een houten la. En achteraan stak een tuitje naar buiten, met een jutezakje eraan.

‘De Zeef-o-maat,’ zei Oom Bijna.

‘Waarom is die trommel zeshoekig?’ vroeg Saar meteen.

‘Omdat meel in een ronde trommel alleen maar meeglijdt,’ zei Oom Bijna. ‘In een zeshoekige valt het bij elke hoek weer om. En wat valt, gaat door de gaatjes.’

Saar Mulder was twaalf en de kleinste van de vier, met wilde donkerbruine krullen, en ze had die dag al twee keer boven op de kist gestaan om te kijken of ze er ook in paste.

‘En dat zakje achteraan?’

‘De zemelen.’ Oom Bijna klopte op het jutezakje. ‘De harde velletjes van de korrel. Die gaan er niet doorheen, dus die moeten ergens naartoe.’

‘Fluitje van een cent,’ zei Ties.

‘Dat zei ik gisteren,’ zei Oom Bijna tevreden.

Nout Fortuin zei niets. Hij was de grootste van de vier en de rustigste, met een grijze muts die zomer en winter op zijn zwarte krullen zat. Hij stond bij de slinger, draaide hem één keer rond, langzaam, en bleef daarna nog even luisteren.

Bout lag in zijn hok naast de schuifdeur en keek naar de vier kippen op het erf. Meer deed Bout meestal niet, tot het moment waarop iemand om gereedschap vroeg.

'Kom,' zei Oom Bijna. 'Mevrouw Bakker wacht.'

De Zeef-o-maat ging op de steekwagen. De kist was zwaarder dan hij eruitzag, dus duwden ze alle vier tegelijk, en Jet liep vooraan om de stoepranden te roepen.

De bakkerij stond op de hoek van de Molenstraat. De kortste weg ernaartoe liep langs de molen, en voor één van hen was dat gewoon de weg naar huis.

Korenmolen De Vier Winden stond achter een laag hek op een veld met kort gras. Een achtkante romp met riet erop, een deur die openstond, en een lange houten balk die schuin van de kap naar de grond liep. De vier wieken stonden stil in een kruis. Dat deden ze al een tijdje.

Saar Mulder woonde daarin. Niet ernaast en niet erachter: erin.

'Waarom zitten er ladders aan?' vroeg Ties.

'Dat zijn geen ladders,' zei Saar. Ze zei het zoals andere mensen over hun eigen keuken praten. 'Er steken twee lange balken door de as, kruislings. Die heten roeden. Elke roede heeft twee einden, en dat zijn dus vier wieken. Op elke wiek zit latwerk, en dat noem je het hekwerk.'

'Waar is dat voor?'

'Daar gaat het zeil overheen. Een groot doek. Dat leg je over het hekwerk, en dan pakt het zeil de wind, en dan draait de molen.'

Ties keek naar boven. 'Er ligt niks op.'

'Nee,' zei Saar. 'De zeilen liggen binnen. Opgevouwen.'

'En dat dak?'

'Dat draait.'

'Het dak?'

‘Het hele dak,’ zei Saar. ‘Anders staan de wieken de verkeerde kant op. Dat heet kruien. Die lange balk naar beneden heet de staart, en daar zit een lier aan. Daarmee trek je de kap rond.’

Ties keek van de balk naar het dak en weer terug, en je kon zien dat hij het liefst één keer zelf had willen kruien.

‘En hij staat op de vang,’ zei Saar.

‘Wat is de vang?’

‘De rem. Een houten band om het grote wiel binnenin. Als je die aantrekt, staat de molen stil.’ Saar draaide zich om naar Oom Bijna. ‘Er zit een haak aan. Die hebt u gemaakt.’

‘Ja,’ zei Oom Bijna.

‘Wanneer?’

‘Lang geleden,’ zei hij, en verder zei hij daar niets over.

In de deuropening van de molen stond Saars vader.

Vader Mulder was lang en stil en had de handen van iemand die zijn hele leven zakken tilt. Hij stak één keer zijn hand op naar de vier kinderen en één keer naar Oom Bijna, en toen ging hij weer naar binnen.

‘Hij zegt niet zo veel,’ zei Ties, toen ze verder liepen.

‘Nee,’ zei Saar. ‘Alleen als er wat is.’

Jet keek nog één keer om toen ze de hoek om gingen. De wieken bewogen niet. Er bewoog helemaal niets aan die molen, en dat was raar, want hij was gebouwd om niets anders te doen.

Mevrouw Bakker stond in de deur van de bakkerij met meel tot aan haar ellebogen.

Ze bakte al veertig jaar in Knotwilg. Ze woog alles. Zeshonderd gram in de kom, zei ze dan, en dan was het zeshonderd gram. En elke ochtend, voordat het licht werd, zat ze veertig minuten aan haar keukentafel met een ronde houten zeef op een kom, en zeefde ze haar meel met de hand.

Dat had Oom Bijna een keer gezien. Zo ging dat met hem: hij zag één keer iets, en drie dagen later stond er iets op zijn erf.

Hij deed dat bij iedereen in Knotwilg. Een piepend hek, een fietsbel die het niet meer deed, een deur die klemde — hij repareerde het zonder dat er iemand om vroeg, en dat ging altijd goed. Alleen zijn eigen uitvindingen wilden te veel dingen tegelijk.

'Dus dit is het,' zei mevrouw Bakker.

'Dit is het,' zei Oom Bijna, en hij nam zijn hoed af, wat hij anders alleen achteraf deed.

Ze zetten de kist neer op de plavuizen, naast de lange tafel, met de deur naar de straat wijd open omdat het binnen dertig graden was.

De laatste zak stond onder de tafel. Mevrouw Bakker sneed hem open en schepte er een kilo uit in de trechter.

'Draaien,' zei Oom Bijna.

Ties draaide. De slinger liep zacht, de tandwielen pakten, en binnenin begon de koperen trommel rond te gaan met een geluid als regen op een dak.

Uit de la kwam meel.

Het was niet zomaar meel. Het was het fijnste, zachtste, lichtste meel dat Jet ooit had gezien, en toen mevrouw Bakker er haar hand in stak, deed ze dat langzaam, alsof ze water aanraakte.

'Hoeveel zeefde u met de hand?' vroeg Jet. 'Per ochtend.'

'Één kilo. In veertig minuten.'

Jet keek op haar horloge. 'Dit was drie minuten.'

Mevrouw Bakker zei een tijdje niets. Toen haalde ze het jutezakje van het tuitje, keek erin en hing het terug.

'En de zemelen zitten er ook nog netjes in,' zei ze. 'Doe de rest maar.'

'De hele zak?' vroeg Oom Bijna.

'De hele zak.'

Ze schepten hem samen leeg in de trechter. Elf kilo. Ties zette zijn voeten uit elkaar en pakte de slinger.

‘Hoe hard mag hij?’ vroeg Nout.

‘Zo hard als je wilt,’ zei Oom Bijna.

Dat was, zoals hij later zelf zei, het verkeerde antwoord op de goede vraag.

Ties draaide harder. De tandwielen tikten sneller. Zeven op één, en Ties Prins was twaalf en had de armen van iemand die in een garage opgroeit, dus de trommel ging al gauw harder rond dan een trommel ooit hoort te gaan.

En op dat moment hield de Zeef-o-maat op een zeef te zijn.

Er kwam een zucht uit de kist. Daarna kwam er een wolk uit de kist. Uit de la, uit de naden, uit het tuitje en tussen de planken door blies de machine elf kilo meel de bakkerij in — over de tafel, langs de oven, tussen de broden door en de open deur uit, de stoep over, de Molenstraat in.

‘Alle moeren en bouten!’ riep Oom Bijna ergens in het wit.

Twintig minuten lang was Knotwilg wit.

Het hing in de lindebomen. Het lag op de klinkers als een heel dun laagje sneeuw. De slager kwam de hoek om op zijn fiets en trok door de straat een zwarte streep die er twee dagen later nog stond. Meneer Knol kwam aanlopen om te tellen hoeveel mensen er wit waren, telde er elf, telde opnieuw en kwam op dertien.

Op het schoolplein, twee straten verderop, ging net de school uit, en tachtig kinderen bleven staan omdat het in september sneeuwde. Meester Warnaar deed er een halfuur over om ze naar huis te krijgen.

Bout kwam de bakkerij uit, wit van kop tot staart, en schudde zich uit, en toen was er nog een kleine wolk.

Kip Drie, die op het schoolplein woont en overal komt waar ze niets te zoeken heeft, stond midden op de stoep. Die kip was toch al wit.

Buurvrouw Pot kwam de Molenstraat af met haar tas nog aan haar arm.

'Mijn dahlia's,' zei ze.

'Ja,' zei Jet.

'Negen open. Diep geel met een oranje hart.' Buurvrouw Pot keek naar haar border, waar twaalf stengels stonden met een laagje poeder erop. 'Onder dat meel zijn ze nog steeds geel.'

Toen het optrok, stond Oom Bijna midden in de bakkerij met zijn hoed al in zijn hand. Zijn bril was voor één keer niet zwart maar wit, en zijn snor ook, en door dat wit heen straalde hij.

'Bijna!' zei hij.

'Hij zeeft,' zei Jet.

'Hij zeeft volmaakt,' zei Oom Bijna. 'Er is geen korreltje ongezeefd gebleven.'

'Er ging elf kilo in.'

'En er kwam elf kilo uit,' zei Oom Bijna. 'Alleen niet in de la.'

Nout hield zijn vlakke hand voor de la en knikte naar Ties. Ties draaide de slinger één slag om. Er kwam lucht uit de la.

‘Hij blaast,’ zei Nout.

‘Ja,’ zei Oom Bijna. ‘Een trommel met gaatjes is een zeef. Tot hij te hard draait. Dan is het een ventilator, en dat had ik moeten weten voordat er iemand aan die slinger stond.’ Hij keek naar Ties. ‘Nout heeft gevraagd hoe hard hij mocht. Ik heb gezegd: zo hard als je wilt. Dat was mijn antwoord.’

Ties deed zijn mond open en deed hem weer dicht.

Daarna deden ze wat ze in Knotwilg na elke proef doen. Bezems, emmers, sop, en buurvrouw Pot met koek, want een herstel zonder koek is geen herstel. Ze veegden de bakkerij, de stoep en een stuk van de straat. Meneer Knol hield de emmers vast en telde ze twee keer.

Wat er van de vloer kwam, ging niet terug in een zak. Mevrouw Bakker hield het blik omhoog, keek erin en zette het buiten bij de deur. ‘Daar bak ik niet mee,’ zei ze, en daarmee was dat afgehandeld.

Het meel in de voegen van de winkelpui kregen ze er niet uit. Dat zat in elke naad van de gele steen, en het bleef zitten.

Jet ging op de stoeprand zitten met het Proevenboek op haar knieën. De eerste bladzijde was niet leeg meer. Ze schreef de uitkomst achter *Proef 88*, en het duurde even voor ze wist hoe ze dat moest opschrijven, want de machine had precies gedaan wat er gevraagd was.

Binnen stond mevrouw Bakker met de handveger bij de lege zak. Ze vouwde hem op zoals je een handdoek opvouwt en legde hem op de tafel.

‘Dat was hem,’ zei ze.

‘Wat?’ vroeg Jet.

‘Mijn laatste zak.’ Ze zei het zoals ze alles zei, alsof ze de tijd van de oven doorgaf. ‘Dat was de laatste die ik had.’

Het werd stil in de bakkerij.

‘Dan haalt u toch een nieuwe zak,’ zei Ties.

‘Waarvandaan?’ zei mevrouw Bakker. ‘De molen staat stil.’

Jet keek de Molenstraat uit. Aan het eind, tussen de daken door, stonden de vier wieken in het kruis, en er lag nu meel op.

Iedereen keek. Behalve Saar. Die keek naar haar schoenen en zei niets, en dat was de eerste keer die dag.

2. Drie weken stil

Geen proef. Wel honderdvijftig jaar en drie weken.

Het meel zat de volgende dag nog steeds in de voegen van de winkelpui.

Ties Prins bekeek het met zijn neus er bijna tegenaan. De straat was geveegd, de stoep was geschrobd, en de regen van de nacht had de lindebomen schoongespoeld. Alleen de gele steen van de winkel hield vast wat hij gekregen had. In elke naad zat een dun wit streepje.

'Dat gaat er nooit meer uit,' zei Jet.

'Nee,' zei Ties tevreden.

Het was woensdag, dus de school ging om twaalf uur uit, en om half twee stonden ze met z'n vieren bij het lage hek van De Vier Winden. Oom Bijna liep achter hen aan, met zijn handen op zijn rug.

'Nog tien dagen,' zei Jet.

Ze hoefde er niet bij te zeggen tot wanneer. Dat wisten ze alle vier sinds maandag.

Van een afstand was De Vier Winden een plaatje op een koekblik. Van dichtbij was het iets anders.

De achtkante romp stond op een lage voet van steen, met riet erop dat in de zon grijs was geworden. Eromheen lag kort gras. De staart liep als een lange schuine balk van de kap naar de grond, met een lier eraan en een dik touw erop. Alles aan die molen was groter dan het van een afstand leek.

En de wieken kwamen naar beneden.

Dat was wat Ties niet had verwacht. Vanuit de Molenstraat leek de molen iets wat je alleen van veraf kon zien, zoals een kerktoren. Maar de onderste wiek hing schuin over het gras met zijn punt een halve meter boven de grond, en op de punt ervan kon je gewoon je hand leggen.

'Het is een grondzeiler,' zei Saar. 'De onderste wiek komt tot vlak boven het gras. Daarom hoef je geen ladder als je de zeilen voorlegt.'

‘Anders had je er vier nodig gehad,’ zei Ties. ‘Voor elke roede één.’

‘Twee roeden,’ zei Saar. ‘Twee balken, kruislings door de as. Elke balk heeft twee einden, en die einden zijn de wieken. Vier wieken, twee roeden.’

Ties keek nog eens naar boven en telde. Twee balken. Vier armen. Het klopte. Hij had zijn hele leven naar dat ding gekeken en het nooit geteld.

Zijn hand lag intussen al op de onderste heklat.

‘Niet doen,’ zei Saar.

Nout stond op datzelfde moment naast hem en zei niets, maar hij keek naar Ties’ hand, en dat was genoeg.

In de deur van de molen stond vader Mulder.

Hij kwam naar buiten met een emmer in zijn ene hand en een lap in de andere, en hij zette ze allebei neer voordat hij iets zei. Vader Mulder was lang en stil en had de handen van iemand die zijn hele leven zakken tilt.

‘Hij staat op de vang,’ zei hij.

‘Dan kan hij toch niet draaien?’ zei Ties.

‘De vang is een rem. Geen slot.’ Vader Mulder keek naar de wieken zoals andere mensen naar het weer kijken. ‘Er kan een windvlaag komen. Er kan hout werken. Zoiets zwaars hoeft maar een stukje te draaien.’

‘Maar dan hoor je hem toch aankomen,’ zei Ties.

‘Nee,’ zei vader Mulder. ‘Een molen waarschuwt niet.’

Het bleef even stil op het gras.

‘Niemand aan de wieken zonder mij,’ zei vader Mulder. ‘Ook niet met één vinger.’

‘Dat regel ik,’ zei Nout.

Vader Mulder keek hem aan, iets langer dan hij naar de anderen had gekeken, en knikte één keer.

Ties deed zijn handen in zijn zakken. Hij had er niet lang over hoeven nadenken hoe hij daar zou komen: één stap op het hek, één op de onderste

heklat, en dan was hij bij het volgende eind. Hij had het al bedacht voordat iemand iets had gezegd, en dat wist hij van zichzelf.

Bout liep het erf op, snuffelde langs de romp, en ging onder aan de molentrap liggen alsof hij daar al jaren lag.

'Waarom staat hij stil?' vroeg Jet.

Vader Mulder liep naar de staart en legde zijn hand op de lier.

'Kom maar,' zei hij.

Het touw van de lier liep naar een dikke paal in het gras. Vader Mulder pakte de arm van de lier en draaide. Het touw trok strak. Er kwam een geluid uit de molen, hoog boven hun hoofden, alsof er iemand met een balk over een steen schuurde. En verder gebeurde er niets.

'Mag ik?' vroeg Ties.

Ze mochten alle vier. Ze hingen met hun volle gewicht aan de arm van de lier, Jet vooraan en Nout achteraan, en Oom Bijna deed er zijn twee handen bij en trok mee, en het touw stond zo strak als een snaar.

De kap bewoog niet.

Vader Mulder liet de lier los.

‘Het kruiwerk zit vast. Verder niets.’

Ties telde de woorden. Het waren er zes. Gisteren, bij de molen, had vader Mulder er nul gezegd en alleen zijn hand opgestoken, en Ties besloot ter plekke dat hij ze vanaf nu ging bijhouden.

‘Wat is kruiwerk?’ vroeg hij.

Saar liet het zien met haar handen: de ene vlak, de andere erbovenop.

‘De kap draait,’ zei ze. ‘Hij staat boven op de romp op een ring met rollen. Met de lier trek je hem rond, van paal naar paal. Dat heet kruien. En als de kap niet kan draaien, staan de wieken niet in de wind.’

‘En dan?’

‘En dan is het geen molen,’ zei Saar. ‘Dan is het een huis met een puntdak.’

Ties zag dat vader Mulder naar zijn dochter keek terwijl ze het uitlegde. Hij keek een hele tijd. Hij zei er niets over.

‘Hoe lang is dat al zo?’ vroeg Jet.

‘Drie weken.’

‘En wat hebt u al gedaan?’

Vader Mulder wees met zijn kin omhoog. Boven aan de molentrap, op de vloer voor het luik, stonden een lamp aan een haak, een emmer vet, een houten blok en een stuk gereedschap dat Ties nog nooit had gezien. Het lag er allemaal netjes bij, alsof iemand elke avond opruimde en de volgende dag weer opnieuw begon.

‘Doet u dat alleen?’ vroeg Ties.

‘Ja.’

Eén woord.

Bij de deur stonden nog twee dingen die Ties eerst voor rommel had aangezien.

Tegen de muur leunde een lat van een halve meter, grijs en droog. Vader Mulder pakte hem op en zette zijn duim midden op het hout. Zijn duim ging erin alsof het kaas was.

‘Uit welke wiek komt die?’ vroeg Jet.

‘De tweede. Het hele hekwerk is zo.’

Op een bok naast de deur lag een zeil, half opgevouwen. Het was zwaar bruin doek met een zoom eromheen, en in de hoek was met de hand een cijfer ingenaaid. Een drie.

Vader Mulder tilde een punt op en hield hem tegen het licht van de deuropening.

Het licht kwam er dwars doorheen. Niet door een gat — overal, in het hele doek, als door een oud gordijn.

‘Dat is versleten,’ zei Jet.

‘Ja.’

Alweer één.

Op de onderste tree van de molentrap zat Kip Drie. Ze zat er zoals ze overal zat waar ze niets te zoeken had: rustig, wit en met de blik van iemand die het pand zelf had gebouwd. Haar twaalf halfvolwassen kuikens liepen buiten in het gras te zoeken alsof daar iets te vinden was.

'Er wordt hier al drie weken niet gemalen,' zei Saar tegen haar. 'Er ligt niks.'

Kip Drie ging een tree hoger zitten.

Vader Mulder stapte over haar heen en zei er niets van.

Toen kwam meneer Knol het veld op.

Hij kwam van de kant van het dorp, in zijn jas, met een envelop in zijn hand en een gezicht waar alles op te lezen stond. Halverwege het gras bleef hij staan om de envelop nog een keer open te maken en te kijken of de brief er nog in zat.

'Mulder,' zei hij. 'Er is post.'

'Van wie?'

'Van de molenstichting.' Meneer Knol haalde het vel eruit, vouwde het open, vouwde het weer dicht en gaf het aan vader Mulder. 'Van de streek. Ze hebben het allemaal al geregeld.'

Vader Mulder las. Hij las langzaam, met de brief ver van zich af.

'Ik zal het samenvatten,' zei meneer Knol, die niet kon wachten. 'Op zaterdag de zesentwintigste bestaat De Vier Winden honderdvijftig jaar. Dat is de oudste molen van de streek die nog maalt. Dat schrijven ze zelf, dat verzin ik niet. De molenaars van de hele streek komen kijken. Uit acht dorpen.'

'Hoeveel mensen?' vroeg Jet.

'Er staan tweehonderd mensen op de lijst.' Meneer Knol haalde zijn zakdoek tevoorschijn. 'Ik heb ze twee keer geteld.'

'En?'

'Twee keer tweehonderd,' zei meneer Knol.

'Vierhonderd dus,' zei Ties.

Meneer Knol keek hem aan met een blik waar even helemaal niets in zat. Toen begon hij zijn nek af te vegen.

'Tweehonderd,' zei hij. 'Twee keer geteld tweehonderd. Dat is hetzelfde getal.'

'En dan is er nog iets,' zei Jet, die met vader Mulder mee had staan lezen. Ze wees op de onderste regel.

Vader Mulder las hem hardop voor. Het was de langste zin die hij die middag zei, en hij was niet van hem.

'De jubilerende molen draait die dag in vol tuig.'

Meneer Knol keek naar de wieken, die stilstonden zoals ze al drie weken stilstonden, en vouwde zijn zakdoek op tot een klein vierkantje.

'Ik heb geschreven dat dat geen enkel probleem is,' zei hij.

Niemand zei iets.

'Oom Bijna kan toch een —' begon Ties.

Meneer Knol had zijn zakdoek weer open voordat het woord eruit was.

Vader Mulder gaf de brief terug. Hij vouwde hem eerst dicht, precies langs de oude vouwen, met twee vingers over elke vouw, zoals je iets dichtvouwt wat van een ander is. Toen legde hij hem in de hand van meneer Knol.

En hij zei niets.

Meneer Knol wachtte. Hij wachtte zo lang dat het pijnlijk werd, en toen zei hij: 'Dus dat komt goed?'

Vader Mulder keek naar zijn kap.

Ties had in zijn hele leven nog nooit iemand ontmoet die zo veel niet zei.

Meneer Knol gaf het op en liep terug. Hij was al bijna bij het hek toen vader Mulder zijn mond opendeed.

'Knol.'

Meneer Knol draaide zich om alsof er een prijs werd uitgereikt.

Vader Mulder keek naar de brief in de hand van meneer Knol, en toen naar het gras. Zijn kaken bewogen één keer.

'Niks,' zei hij. 'Laat maar.'

Ties keek van de een naar de ander. Er was iets geweest. Het was er bijna uit geweest, en toen was het weer naar binnen gegaan, en Ties had geen idee wat het was. Saar keek naar het gras, net als haar vader.

Jet had het Proevenboek al open op haar knie. Boven aan een lege bladzijde schreef ze in blokletters WAT ER MOET GEBEUREN, en daaronder maakte ze een lijst.

1. Kruiwerk los.

2. Hekwerk tweede wiek. Verrot.

3. Zeil drie. Versleten.

Toen bleef haar potlood boven het papier hangen.

'Vier?' vroeg Ties.

'Die weet ik wel,' zei Jet. 'Ik weet alleen niet hoe ik die moet opschrijven.'

'Iemand die het kan,' zei Nout.

Jet schreef het op. Het waren vier woorden en ze namen niet meer plaats in dan de andere drie regels, en toch keek iedereen ernaar alsof ze veel te groot stonden.

Want dat was het punt. Er woonde in Knotwilg precies één mens die wist hoe je een molen liet draaien, en die stond op dat moment de emmer vet en de lap weer op te pakken om naar boven te gaan.

Oom Bijna had de hele middag nog bijna niets gezegd, en dat was voor Ties het vreemdste van de dag. Hij had onder de onderste wiek gestaan, hij was er twee keer omheen gelopen, hij had zijn potlood van achter zijn oor gehaald en het daar weer teruggezet, en nu stond hij met zijn hoofd in zijn nek omhoog te kijken.

'Saar,' zei hij. 'Hoe groot is hij?'

‘De vlucht is tweeëntwintig meter,’ zei Saar. ‘Van punt tot punt.’

‘En de onderste punt staat een halve meter boven het gras,’ zei Jet meteen, want zij kon niet anders. Ze keek even omhoog terwijl ze het uitrekende. ‘Dan staat de bovenste punt op tweeëntwintig en een halve meter.’

Oom Bijna zei niets. Hij keek naar de bovenste wiek zoals hij naar dingen keek die hij nog niet begreep: met zijn bril scheef en zijn mond een beetje open.

‘Daar moet zaterdag een zeil op,’ zei Saar. ‘Op alle vier.’

‘Wat is vol tuig?’ vroeg Ties.

Saar legde het uit.

‘Elke wiek heeft zijn eigen hekwerk, en over elk hekwerk gaat zijn eigen zeil. Vol tuig is: alle vier de zeilen helemaal voor. Uitgerold over het hele hekwerk en vastgezet met de zeilkoorden, langs de zoom, van de punt tot onderaan. Dat is de meeste wind die hij pakken kan, en daarom doe je dat alleen als het rustig weer is. Bij harde wind rol je ze een stuk op, en dat heet zwichten, en als het echt hard waait hangt er niets voor en draait hij voor de bloten. Maar dat is dus niet vol tuig. En je doet ze één voor één, want er kan er maar één beneden hangen. Je haalt de zeilen van de steenzolder, je legt de onderste voor, je licht de vang, je keert de wieken tot de volgende beneden staat, je zet de vang er weer op, en dan de volgende. Vier keer. En dat kun je niet alleen.’

Ze deed er twee minuten over en gebruikte elf woorden die Ties nog nooit had gehoord.

3. Acht zolders

Geen proef. Wel een machine die honderdvijftig jaar werkt.

Jet de Groot was honderd keer bij Saar thuis geweest.

Ze wist in welke kast de bekers stonden. Ze wist dat de vierde tree kraakte en de derde niet, en dat er achter de deur een spijker zat waar je je jas aan hing omdat er geen kapstok was. Ze had aan die tafel appelmoes gegeten, huiswerk gemaakt en een keer een tand verloren.

En ze was nog nooit hoger geweest dan die tafel.

Dat bedacht ze pas op donderdagmiddag om vier uur, toen ze met haar rolmaat in haar hand voor de molendeur stond.

‘Nog negen dagen,’ zei ze.

‘Dat zei je vanmorgen ook,’ zei Ties.

‘Toen was het ook al donderdag.’

Vader Mulder stond in de deur met een lamp in zijn hand. Hij keek naar de vier kinderen, en toen naar Oom Bijna, die achteraan stond met zijn hoed in zijn handen alsof hij een kerk in ging.

‘Eén hand aan de trap,’ zei vader Mulder. ‘Altijd. En de luiken gaan achter jullie dicht.’

‘Dat regel ik,’ zei Nout.

‘Niks aanraken wat ik niet heb aangeraakt.’ Vader Mulder liep naar binnen. ‘Saar vertelt het wel.’

Hij zei het zoals je zegt dat het gras groen is. Jet keek naar Saar. Saar keek naar de trap.

‘Hoeveel zolders zijn er eigenlijk?’ vroeg Ties.

‘Acht,’ zei Saar.

Jet haalde het Proevenboek uit haar tas en zette er meteen een streep onder. Acht. Ze zou tellen.

De eerste was de grond.

Zo heette hij ook: de grond. Een vloer van brede planken, een muur van steen tot aan je schouder en daarboven het achtkant, acht wanden die allemaal een beetje naar binnen liepen. Er stonden zakken tarwe tegen de wand en er hing een weegschaal aan een balk. Midden in de ruimte kwam de molentrap naar beneden: geen trap maar bijna een ladder, met een leuning die glad was van honderdvijftig jaar handen.

Bout lag onder aan die trap. Hij stond niet op. Hij ging ook niet weg.

'Twee,' zei Saar, en ze wees naar het schot achter hen. 'De kamer.'

'De kámer?' zei Jet. 'De kamer is geen zolder.'

'Bij ons wel.'

Achter dat schot stond de tafel waar Jet honderd keer aan had gezeten. Vanaf deze kant zag ze wat ze nooit had gezien: dat schot was een wand van planken die halverwege ophield, en de kamer van de familie Mulder was een kwart van het achtkant.

'Kom,' zei vader Mulder. Hij ging als eerste de trap op en hield zijn lamp boven het luik tot ze alle vijf boven waren.

De tweede vloer heette de maalzolder, en daar hing het stof.

Het was er donker en warm en het rook naar iets wat Jet kende zonder het ooit geroken te hebben — brood, maar dan van vóór het brood. Uit het plafond staken twee houten pijpen naar beneden, schuin, met een klep eronder.

'Daar komt het meel uit,' zei Saar. 'De stenen staan boven ons. Het meel valt door de pijpen naar beneden en hier gaat het in de zak.'

'En wie houdt de zak dan vast?' vroeg Ties.

'Wij.'

Jet keek omhoog. Vlak boven haar hoofd, half door het plafond heen, hing een houten wiel dat zo groot was dat ze het eerst voor een vloer had

aangezien. Aan de rand zaten blokjes hout, en die blokjes grepen in de staven van een kleiner wiel.

'Het spoorwiel,' zei Saar. 'De blokjes zijn de kammen. Die draaien de stenen rond.'

Jet telde de kammen. Het waren er tweeënzeventig. Het kleine wiel had vierentwintig staven. Ze schreef allebei de getallen op.

'Drie,' zei ze hardop. 'De maalzolder.'

'Vijf,' zei Saar.

'Vijf?'

Saar deed een deurtje in het schot open. Erachter stond een lange houten kist, en in die kist zat een trommel, en die trommel was zeshoekig en bespannen met doek dat zo fijn was dat het bijna niet te zien was.

Achter Jet werd het heel stil.

'Dat is de buil,' zei Saar. 'De builzeef. Het meel gaat er aan de ene kant in en komt er aan de andere kant uit, en wat er niet doorheen kan, valt achteraan in een zak. De zemelen.'

Oom Bijna zei niets. Hij bukte, hij ging op één knie zitten, en hij legde zijn hand op het hout van de kist alsof daar iemand onder sliep.

'Hij is zeshoekig,' zei hij.

'Ja.'

'Waarom?'

'Omdat het meel in een ronde trommel alleen maar meeglijdt,' zei Saar. 'In een zeshoekige valt het bij elke hoek weer om.'

Er ging een hele tijd voorbij.

'Hoe lang staat dit ding hier al?' vroeg Oom Bijna.

'Altijd,' zei Saar.

Oom Bijna kwam overeind en zette zijn bril recht. 'Dat had ik eergisteren graag geweten,' zei hij.

Achter het andere schot was zolder nummer vijf, en dat was de kamer van Saar.

Jet zag een bed, een kist, een plank met stenen erop en een raampje ter grootte van een boterham. En ze zag de koningsspil.

Die kwam recht door de vloer, dwars door de kamer heen en het plafond weer in: een houten paal, dikker dan Ties, met acht kanten, glad geschuurd tot op schouderhoogte en daarboven ruw.

‘Slaap jij naast die paal?’ vroeg Ties.

‘Hij komt uit de kap,’ zei Saar. ‘Hij loopt door alle vloeren en onderaan zit het spoorwiel eraan. Alles gaat door hem heen.’ Ze legde er haar hand op. ‘Als hij draait, hoor je hem hier het hardst.’

‘Dat lijkt me verschrikkelijk,’ zei Ties.

‘Ik slaap er beter van,’ zei Saar.

Ze deed het deurtje dicht en ging als eerste de volgende trap op, en niemand zei er iets van, en Jet dacht: drie weken.

De steenzolder was de mooiste.

Daar stonden twee ronde houten kuipen, en in elke kuip lagen twee maalstenen op elkaar, zo groot als een tafelblad en zo dik als een stoep. Boven elke kuip hing een houten bak op vier touwen, met een schuin plankje eronder dat in een gat in de bovenste steen wees.

'De onderste steen ligt stil,' zei Saar. 'De bovenste draait. Het graan gaat in de bak, valt door het plankje in het gat, en dan loopt het tussen de twee stenen naar buiten toe, en onderweg wordt het meel.'

'En dan?' vroeg Jet.

'Dan valt het door de vloer in de pijpen. Waar wij net stonden.'

Jet ging op haar hurken zitten en legde haar hand op de rand van de onderste steen. Er liepen groeven overheen, als de spaken van een wiel, en die groeven waren met de hand gehakt. Aan de ene kant waren ze diep. Aan de andere kant waren ze bijna weg.

En daar, tussen de twee kuipen, stond Kip Drie.

Ze stond er niet als een kip die verdwaald is. Ze hield haar kop schuin en pikte tussen de planken door, en achter haar liepen twaalf halfvolwassen kuikens precies hetzelfde te doen, alsof iemand het ze had voorgedaan.

'Ik heb woensdag nog tegen haar gezegd dat er niks lag,' zei Saar.

Nout ging op zijn knieën en keek langs de vloer. Tussen elke twee planken zat een streepje graan, zo oud dat het grijs was geworden.

'Er ligt wel wat,' zei hij.

'Kip Drie had gelijk,' zei Ties. 'Dat is de eerste keer.'

De zevende zolder was de luizolder, en daar hing een touw door een gat in de vloer.

'Het luiwerk,' zei Saar. 'De zakken hoeven de trap niet op. Je hangt ze aan de haak, de molen trekt ze omhoog, en de luiken in de vloeren klappen open als de zak eraan komt en vallen er vanzelf weer achter dicht.'

Ties keek naar het touw zoals hij naar alle touwen keek.

‘Nee,’ zei Nout.

‘Ik zei nog niks.’

‘Nee.’

De laatste trap was de steilste, en boven aan die trap was de kap.

Het eerste wat Jet merkte, was dat ze moest bukken. Het tweede was dat het schuin liep: de vloer was recht, maar alles wat erop stond, stond scheef mee met het dak. En het derde was de as.

Dwars door de kap lag een balk van gietijzer, zo dik als een boomstam, met de neus schuin omhoog en naar buiten door de voorkant heen. Daar zat het licht. Daar zaten, ergens in de lucht, de wieken.

‘De bovenas,’ zei Saar. ‘Hij ligt hier voorin in het halslager. Dat is de steen waar hij op draait. Mijn vader smeert die elke week.’

Vader Mulder stond bij dat lager met zijn lamp en zei één woord.

‘Ja.’

‘Zesentwintig woorden,’ zei Ties zacht. ‘En twintig daarvan waren regels.’

Op de as, midden in de kap, zat het bovenwiel: een houten wiel dat bijna de hele kap vulde, met kammen langs de rand, en die kammen grepen in de staven van het wiel boven op de koningsspil.

‘Daar gaat het naar beneden,’ zei Saar. ‘De wind draait de wieken, de wieken draaien de as, de as draait het bovenwiel, het bovenwiel draait de spil, en de spil draait de stenen. Meer is het niet.’

Jet telde de kammen van het bovenwiel. Vierenzestig. Ze telde de staven van het wiel eronder. Tweeëndertig.

‘Twee keer,’ zei ze. ‘Hierboven twee keer, en beneden drie keer. Eén rondje wieken is zes rondjes steen.’

‘Ja,’ zei vader Mulder.

Toen begon Jet te meten, en toen begreep ze er niets meer van.

De eerste kam was zesenveertig millimeter breed. De tweede achtenveertig. De derde zevenenveertig, de vierde vierenvijftig, de vijfde weer zesenveertig. Sommige waren donker en glad als een biljartbal. Vier ernaast waren licht van kleur en scherp van kant.

'Die vier zijn nieuw,' zei ze.

'Ja,' zei vader Mulder.

'Hoe nieuw?'

'Van mijn vader.'

Ties liet een geluid horen dat hij niet had willen laten horen.

Jet keek de kap rond, en ze deed haar rolmaat langzaam dicht. Er zat niets in die hele kap wat recht was. De balken waren krom. Elke kam had zijn eigen maat, elke bout zijn eigen kop, en aan de onderkant van elke balk zaten vier of vijf gaten van bouten die er niet meer zaten. Er was niets nieuw. Er was niets recht. Er was niets áf.

En het maalde al honderdvijftig jaar.

'Alle moeren en bouten,' zei Oom Bijna, heel zacht.

Om het bovenwiel lag een houten band, in stukken, met een ketting en een stok eraan — de vangstok — die door de vloer naar beneden liep.

'De vang,' zei Saar. 'De rem. Als je hem laat zakken, knijpt hij om het wiel en staat de molen stil. Hij ligt er nu op. Daarom mogen we hier staan.'

Jet ging op haar tenen staan om het te zien. Aan het eind van de band zat een beugel, en aan die beugel zat een haak. Zwart, met een dikke kop en een bocht die niet helemaal rond was.

Ze keek naar Oom Bijna.

Oom Bijna keek naar de haak. Hij legde zijn handen op zijn rug en zei er niets over, en hij bleef er precies zo lang naar kijken dat Jet er iets van vond zonder te weten wát.

Aan de voorkant, naast de as, zat een luik ter grootte van een deurtje. Vader Mulder deed het open.

Daar lag Knotwilg.

De Molenstraat liep recht op de molen af als een liniaal, met de lindebomen in twee rijen en de daken ertussen. Jet zag het schoolplein met de vier bomen. Ze zag de gele pui van de winkel van haar ouders, en zelfs van hier was te zien dat de voegen wit waren.

'Dat gaat er nooit meer uit,' zei ze.

'Nee,' zei Ties tevreden.

Jet deed het Proevenboek open en telde nog één keer.

'Vijf,' zei ze.

'Wat vijf?' vroeg Ties.

'Vijf vloeren. De grond, de maalzolder, de steenzolder, de luizolder en de kap.' Ze hield het boek omhoog. 'Ik heb de trappen gemeten. Twee meter dertig, twee meter achtentwintig, twee meter eenendertig, twee meter negenentwintig. Vijf vloeren, Saar. Geen acht.'

'Acht zolders,' zei Saar.

'Dat is hetzelfde.'

'Nee.' Saar telde ze op haar vingers af. 'De grond, de kamer, de maalzolder, de buil, mijn zolder, de steenzolder, de luizolder, de kap. Mijn vader zegt: een zolder is een vloer waar werk op staat. Twee soorten werk, twee zolders.'

'En slapen?'

'Slapen is ook werk,' zei Saar.

'Dan zijn het geen zolders. Dan zijn het hokken.'

'Dan zijn het acht hokken.'

Vader Mulder deed het luik dicht, en Jet zag heel even iets aan zijn gezicht gebeuren waarvan ze pas beneden bedacht dat het lachen was.

'Onze garage heeft er dan zes,' zei Ties op de trap. 'De put telt apart, dus zeven. En de werkbank ook, want daar staat werk op. Acht.'

Nout deed het luik boven hun hoofden dicht.

‘Een luik dat openstaat, is een gat,’ zei hij.

Beneden, bij de zakken tarwe, schreef Jet het op. In blokletters, met de rolmaat als liniaal eronder, want dat verdiende het.

ACHT ZOLDERS. VIJF VLOEREN.

Daaronder maakte ze twee kolommen: wat ze had geteld en wat ze had gemeten. De kammen. De staven. De hoogte van elke trap, en vijf kammen die geen van alle hetzelfde waren.

En helemaal onderaan, buiten de kolommen, schreef ze één regel die nergens bij hoorde.

Niets is nieuw. Niets is recht. Niets is af. En het maalt al honderdvijftig jaar.

Toen keek ze naar Saar, die bij de trap de leuning afveegde met haar mouw, zonder erbij na te denken, zoals je thuis een deur dichtdoet.

Alles wat Jet die middag had gezien, zat in twee hoofden. In het hoofd van de man die boven met een lamp bij zijn halslager stond. En in dat van het meisje van twaalf dat naast een koningsspil sliep en dat wist welke kam nieuw was zonder te kijken.

Dat was alles. Dat waren er twee.

‘Saar,’ zei Jet. ‘Wie doet dit als jouw vader er niet is?’

Saar deed haar mond open.

En weer dicht.

4. Een tweede paar handen

Geen proef. Wel de twee gevaarlijkste woorden van Knotwilg.

Op vrijdagmiddag om vier uur reed Ties Prins het laatste stuk van de Molenstraat af met een bus vet onder de snelbinder en een spuitkan in de tas aan zijn stuur.

‘Als dat kruiwerk ooit weer draait,’ had zijn vader die ochtend gezegd, ‘wil je niet dat het piept.’

Ties vond dat een goede zin. Er zat een *als* in en er zat een *ooit* in, en toch mocht hij iets meenemen.

Jet zat op het lage hek met het Proevenboek op haar knieën.

‘Nog acht dagen,’ zei ze.

‘Dat wist ik.’

‘Dat wist je niet.’

‘Nee,’ zei Ties.

Achter haar stond De Vier Winden er precies zo bij als op woensdag. De wieken in het kruis, de onderste met de punt een halve meter boven het gras, de staart schuin naar de grond en het touw van de lier strak om de paal. Het riet was grijs van de zon. Er bewoog niets, en er bewoog al drie weken niets.

Nout zat op zijn hurken bij de kruipaal en keek naar dat touw alsof hij het verdacht van iets. Saar stond met haar rug tegen de romp, op de plek waar ze altijd stond, met haar hand plat tegen het riet.

‘Waar is Oom Bijna?’ vroeg Ties.

‘In de schuur,’ zei Jet. ‘Sinds gisteravond.’

‘En?’

‘De schuifdeur is dicht.’

Ties keek naar het eind van de straat. De schuifdeur van de smederij ging alleen dicht als het vroor. Het vroor niet.

Ze zetten de bus vet net binnen de molendeur, waar Bout onder aan de molentrap lag alsof hij er huur voor betaalde. Vader Mulder kwam naar buiten, keek naar de bus, keek naar Ties, en legde zijn hand er even op. Meer gebeurde er niet, en Ties vond het genoeg.

Om tien over vier kwam er een fiets de Molenstraat af. Er zat een oude man op, lang en mager, met kort wit haar en witte stoppels, in een blauwe linnen kiel die ooit donkerder was geweest. Over zijn schouder hing een canvas tas met gereedschap. Achter hem kwam meneer Knol, en hij liep zoals meneer Knol altijd liep als hij iets bij zich had: met de brief van de molenstichting in een plastic mapje, en met het mapje voor zich uit.

'Beumer,' zei de oude man, en hij zette zijn fiets tegen het hek.

Ties kende hem. Half Knotwilg kende hem, sinds die donderdag in het pakhuis waar hij een raamkozijn uit een muur had gehaald terwijl er vijfhonderddertig kilo piano aan de balk hing.

Vader Mulder stak zijn hand op. Meneer Beumer knikte terug alsof ze elkaar gisteren nog hadden gesproken.

'Ik heb hier de kap gedaan,' zei hij tegen niemand in het bijzonder. 'Toen was Mulder nog geen molenaar.'

Toen keek hij het erf rond, en zijn eerste vraag was niet de vraag die iedereen verwachtte.

'Wie gaat hier over de werkplek?'

'Ik,' zei vader Mulder.

'Dan wil ik van jou weten waar ik niet mag staan.'

'Onder de wieken.'

Meneer Beumer knikte alsof dat het enige goede antwoord was en deed drie passen naar links. Daarna verzette hij zijn tas ook drie passen, met Kip Drie erop, die niet doorhad dat ze verplaatst werd en gewoon bleef zitten.

De tweede wiek stond hoog. Dat was het vervelende aan een hekwerk dat verrot is: het zit hoog in de lucht te verrotten, waar niemand het aanraakt.

'Ik licht de vang,' zei vader Mulder. 'Blijf staan waar je staat.'

'Dertien,' zei Ties zacht.

'Wat dertien?' vroeg Jet.

'Niks.'

Vader Mulder ging naar binnen. Ergens achter de deur klonk hout tegen hout en daarna een ketting. Toen kwam hij naar buiten, legde allebei zijn handen op de onderste heklat en trok.

Eerst gebeurde er niets.

Toen kwam er tweeëntwintig meter hout in beweging, zo langzaam als een boot van de kant komt, en Ties keek omhoog en zag de tweede wiek uit de lucht naar hem toe zakken, groter en groter, tot hij schuin over het gras hing en stilstond.

'Onder een wiek staat niemand,' zei Nout, en hij deed twee stappen achteruit. Ties deed er drie.

Binnen ging iets zwaars op iets anders liggen. Saar kwam de deur uit en veegde haar handen af.

Meneer Beumer keek niet eens goed naar het hekwerk. Hij klopte er met zijn knokkel tegen.

Tok.

Hij deed een stap opzij en klopte tegen de volgende lat.

Dof.

'Hoor je dat?' vroeg hij.

'Nee,' zei Ties eerlijk.

Meneer Beumer klopte nog een keer, twee latten achter elkaar, met een tel ertussen. Tok. Dof. En toen hoorde Ties het wel. Het eerste geluid kwam

terug uit het hout. Het tweede bleef in het hout hangen, alsof meneer Beumer op een pak watten had geklopt.

'Hout dat terugpraat, is goed hout,' zei meneer Beumer.

Hij liep de hele wiek af en klopte tegen elke lat. Meneer Knol liep achter hem aan en telde mee, met het mapje onder zijn arm.

'Twintig,' zei meneer Knol.

'Negentien,' zei meneer Beumer.

Meneer Knol telde nog een keer.

'Negentien,' zei hij. 'Ik had er één twee keer.'

'Wist je dit?' vroeg meneer Beumer.

'Ja,' zei vader Mulder.

Meneer Beumer streek met zijn duim over de kant van een lat en veegde zijn duim daarna af aan zijn broek, alsof er iets aan zat wat er niet hoorde.

'Negentien nieuwe,' zei hij. 'En met de hand.'

Jet had haar potlood al klaar. Ze sloeg het Proevenboek open op de bladzijde van woensdag, waar in blokletters WAT ER MOET GEBEUREN stond met vier regels eronder. Ze schreef die vier regels niet nog een keer op. Ze zette er een streep naast, van boven naar beneden, en begon een tweede kolom.

'Waarom met de hand?' vroeg ze.

'Omdat een hekwerk geen ladder is,' zei meneer Beumer. 'Naar buiten toe wordt alles smaller, want het moet daar lichter worden. Er zijn geen twee latten gelijk. Als je ze allemaal hetzelfde zaagt, zijn ze allemaal ongeveer goed.' Hij keek omhoog langs de wiek. 'En ongeveer goed hangt straks op twintig meter in de wind.'

Jet schreef dat op.

'Hoe lang doet u over één lat?'

'Anderhalf uur.'

'En wij?'

'Drie,' zei meneer Beumer. 'De eerste vijf vier.'

Jet zette de getallen onder elkaar en Ties keek naar haar potlood zoals je naar iemand kijkt die iets doet wat jij niet kunt.

'Vijf keer vier is twintig,' zei ze. 'En veertien keer drie is tweeënveertig. Tweeënzestig uur.'

'Voor negentien latjes?' zei Ties.

'Voor negentien latten,' zei meneer Beumer.

Jet tikte met haar potlood op de bovenste regel van de bladzijde.

'We hebben acht dagen,' zei ze. 'Daar gaat de zondag af, en de zaterdag zelf gaat er ook af, want dat is het feest. Blijven er zes over. En op vijf van die zes moeten wij eerst naar school.' Ze rekende met haar lippen. 'Tweeënzestig uur in zes dagen. Dat is ruim tien uur per dag. Voor één mens.'

Het bleef even stil in het gras.

Ties was slecht in sommen. Maar hij zag wel wanneer een som niet meer over uren ging. Deze ging over mensen.

'Dat redden we nooit,' zei meneer Knol, en hij zei het zo zacht dat het bijna aardig klonk.

'Dat weet ik,' zei vader Mulder.

Meneer Knol haalde de brief uit het mapje. Hij vouwde hem open en vouwde hem weer dicht, en hij deed dat nog een keer, zoals andere mensen op hun lip bijten.

'Zal ik terugschrijven?' vroeg hij. 'Dat het dit jaar misschien niet helemaal in vol tuig —'

'Nee,' zei vader Mulder.

Meneer Beumer keek naar de brief in het mapje en toen omhoog, langs de wieken, en hij nam er de tijd voor.

'Weet u wat daar staat?' vroeg hij aan meneer Knol. 'Vol tuig. Dat zijn twee woorden. En het is ook alles wat een molen hebben kan: vier zeilen helemaal

voor en alle wind erin. Daar wordt hout moe van.' Hij klopte nog één keer tegen de tweede wiek. Dof. 'En dit hout is al moe.'

Jet schreef de twee woorden in blokletters boven aan haar nieuwe kolom.

VOL TUIG.

'Twee woorden,' zei ze. 'En daar zijn we tweeënzestig uur mee bezig, en dan hebben we de zeilen nog niet gehad.'

Dat bleek waar te zijn.

Saar en Nout haalden zeil nummer één van de steenzolder. Ze gaven het elkaar bij elke trap aan, met één hand aan de leuning, en toen ze beneden waren, was Nout stil op de manier waarop Nout stil is als iets zwaarder is dan hij had gedacht. Jet hing het opgevouwen zeil aan de weegschaal die aan de balk hing.

'Zestien kilo,' zei ze.

'En dan is het droog,' zei Saar.

'Hoe lang duurt het om er één voor te leggen?' vroeg Jet.

'Een zeil is een kwartier,' zei vader Mulder. 'Vier keer.'

'En daartussen keren,' zei Saar. 'En de vang eraf en de vang erop, en de volgende wiek naar beneden trekken, en dan pas het volgende zeil. Anderhalf uur, als er niets tegenzit.'

'En als er wel iets tegenzit?' vroeg Ties.

Saar keek naar haar vader. Haar vader keek naar de wieken. Niemand gaf antwoord, en dat was ook een antwoord.

Buurvrouw Pot stond intussen bij het hek met een mand aan haar arm, want zodra er in Knotwilg vier mensen in het gras staan, staat buurvrouw Pot er als vijfde bij. Ze had de mand nog niet neergezet.

En toen, aan het eind van de Molenstraat, ging er een schuifdeur open.

Oom Bijna kwam het erf op met een rol papier onder zijn arm, roet op zijn bril en zijn potlood achter het verkeerde oor. Hij zag eruit als iemand die twee nachten ergens over had nagedacht en het eindelijk had gevonden.

‘Er hoeft niemand meer in de wieken,’ zei hij.

Hij rolde het papier uit over de bok bij de deur en legde er aan twee kanten een steen op.

Er stond een wiek op getekend, schuin, met de punt vlak bij het gras. En op die wiek stond een wagentje.

‘Vier loopwielen,’ zei Oom Bijna. ‘Twee boven op de roede en twee eronder, zodat het er niet af kan. Daarop een trommel, en om die trommel zit het zeil opgerold, netjes, zoals garen om een klos. Onderaan een lier en een touw.’ Hij legde zijn vinger op de punt van de wiek. ‘Je zet het hier neer. Je draait beneden aan de lier. Het rijdt omhoog, het zeil rolt van de trommel en gaat vanzelf over het hekwerk liggen. En jullie staan allemaal in het gras.’

‘Hoe lang?’ vroeg Jet meteen.

‘Een kwartier,’ zei Oom Bijna.

‘Voor één zeil?’

‘Voor alle vier.’

Ties hoorde dat iedereen dat hoorde.

‘En hoe heet die machine?’ vroeg Ties, want dat was altijd de belangrijkste vraag.

‘De Zeilhijs-o-maat,’ zei Oom Bijna.

Meneer Knol had zijn zakdoek al uit zijn zak voordat het woord af was.

‘Ik zeg niks,’ zei buurvrouw Pot.

Ze zette de mand op het hek.

‘Ik kijk sinds ik zo groot was als Saar uit mijn keukenraam naar die wieken. Ik weet aan die wieken hoe het weer wordt en of ik mijn was buiten kan hangen. Ze staan nu drie weken stil en mijn hele straat staat scheef. En ik

heb niks tegen machines, hoor. Ik ben er een hele border aan kwijtgeraakt en ik mag Egbert Sleutel nog steeds ontzettend graag. Ik zeg alleen dit, en dan hou ik erover op: hout weet niet dat wij haast hebben. Koek?'

'Drie woorden,' zei Ties zacht. 'En daarna zesentachtig.'

'Ik hoorde je wel,' zei buurvrouw Pot, en ze gaf hem twee stukken.

Meneer Beumer boog zich over de tekening. Hij keek er lang naar, van boven en van opzij, en hij wees één keer met zijn nagel naar de plek waar de trommel zat. Toen klopte hij met zijn knokkel tegen het papier, zoals hij tegen alles klopte, en papier klopt niet terug.

'Ik hoor het wel als hij er staat,' zei hij.

'Dan kunt u morgen alvast luisteren,' zei Oom Bijna vrolijk. 'Om zeven uur lig ik onder die kap.'

'En het kruiwerk dan?' vroeg Jet.

'Dat ís het kruiwerk,' zei Oom Bijna.

Ze stonden met z'n vijven over de tekening gebogen: Jet met haar potlood, Nout met zijn handen op zijn rug, Saar op haar tenen, Ties half over de bok heen en meneer Knol met zijn zakdoek nog in zijn vuist.

Vader Mulder bleef staan waar hij stond, een halve meter achter de rest, met zijn handen langs zijn lichaam.

‘Ik heb liever een tweede paar handen dan een machine,’ zei hij.

Hij zei het één keer. Hij zei het zacht. En op datzelfde moment sloeg de wind een hoek van de tekening om, riep meneer Knol dat hij hem vasthield, zei Jet dat er een derde steen op moest, en draaide Ties zich om om er een te zoeken.

Toen hij zich weer omdraaide, stond vader Mulder bij de molendeur met de bus vet in zijn hand.

Ties had het gehoord. Hij had het alleen niet geteld.

Oom Bijna haalde de stenen van de tekening en rolde het papier op.

‘Fluitje van een cent,’ zei hij.

Vader Mulder keek naar zijn wieken.

‘Dat is het niet,’ zei hij.

5. Wat Oom Bijna wél kan

Proef 89. Het kruiwerk. Uitkomst: de kap draait. In één dag.

Om zeven uur stond de bakfiets voor de winkel, met de vier kratten erin en de blikken trommel met de molen op het deksel bovenop. Eenendertig hokken. Zaterdag is in Knotwilg zaterdag, ook als er een molen stilstaat.

Ties reed, Nout tilde en deed de erven erbij, en Jet hield het kasboek bij.

'Waar is Saar?' vroeg Ties bij het derde hok.

'Thuis,' zei Jet.

Daar dacht Ties over na tot het vierde hok, want thuis was bij Saar hetzelfde als de molen.

Ze hadden het trouwens al gezien toen ze om vijf over zeven de Molenstraat uitreden. Het luik aan de voorkant van de kap stond open, zo groot als een deurtje, en daarachter bewoog een lamp heen en weer. Tegen het lage hek stond een fiets met de standaard scheef in het gras.

'Hij ligt er al,' zei Nout.

'Sinds zeven uur,' zei Jet.

'Sinds half zeven,' zei Nout. 'Ik zag dat licht toen ik de deur uit ging.'

De ronde duurde zoals altijd tot half tien. Bij het hek van meneer Aalbers stonden acht doosjes in de kist en er hoorden er acht in. In de kolom KLOPT NIET bleef het die ochtend leeg, en dat kwam bijna nooit voor. Jet keek er twee keer naar, want een lege kolom is voor Jet ook iets wat je moet nakijken.

Om half tien stond de bakfiets voor de slager en werd de stoep de drukste plek van het dorp, zoals elke zaterdag. Er was koffie, er was koek van buurvrouw Pot, en er was mevrouw Bakker met haar handen in haar schort omdat ze niets te zeven had.

'Wie ligt daar onder die kap?' vroeg de slager.

'Egbert Sleutel,' zei Nout.

Het werd niet stil op de stoep. Er werd juist harder gepraat.

‘Die man heeft mijn weegschaal drie keer rechtgezet,’ zei de slager, ‘en er nooit iets voor gewild.’

‘Mijn hek,’ zei buurvrouw Pot. ‘Twee keer.’

‘Mijn fietsbel,’ zei meneer Knol.

‘Mijn naaimachine,’ zei de mevrouw van nummer zeven, en verder zei ze niets, want dat was wat ze meestal deed.

De oude mevrouw met de stoel hield haar kopje met twee handen vast en keek naar het eind van de straat, waar boven de daken vier stille wieken uitstaken.

‘Als Egbert Sleutel iets maakt wat geen machine is,’ zei ze, ‘dan deugt het.’

Om tien uur was de stoep leeg en stond het halve dorp bij het lage hek van De Vier Winden.

De vloer van de kap was open. Op de plek waar de kap op de romp stond, lagen drie planken los naast een gat, en in dat gat lag Oom Bijna op zijn zij, met een lamp naast zijn hoofd en zijn bril in zijn borstzak. Zijn stofjas zat onder het oude vet.

‘Niemand komt boven zonder mij,’ had vader Mulder beneden gezegd, en daarna was hij zelf mee naar boven gegaan, en Nout was als laatste gekomen en had het luik achter zich dichtgedaan.

‘Een luik dat openstaat, is een gat,’ zei hij.

De vang lag erop. Dat was de eerste vraag geweest die Nout had gesteld, nog vóór de trap, en het antwoord was één woord geweest.

‘Twaalf,’ zei Ties zacht.

‘Wat twaalf?’ vroeg Jet.

‘Sinds vanochtend.’

Jet ging op haar knieën naast het gat zitten, op de plek die vader Mulder haar had aangewezen, en keek naar beneden. Daar zat het kruiwerk.

De kap stond niet op de romp. De kap stond op rollen. In een ronde ijzeren ring lagen ze naast elkaar, dwars, als broodjes op een plank: dikke stukken iepenhout zo dik als Ties' pols en zo lang als zijn onderarm, elk op een ijzeren bout die aan twee kanten in de ring stak. Boven op die rollen rustte de hele kap, met de bovenas erin en de wieken eraan.

'Hoeveel zijn het er?' vroeg Oom Bijna.

'Vierentwintig,' zei Saar, zonder te kijken.

Niemand vroeg hoe ze dat wist. Jet nam het krijtje uit haar zak en schreef bij elke rol die ze kon zien een nummer op de ring, van één af, zodat ze erover konden praten zonder te wijzen.

Oom Bijna schoof op zijn zij langs het gat en legde zijn hand op elke rol. Hij duwde. De rol gaf mee. Hij schoof een stukje op en duwde weer.

Zo ging het drieëntwintig keer.

'Zeventien,' zei hij.

Rol zeventien draaide niet. Hij stond scheef in de ring, alsof iemand een boek verkeerd terug in de kast had gezet, en langs de bovenkant liep een barst waar Jet later haar vingernagel in kon zetten. De bout was doormidden. De ene helft zat nog in de ring. De andere helft lag in het stof onder de rollen, waar hij drie weken had gelegen.

'Alle moeren en bouten,' zei Oom Bijna.

'Eén bout,' zei Ties.

'Eén bout,' zei Oom Bijna, 'en die is genoeg. Hij breekt, de rol gaat scheef, de rol klemt tussen de kap en de romp, en dan staat er zesduizend kilo kap op één stuk hout dat niet meer wil rollen.'

Jet dacht aan woensdag. Aan vier kinderen en een oude uitvinder die met hun hele gewicht aan de arm van de lier hingen, aan het touw dat strak stond als een snaar, en aan dat geluid hoog in de molen. Iets wat schuurde.

'Dat schurende geluid,' zei ze. 'Dat was dit.'

'Dat was dit,' zei Oom Bijna.

Vader Mulder stond gebogen onder de balken, want rechtop paste hij hier niet. Hij zei niets. Hij had drie weken lang elke avond in zijn eentje in deze kap gestaan, en Jet zag pas nu hoe dat eruitzag van dichtbij.

Oom Bijna kroop achteruit uit het gat en ging op zijn hurken zitten met de gebroken bout in zijn hand.

'Dit had je nooit alleen kunnen vinden,' zei hij. 'Niet omdat je het niet kunt. Omdat het niet kán. Er moet er één de kap omhoog zetten en één met een lamp in dit gat liggen, en jij bent één mens.'

'Nee,' zei vader Mulder.

'Dertien,' zei Ties.

Terwijl Oom Bijna de rollen schoonmaakte — vierentwintig stuks, met een oude schraper en een lap, drie weken stof en oud vet eraf — zat Jet met haar rug tegen de wand aan de andere kant van de kap. Daar hing de vang: die brede houten band in stukken om het grote bovenwiel, met de ketting eraan en de vangstok die door de vloer naar beneden verdween. En aan het eind van de band zat de beugel, en aan die beugel zat een zwarte haak met een dikke kop en een bocht die niet helemaal rond was.

'Die haak staat niet in het Proevenboek,' zei Jet.

Oom Bijna hield niet op met poetsen.

'Nee.'

'Ik heb deel één helemaal nagekeken. Van voren naar achteren.'

'Dat geloof ik meteen.'

'Waarom staat hij er niet in?'

'Omdat het geen proef was.' Hij draaide de lap om en pakte de volgende rol. 'Hij was in één keer goed. Dat is het enige ding in mijn leven dat in één keer goed was. Daar valt niets van te leren, en een Proevenboek is voor wat er misgaat.'

'Dinsdag zei u dat het lang geleden was,' zei Jet. 'Het was vorig jaar augustus.'

‘Vierenveertig proeven geleden,’ zei Oom Bijna. ‘Dat is lang.’

En toen zei hij er niets meer over, en Jet vroeg niet door, want hij lag alweer met zijn wang op de planken.

In de smederij was het die middag warm en donker en rook het naar kolen.

Ties stond aan de blaasbalg. Jet stond aan de werkbank met haar schuifmaat en de rol tussen twee blokjes hout, en ze mat hem drie keer op omdat het antwoord haar niet beviel.

‘Negentig millimeter,’ zei ze. ‘En hoe wijd moet die ring worden?’

‘Negenentachtig.’

‘Dan past hij niet.’

‘Precies,’ zei Oom Bijna, en hij straalde alsof ze net iets heel slims had gezegd. ‘Hij past pas als hij gloeit. En als hij afkoelt, wil hij weer negenentachtig worden, en dan trekt hij die barst voor mij dicht. Ik hoef helemaal niets. Het ijzer doet het.’

Eerst kwam de bout. Hij nam een rond staafje uit het rek, legde het in het vuur tot het van rood naar oranje naar geel ging, pakte het met de lange tang en begon te smeden. Klink. Klink. Klink. De hamer viel in een rustige maat en er sprongen kleine gouden vonken van het staal.

Jet keek ernaar zoals je kijkt naar iemand die iets doet wat jij niet kunt, en ze merkte twee dingen.

Het eerste was dat hij niets zei. Bij een machine praatte hij aan één stuk door, tegen de machine en tegen zichzelf en tegen wie er toevallig langsliep. Bij het vuur zei hij niets. Hij keek naar de kleur van het ijzer alsof die kleur hem iets vertelde, en hij wachtte er net zo lang op als nodig was. Jet had haar potlood in haar hand en schreef niets op, want er viel niets op te schrijven, en dat was precies wat er zo bijzonder aan was.

Het tweede merkte ze pas toen de bout klaar was, gekoeld en zwart, en niet door het gat in de ring wilde. Een haar te dik.

‘Bijna!’ zei Oom Bijna stralend.

Hij maakte er in elf minuten een nieuwe. Die paste.

‘De ronde vijl,’ zei hij toen, zonder om te kijken.

Achter hem tikten er nagels op de plavuizen. Bout kwam aandragen met een schuurspons, legde die op Oom Bijna’s schoen en ging zitten met de blik van een hond die vindt dat hij nu wel klaar is.

‘Vijf uit honderd,’ zei Jet.

‘Dit was bijna zes,’ zei Ties.

‘Bijna telt niet.’

‘Bij hem wel,’ zei Nout, en hij keek naar Oom Bijna, die dat helemaal niet hoorde omdat hij een ring in het vuur legde.

De ring ging roodgloeiend over de rol, met vier tikken van de hamer op zijn plaats, en toen kwam de natte lap eroverheen. Het siste woest en de hele smederij stond een tel lang in de stoom. Toen de stoom weer optrok, zat de beugel strak om het hout en was de barst een streep.

Jet zette haar schuifmaat erop.

‘Negenentachtig,’ zei ze.

Om half zes stonden ze weer boven. Ties had uit de garage van zijn vader een dommekracht meegebracht, een zwaar zwart ding met een tandheugel en een arm, en vader Mulder zette hem precies neer waar hij hem hebben wilde en nergens anders.

‘Achteruit,’ zei Nout, en de kinderen gingen achteruit.

Tik. Tik. Tik. De arm ging op en neer, en ergens boven hun hoofd kwam de hele kap twee millimeter omhoog — twee millimeter is niets, behalve als er zesduizend kilo op staat. Rol zeventien kwam los alsof hij er nooit vast had gezeten. De nieuwe bout ging erdoor. De rol ging terug in de ring, met de beugel naar boven, en toen mocht Ties doen waar hij de hele dag op had zitten wachten: hij ging met de spuitkan en de bus vet uit de garage van zijn vader alle vierentwintig rollen langs, van één tot vierentwintig, en niemand deed het over.

Jet keek nog één keer rond voor ze naar beneden ging. Drie passen bij haar vandaan hing de vang met de zwarte haak eraan. Hier, in de ring, zat een nieuwe bout met een beugel om een rol.

Twee dingen van Egbert Sleutel in één molen.

Hij zei er niets over. Hij veegde zijn handen af aan zijn stofjas, wat niets hielp, en ging als eerste de trap af.

Buiten was het aan het schemeren en stond er een klein windje uit het zuidwesten. Bij het hek stond het halve dorp, want in Knotwilg gaat nieuws sneller dan een bakfiets.

‘Onder een wiek staat niemand,’ zei Nout, en hij liep de rij langs het hek af alsof hij kaartjes controleerde.

Vader Mulder haakte het touw van de lier los van de eerste paal, liep ermee naar de tweede, haakte het vast, en legde allebei zijn handen op de arm.

Er waren geen vijf mensen voor nodig.

De kap kwam los met een zucht, als een deur die eindelijk uit de klem komt, en draaide. En omdat de kap draaide, draaiden de wieken mee, alle vier

tegelijk, en er ging een lange schaduw over het gras en over het hek en over het halve dorp. Buurvrouw Pot deed haar mond open en er kwam niets uit.

Van paal naar paal. Drie keer haken, drie keer trekken. Toen stond het kruis stil met zijn kale hekwerk in het zuidwesten, precies waar de wind vandaan kwam, en de vang lag er nog steeds op.

'Zo staat hij goed,' zei vader Mulder.

Meneer Knol telde de mensen bij het hek en kwam op achtentwintig, telde opnieuw en kwam op vierentwintig, want hij had de kinderen twee keer gehad.

'Nou weet ik tenminste weer hoe het weer wordt,' zei buurvrouw Pot.

Jet sloeg het Proevenboek open op de bladzijde met WAT ER MOET GEBEUREN erboven en zette een streep door de eerste regel. *Kruiwerk los.* Daaronder stonden er nog drie. Ze schreef op de andere bladzijde Proef 89 en zette erachter: *de kap draait, in één dag.*

'Nog zeven dagen,' zei ze. 'Daar gaat de zondag af en de zaterdag zelf, dus vijf werkdagen. En negentien latten.'

'Nou is hij toch klaar?' vroeg Ties.

Vader Mulder keek omhoog naar zijn vier wieken, die voor het eerst in drie weken de goede kant op stonden en er nog steeds uitzagen als vier lege ladders tegen de avondlucht.

'Nu begint het pas,' zei hij.

Het waren vier woorden. Ties telde ze, en hij telde ze nog een keer, en het werden er geen vijf.

6. Wat er in de kap woont

Geen proef. Wel twee ogen in het donker.

Zondag gebeurde er niets. De klok aan het eind van de straat luidde twee keer, de molen stond stil met zijn kale hekwerk in het zuidwesten, en er ging in heel Knotwilg geen hamer omhoog.

Maandagmiddag om vier uur stond het hek van De Vier Winden open en lag het gras vol gereedschap.

‘Vijf,’ zei Jet, voordat iemand iets had gevraagd. ‘Vandaag, dinsdag, woensdag, donderdag, vrijdag. En dan is het zaterdag.’

‘Dat wisten we,’ zei Ties.

‘Nu weten jullie het preciezer,’ zei Jet.

Vader Mulder had de wieken gekeerd. De tweede lag nu schuin over het gras: elf meter hout met de punt een halve meter boven de grond. Van veraf was het een wiek. Van dichtbij was het een ladder die tegen niets aan stond, en je zag pas goed hoe grijs die latten waren.

‘De tweede wiek,’ zei vader Mulder. ‘De latten eraf.’

‘Zes,’ zei Ties zacht.

‘Wat zes?’ vroeg Jet.

‘Sinds vier uur.’

Nout liep eerst één keer om de punt heen en wees toen aan waar ze mochten staan, en dat was naast de wiek en niet eronder.

‘Onder een wiek staat niemand,’ zei hij.

‘Hij ligt bijna op de grond,’ zei Ties.

‘Ja,’ zei Nout, en hij bleef kijken tot Ties twee stappen opzij deed.

Vader Mulder werkte van de punt naar boven, met een brede beitel en zijn hand eronder, zodat er niets viel.

‘Hier.’

Ties nam de eerste lat aan.

‘Zeven,’ zei hij.

Elke lat kwam los met hetzelfde geluid: een korte droge kraak, en daarna niets meer. De kinderen namen ze van hem aan en droegen ze naar de stapel buiten het hek.

Ties klopte met zijn knokkel op de derde lat die hij kreeg.

Dof.

Hij klopte op de bok waar de stapel op lag. Tok.

‘Meneer Beumer had gelijk,’ zei hij.

‘Meneer Beumer had negentien keer gelijk,’ zei Jet.

Daarna mocht Ties de spijkers eruit trekken, en dat was werk waar geen enkele eer aan te behalen viel. Hij zat op een omgekeerde krat met de klauwhamer van zijn vader en haalde ze er één voor één uit. Ze boden geen tegenstand. Ze kwamen eruit zoals een lepel uit de pap komt.

‘Zesenzeventig,’ zei hij na een half uur. ‘En er zat er niet één krom bij.’

‘Dat is niet goed,’ zei Nout.

‘Hoezo niet?’

‘Een spijker die uit goed hout komt, is krom. Die moet ergens tegen vechten.’

Ties keek naar zijn hoopje rechte spijkers en legde het weg.

Aan de punt van de wiek stond Oom Bijna met een rolmaat. Hij had een potlood achter zijn oor, en dat potlood had daar de hele middag nog geen dienst gedaan, want elke keer als hij iets wilde opschrijven vergat hij dat het daar zat en zocht hij in zijn zakken.

‘De rolmaat,’ zei hij tegen zichzelf, en hij greep in de rechterzak van zijn stofjas, waar de rolmaat altijd zat. Er kwam een toffee zonder papiertje uit, en een houten duimstok die hij twee jaar kwijt was geweest.

‘Die is dus daar,’ zei hij tevreden, en hij haalde de rolmaat uit de andere zak.

‘Honderdtien,’ zei hij.

Jet schreef het op.

Hij liep anderhalve meter langs de wiek omhoog, tot waar hij nog net bij kon, en zette de rolmaat opnieuw dwars over de roede.

'Honderdveertig.'

'En daarboven?' vroeg Jet.

Oom Bijna keek langs het hout omhoog naar het stuk dat schuin de lucht in liep en waar niemand bij kon.

'Dat schat ik,' zei hij opgewekt.

Jet deed haar mond open en weer dicht. Toen schreef ze boven de twee getallen een zin die ze sinds begin september altijd opschreef, ook als niemand erom vroeg: *Aangenomen dat hij verder gelijkmatig dunner wordt.*

'En ik wil dat twee mensen het nog een keer nalopen,' zei ze. 'Apart. Allebei iemand die er niet bij was toen we het opmaten.'

'De meester,' zei Nout.

'De meester,' zei Jet. 'En meneer Beumer.' En ze schreef ze allebei erbij.

'Waarom moet u dat eigenlijk weten?' vroeg Saar.

'Omdat mijn wagentje er straks omheen moet passen,' zei Oom Bijna. 'Twee wielen boven op de roede, twee eronder. Als hij bij de punt dunner is dan bij de as, dan klemt hij op de ene plek en rammelt hij op de andere.'

'En wat doet u daaraan?' vroeg Ties.

'Daar zet ik een veertje op,' zei Oom Bijna, en hij liep naar binnen om zijn handen te wassen alsof dat de hele zaak was.

Om kwart over vijf moest de kap schoon.

Er lag daar nog drie weken stof, en er lagen nog drie planken los naast het gat waar Oom Bijna zaterdag in had gelegen. Vader Mulder ging als eerste naar boven, de kinderen achter hem aan, één hand aan de trap. Bout bleef onder aan de trap liggen zoals hij daar sinds woensdag lag, alsof dat zijn

plek was en dat altijd al zo was geweest. Kip Drie zat op de derde tree en ging niet opzij, dus stapte iedereen over haar heen.

Nout kwam als laatste en deed het vloerluik achter zich dicht.

‘Een luik dat openstaat, is een gat,’ zei hij.

Ties kreeg de drie planken en een handvol schroeven. Het was geen groot werk en het had in tien minuten gekund. Hij deed er twintig over, omdat hij ze recht wilde hebben.

Jet ging met een lap langs de vang. Saar veegde. Nout nam de lamp mee naar de achterkant van de kap, waar het dak zo laag kwam dat je er alleen op je knieën bij kon en waar het altijd donker was, ook midden op de dag.

Het was er stil op een manier die Ties niet gewend was. Er ritselde riet boven zijn hoofd, er tikte ergens iets tegen hout, en verder was er niets, en dat kwam doordat er niets draaide. Negen meter lager lag zijn eigen straat, en hij hoorde er niets van.

Toen zei Nout: ‘Niet bewegen.’

Hij zei het niet hard. Hij zei het zoals je zegt dat de melk overkookt. En iedereen bleef staan waar hij stond: Jet met haar lap tegen de vangband, Saar met de bezem halverwege de vloer, vader Mulder gebogen onder de balken.

‘Lamp uit,’ zei Nout, en hij deed hem uit.

Het werd donker in de hoek. Ties knipperde, en toen zag hij het ook.

Twee ogen.

Ze zaten laag, vlak boven de vloer, en ze waren zwart en rond en volkomen stil, en ze keken precies terug. Eromheen kwam langzaam een gezicht tevoorschijn: wit, en de vorm van een hart, alsof iemand een klein bord tegen de wand had gezet.

‘Er zit een uil,’ zei Nout.

Hij zei het meteen. Hij zei er geen ‘eh’ voor, hij keek niet eerst nog een keer om zeker te weten dat hij zich niet vergiste, en hij wachtte niet tot iemand anders zou beginnen. Hij zei het op het moment dat hij het zag, en

als je Nout Fortuin een jaar kende, was dat het merkwaardigste van de hele middag.

Beneden ging een deur, en Oom Bijna kwam de trap op met natte handen.

‘Wat is er?’

‘Blijven staan,’ zei Nout.

En Oom Bijna, die zijn hele leven ergens op af was gelopen zodra hij niet wist wat het was, bleef staan met zijn ene voet nog op de bovenste tree. Hij zei er niets van. Hij zette alleen zijn hoed af, en dat deed hij in die molen voor de tweede keer.

Toen hun ogen eraan gewend waren, zagen ze de kast.

Hij stond in de hoek tegen de wand: grijs geworden hout, breder dan een krat en niet zo hoog, met een rond gat in de zijkant zo groot als twee vuisten. Achter de kast zat een gat in de wand van de kap, waar een streepje daglicht doorheen viel.

‘Ik wist het ook,’ zei vader Mulder.

‘Elf,’ zei Ties automatisch, en toen hoorde hij zichzelf.

‘Wist jij dit?’ vroeg hij aan Saar.

‘Ja.’

‘En dat zeg je niet?’

Saar keek hem aan zoals je iemand aankijkt die vraagt waarom je nooit verteld hebt dat er een trap in je huis zit.

‘Er woont een uil in onze molen,’ zei ze. ‘Dat is geen nieuws. Dat is gewoon zo.’

‘Die kast heeft mijn vader erin gezet,’ zei vader Mulder.

Zeven woorden. In één keer. Ties telde ze twee keer en het bleven er zeven.

‘Waarom?’ vroeg Saar.

‘Muizen.’

Ties dacht aan Kip Drie op de derde tree en aan haar twaalf in het gras, en hij vroeg het toch maar.

‘En kippen?’

‘Nee.’

‘Mijn opa heeft er twee gemaakt,’ zei Saar zacht. ‘Eén voor de molen en één voor de kerk. In die van de kerk is nooit iets gaan wonen. Die hangt er nog steeds, achter de galm.’

Er vroeg niemand hoe ze dat wist.

‘Ik heb in mijn hele leven nog nooit iets gemaakt waar iets in ging wonen,’ zei Oom Bijna vanaf de bovenste tree. Hij zei het niet zielig. Hij zei het zoals je iets voorleest wat je zelf ook net pas hebt gezien.

‘Bout,’ zei Ties.

Oom Bijna dacht erover na.

‘Bout,’ gaf hij toe, ‘is zelf in dat hok gaan liggen. Dat is iets anders.’

Nout was intussen op zijn knieën gaan zitten, drie stappen bij de kast vandaan, en keek naar de onderkant ervan.

'Jet,' zei hij. 'Kom eens kijken.'

De kast stond niet helemaal op de vloer. Het onderste plankje stak een stukje over de rand heen, boven het gat waarin de ijzeren ring met de vierentwintig rollen lag. En in dat plankje zat een geul. Hij liep over de hele breedte, hij was glad, en er zat één lichte, verse streep in.

'Zaterdagavond,' zei Nout.

Jet ging naast hem op haar knieën zitten en hield haar potlood bij de geul. Het paste er niet in.

'De koppen van de rolbouten,' zei ze. 'Die schuren erlangs zodra de kap draait.'

'Al jaren,' zei Nout. 'Kijk maar hoe glad die geul is.'

Vader Mulder bukte zich en keek er lang naar.

'Dat heb ik nooit gezien.'

Ties keek van de geul naar de twee zwarte ogen en weer terug. Hier woonde al jaren een uil, en de twee mensen die in deze molen woonden wisten het allebei, en geen van beiden had het ooit hardop gezegd. Niet omdat het geheim was. Omdat het gewoon zo was.

Ties vond dat een raar idee, en hij wist niet waarom.

'Als die kast blijft staan en de kap elke week gaat draaien, dan gaat hij eraan,' zei Nout. 'Niet vandaag. Wel een keer.'

'Halen we hem er dan uit?' vroeg Ties.

'Nee.' Nout stond op en veegde het stof van zijn knieën. 'Je mag niet aan een nest komen. Dat weet ik. Meer weet ik er niet van.'

Beneden vroeg hij aan vader Mulder of hij de telefoon mocht gebruiken.

'Ja.'

De telefoon van de Mulders hing in de kamer achter het schot, aan de muur, zwart en met een draaischijf die knerpte. Nout belde de dierenarts, en hij deed het meteen: terwijl iedereen nog buiten stond, terwijl er nog niets was gebeurd, en voordat er ook maar iemand ongerust over kon worden. Dat was precies waarom hij het deed.

Ties ging in de deuropening staan en telde mee.

'Met Nout Fortuin.'

Stilte.

'De molen. De Vier Winden.'

Stilte.

'Een kerkuil.'

'In de kap. In een kast.'

'Eén.'

'Vandaag.'

'Nee.'

'Nee. Niemand.'

'Morgenavond is goed.'

'Dank u wel.'

Hij hing op.

'Zevenentwintig,' zei Ties. 'Dat is er één meer dan vader Mulder de hele middag heeft gezegd.'

'Dan praat ik te veel,' zei Nout.

Buiten stonden ze in het gras en Nout vertelde het na, in de goede volgorde, zonder er iets bij te verzinnen.

'Ze weet van honden en van koeien en sinds juli van ónze kippen,' zei hij. 'Van uilen weet ze dat je eraf moet blijven. De rest vraagt ze aan iemand die het weet. Ze neemt morgenavond iemand mee.'

‘En tot die tijd?’ vroeg Jet.

‘Beneden werken. Geen lamp op die hoek. Niemand op de kap.’

Jet sloeg het Proevenboek open op de bladzijde met WAT ER MOET GEBEUREN erboven. Er stonden nog drie regels zonder streep erdoor. Ze keek er even naar en schreef er toen een vierde bij, kleiner dan de andere drie, want het was maar één woord.

Uil.

Om zes uur kwam meneer Knol het pad op met zijn klembord tegen zijn borst en het plastic mapje eronder. Hij had de hele middag stoelen geteld in het dorpshuis en hij was net klaar met de tweede keer.

‘Ik hoor dat er een uil in zit,’ zei hij.

‘Ja,’ zei Saar.

Meneer Knol keek naar het kale hekwerk van de tweede wiek. Hij keek naar de stapel grijze latten buiten het hek. Toen keek hij helemaal naar boven, naar de kap, waar achter het riet iets zat dat nergens last van had en van niets wist.

‘Mag hij nou draaien of niet?’ vroeg hij.

‘Dat vraag ik aan iemand die het weet,’ zei Nout.

Dat had hij vorig jaar nog niet gezegd. Vorig jaar had Nout het geweten en zijn mond gehouden, en had hij het pas verteld toen het al gebeurd was.

Meneer Knol haalde zijn zakdoek uit zijn zak, en er was niet eens een machine in de buurt.

7. De kast verhuist

Geen proef. Wel een uil die er niets van merkt.

‘Vier,’ zei Jet.

Het was dinsdagmiddag tien over vier, en er had niemand iets gevraagd.

‘Vandaag, woensdag, donderdag, vrijdag. En dan is het zaterdag.’

‘Moet dat elke dag?’ vroeg Ties.

‘Ja,’ zei Jet.

Boven werkte er die middag niemand. Dat had Nout gezegd, en zo ging het: beneden werken, geen lamp op die hoek, niemand op de kap. Dus droegen ze de laatste grijze latten naar de stapel buiten het hek, en veegden ze de maalzolder, en verder gebeurde er niets. Aan het eind van de Molenstraat stond de schuifdeur van de smederij dicht terwijl het helemaal niet vroor, en daarachter zaagde iemand de hele middag door.

‘Hij is bezig,’ zei Ties.

‘Dat hoor je,’ zei Nout.

Om zeven uur, na het eten, kwam meneer Beumer het pad op met zijn fiets aan de hand. Hij zette hem tegen het hek, haalde zijn canvastas van zijn schouder en keek naar de tweede wiek, die kaal over het gras hing: elf meter hout zonder één lat eraan.

‘Wie gaat hier over de werkplek?’ vroeg hij.

‘Ik,’ zei vader Mulder.

‘Dan wil ik van jou weten waar ik niet mag staan.’

‘Onder de wieken.’

Dat hadden ze vrijdag ook al gezegd, precies zo, woord voor woord. Jet begreep pas nu waarom hij het opnieuw vroeg: het antwoord kon veranderd zijn. Sinds gisteren wisten ze dat er iemand boven in die kap woonde.

Meneer Beumer liep naar de punt van de kale wiek en klopte met zijn knokkel tegen het hout.

Tok.

Toen liep hij naar de stapel afgekeurde latten buiten het hek en klopte daar ook tegen.

Dof.

'De roede is goed,' zei hij. 'Alleen wat eromheen zat, was op.'

'Hebt u hout?' vroeg Jet.

'Ik heb hout. Dat ligt twaalf jaar te drogen. Het moet gehaald worden en het past niet op een fiets.'

'De bus van mijn vader,' zei Ties meteen. 'Morgenochtend voor school.'

'Dan is het er om acht uur,' zei meneer Beumer. Hij schreef het niet op, want hij schreef nooit iets op.

Om half acht draaiden er twee fietsen het pad op.

De eerste kende iedereen: hoog, zwart, met een houten kistje op de bagagedrager. Mevrouw Tiemens zette hem op de standaard en liet het kistje zitten.

'Er is hier niets voor mij te doen,' zei ze. 'Dat wist ik gisteren aan de telefoon al.'

'Waarom komt u dan?' vroeg Saar.

'Omdat er iemand belde vóórdat er iets gebeurd was. Daar kom ik voor.'

Nout keek naar zijn schoenen. Jet zag zijn oren rood worden en zei er niets van.

Op de tweede fiets zat mevrouw Van Assen van de uilenwerkgroep. Ze was ergens tussen de zestig en de honderd, ze droeg een lange bruine rok en groene laarzen, en uit de tas op haar rug stak een stok. Aan die stok zat een spiegeltje, zo een als bij de tandarts, maar dan zo groot als een onderzetter.

'Waar?' vroeg mevrouw Tiemens.

'Kap. Achterhoek,' zei Nout.

‘Hoeveel?’

‘Eén.’

‘Sinds wanneer?’

‘Gisteren gezien. Hij zit er waarschijnlijk al jaren.’

‘Vier,’ fluisterde Ties.

‘Vier wat?’ vroeg mevrouw Tiemens.

‘Vier woorden. In drie vragen.’

‘Zes,’ zei Jet zacht.

Mevrouw Tiemens keek Ties aan zoals je kijkt naar een hond die iets in zijn bek heeft wat van jou is.

Meneer Knol kwam het pad op met zijn klembord tegen zijn borst.

‘Mag hij nou draaien of niet?’ vroeg hij.

‘Ik heb nog niet gekeken,’ zei mevrouw Van Assen.

‘Maar wat dénkt u?’

‘Ik heb nog niet gekeken,’ zei mevrouw Van Assen, precies zo vriendelijk als de eerste keer, en ze haakte de stok van haar rug.

Ze ging naar boven met vader Mulder, en verder ging er niemand mee. Ze bleven twee minuten weg. Beneden stonden zeven mensen in het gras naar een kap te kijken waar niets aan te zien was.

Toen kwam ze de trap af en veegde het stof van haar rok.

‘Eén legsel,’ zei ze. ‘Uit sinds eind juli.’

‘En dat weet u waarvan?’ vroeg Jet.

Mevrouw Van Assen ging op de onderste tree zitten, want ze deed alles zittend wat ook staand kon, en ze telde het af op haar vingers.

‘Geen eieren,’ zei ze. ‘Geen jongen. Onderin liggen braakballen die uit elkaar vallen als je ernaar wijst, en dat doen ze niet als ze van vorige week zijn.

Het dons dat er nog aan de rand plakt, is plat en vuil. En de oude zelf zit niet in de kast maar op de balk ernaast. Een uil die broedt, zit erin.'

'Dus hij mag draaien,' zei meneer Knol.

'Nu wel. Als ik niet gekeken had, had ik dat niet mogen zeggen.' Ze klopte met haar hand op de tree naast zich, en Saar ging zitten. 'Een kerkuil doet er soms twee in één jaar. Dan zitten er in oktober nog jongen in een kast, en dat zie je van beneden af nergens aan. De molen draait, de kap draait, en er gebeurt boven iets wat niemand wilde.'

'Kan dat hier ook?' vroeg Ties.

'Dat kon hier ook. Tot tien minuten geleden.' Ze haalde een klein zwart boekje uit haar jaszak. 'Daarom kijk ik eerst en zeg ik het daarna. Andersom is makkelijker, en dan heb je het één keer mis en dan is het te laat.'

Jet schreef die zin op. Ze had hem in een paar dagen nu drie keer gehoord, uit drie verschillende monden, en één daarvan was van iemand van twaalf.

'Alleen blijft die kast daar niet staan,' zei mevrouw Van Assen. 'Wie heeft die geul gezien?'

'Hij,' zei Jet, en ze wees naar Nout.

'Goed gekeken. Daar schuren de koppen van de bouten langs, en dat gaat elke week een klein beetje dieper. Die kast gaat naar de andere kant van de kap, weg van dat kruiwerk.'

'Kan dat?' vroeg vader Mulder.

'Dat kan,' zei meneer Beumer, die tot dat moment tegen het hek had gestaan zonder iets te zeggen. 'Ik heb er vrijdag naar gekeken, toen ik boven was. Tussen de twee stijlen aan de zuidkant zit een gat van dertig bij vijfentwintig tussen het riet en de plank. Daar past hij door. Ik heb het opgemeten.'

'Hoe lang doet u erover?' vroeg mevrouw Van Assen.

'Twintig minuten.'

'Dan doen we het vanavond, als hij weg is.'

‘En als we hem nou even in een doos zetten,’ zei Ties, ‘dan hoeven we niet te wachten.’

‘Je helpt niet mee,’ zei mevrouw Tiemens.

‘Ik wil juist wél —’

‘Dat bedoel ik. Als je hem helpt, help je hem niet.’

Nout liep intussen het gras in met zeven grote stappen, draaide zich om en legde de afgekeurde latten uit de stapel op een rij, van het hek tot aan het pad. Grijs, krom en dood hout, maar je zag het liggen.

‘Zeven meter van de romp,’ zei hij. ‘Hierachter blijven.’

‘Waarom hierachter?’ vroeg meneer Knol.

‘Omdat mensen anders naar voren lopen zonder dat ze het weten.’

Ze stonden erachter. Eerst met zijn tienen, want Oom Bijna kwam het pad op met zaagsel op zijn schouders, en daarna met zijn twaalven, want moeder Mulder kwam naar buiten met een pan koffie en vader Prins kwam van de garage met zijn handen nog zwart. Meneer Knol telde ze en kwam op dertien, en telde ze opnieuw en kwam op twaalf.

‘Ik had de hond meegeteld,’ zei hij.

Toen begon het wachten, en dat bleek het zwaarste werk van de hele avond.

Het werd langzaam donker boven het riet. De lucht achter de wieken werd oranje en daarna paars en daarna helemaal niets meer, en de vier wieken stonden er zwart en scheef in: drie met hun grijze hekwerk, en één die kaal was. Praten mocht niet. Jet stond met haar handen in haar zakken en haar horloge om, en ze ontdekte dat ze het onmogelijk vond om veertig minuten stil te kijken naar iets wat niet gebeurde.

Naast haar stond Oom Bijna. Hij hield het zeventien seconden vol.

‘Jet,’ fluisterde hij.

‘Sst.’

‘De trommel is klaar. Hij is van hout, hij weegt niks, en er zit een rem op die afwikkelt terwijl het wagentje rijdt. Dus het zeil rolt er precies zo snel af als hij omhoog gaat. En dat veertje zit erop, waar ik het over had.’

‘Ik kan het niet opschrijven,’ fluisterde Jet terug. ‘Het is donker.’

‘Dat hoeft ook niet,’ fluisterde Oom Bijna gelukkig. ‘Ik zeg het morgen gewoon nog een keer.’

En op dat moment ging de molendeur open en kwam Kip Drie naar buiten.

Ze kwam er niet gewoon uit. Ze kwam eruit zoals iemand een zaal binnenkomt waar op hem gewacht wordt, met haar scheve kam recht overeind, en ze liep dwars over de rij latten heen. Twaalf mensen die veertig minuten hun mond hadden gehouden, schrokken zich alle twaalf tegelijk een ongeluk.

‘De kippen zijn buiten,’ zei meneer Knol veel te hard.

‘Er is er één buiten,’ fluisterde Saar.

‘Die tel ik straks nog wel een keer,’ fluisterde meneer Knol terug.

En terwijl iedereen naar een kip keek, ging hij weg.

Jet zag het alleen doordat ze toevallig omhoogkeek. Er kwam iets uit de achterkant van de kap dat wit was aan de onderkant en zo groot als een kussen, en het zakte over hun hoofden weg richting de weilanden, en het maakte geen enkel geluid. Geen klap, geen ruis, niets. Het was alsof iemand een lamp uitdeed en er een vogel uit kwam.

‘Alle moeren en bouten,’ fluisterde Oom Bijna.

‘Nu,’ zei mevrouw Van Assen.

Om vijf over half negen gingen er drie mensen naar boven: meneer Beumer met zijn tas, vader Mulder met de lamp, en zij met haar stok. Nout keek ze na tot het luik dichtging. Hij was degene die de uil gevonden had, hij wist als enige precies waar die geul zat, en hij bleef achter zijn eigen rij latten in het gras staan en zei er niets van. Jet keek daar even naar en vond dat het knapste van de avond.

Horen konden ze het wel. Eerst een tijd niets. Toen negen keer een korte tik van een beitel onder een spijkerkop, met steeds een adempauze ertussen. Toen een geschuif van hout over hout, heel voorzichtig, dwars door de kap heen. Toen een boor. Toen vier schroeven, en bij elke schroef bleef het even stil, alsof er iemand keek of het nog wel recht stond.

‘Hij zet hem tegen een stijl,’ zei Ties. ‘Niet tegen de wand.’

‘Hoe weet jij dat?’

‘Omdat een wand meebeweegt en een stijl niet. Dat zegt mijn vader ook over gereedschapskasten.’

Vader Prins zei niets, maar hij keek één keer opzij naar zijn zoon.

Onder aan de trap lag Bout met zijn kop op zijn poten. Toen het boven weer stil werd, stond hij op, liep naar buiten en kwam terug met iets in zijn bek.

'Bout,' zei Oom Bijna hoopvol. 'De duimstok?'

Bout legde een heklat van anderhalve meter in het gras. Een grijze. Een van de negentien.

'Het is ook een stok,' zei Ties.

'Vijf uit honderd,' zei Jet.

Om acht minuten voor negen ging het luik open. Om zes minuten voor negen stonden ze alle drie weer in het gras. Jet keek op haar horloge en rekende het na, twee keer, want ze rekende alles twee keer.

'Negentien minuten,' zei ze.

'Ik zei twintig,' zei meneer Beumer.

'U had er één over.'

'Dan doe ik het de volgende keer wat rustiger.'

Mevrouw Van Assen sloeg haar boekje open onder de buitenlamp en schreef er drie regels in. Toen keek ze op.

'Hoe laat vliegt hij uit?' vroeg ze.

Iedereen keek om zich heen, want dat wist niemand.

'Als de kerkklok half negen slaat,' zei Saar. 'In de zomer later. En hij komt altijd aan de zuidkant terug, nooit aan de kant van de straat.'

'Van wie weet je dat?'

'Van niemand,' zei Saar. 'Ik kijk gewoon.'

'Dan hangt de kast nu aan de goede kant,' zei mevrouw Van Assen, en ze schreef het op, met *S. Mulder* erachter.

Het werd even stil op het erf. Vader Mulder keek naar zijn dochter zoals hij de laatste dagen vaker naar haar keek, en hij deed zijn mond open.

‘Koffie wordt koud,’ zei hij.

Iemand had Saar eindelijk iets gevraagd, dacht Jet. Alleen was het niet de vraag.

‘Komt hij terug?’ vroeg meneer Knol. ‘In die kast, bedoel ik. Aan die andere kant.’

‘Vaker wel dan niet,’ zei mevrouw Tiemens. ‘Meer weet ik er niet van, en ik ga niet doen alsof.’

‘Maar als hij nou —’

‘Dat was mijn hele antwoord.’

Jet sloeg het Proevenboek open bij de bladzijde met WAT ER MOET GEBEUREN erboven en zette een streep door de vierde regel, die maar één woord lang was. Er stonden er nog twee zonder streep: het hekwerk van de tweede wiek, en zeil drie. Onder de lijst schreef ze: *Kast verhuisd. Negentien minuten. Negen mensen die niets deden.*

Meneer Beumer legde bij het hek zijn beitels weg, één voor één, elk in zijn eigen lus in de canvastas.

‘Morgen om acht uur ligt het hout er,’ zei hij. ‘Negentien latten. Geen twee gelijk, want een hekwerk is geen ladder. Elke lat wordt uitgemeten, geschaafd, gepast en genummerd, en dan pas gaat hij erin.’

‘Wij hebben één schaafbank,’ zei vader Mulder.

‘Ik breng er drie mee. De garage heeft er twee, de school heeft er een, en de tuinder heeft er een waar hij zijn kistjes op maakt. Aan één bank kan er één werken en kunnen er twee kijken. Dat is niet erg. Kijken is het halve werk.’

Jet had de hele avond op een getal staan wachten, en nu kwam het niet.

‘Hoe lang duurt dat?’ vroeg ze.

‘Dat hangt ervan af hoeveel mensen er meedoen,’ zei de molenmaker.

Dat bleek negenendertig.

8. Een reuzenzwachtel

Proef 90. De Zeilhijs-o-maat. Uitkomst: het zeil zit vast. Om de hele wiek.

Om acht uur stond de bus van vader Prins met de achterdeuren open naast het hek van De Vier Winden, en daar kwam hout uit dat twaalf jaar lang niets anders had gedaan dan liggen.

Ties gaf aan, meneer Beumer nam aan. Ze deden het zonder te praten, want dat was de enige manier om om tien voor half negen nog op school te zijn.

'Ruikt u dat?' vroeg Ties bij de zevende plank.

'Ja.'

'Wat is dat dan?'

'Droog,' zei meneer Beumer.

'Twaalf jaar,' zei vader Prins, die de laatste plank aangaf. 'Wat doet hout in twaalf jaar?'

'Krimpen,' zei meneer Beumer. 'Als het dat vandaag nog moet doen, doet het dat straks op twintig meter in de wind. En dan doet het het scheef.'

De planken gingen niet op het gras maar op twee balken, met lucht eronder, en meneer Beumer legde ze zo neer dat je bij elke plank van opzij het nerfje kon zien. Hij telde ze niet. Hij wist het gewoon.

Om half negen zat Ties op school en om twaalf uur was hij eruit, want het was woensdag.

'Drie,' zei Jet, toen ze om half een het pad op liepen.

'Ja hoor,' zei Ties.

'Vandaag, donderdag, vrijdag. En dan is het zaterdag.'

Op het gras van de molen stonden acht schaafbanken op een rij te wachten op morgen: die van de molen, drie van meneer Beumer, twee uit de garage, die van de school en die van de tuinder, waar hij zijn kistjes op maakte. Ze stonden er netjes en ze deden nog niets, en er was niets in Knotwilg dat zo hard om negenendertig mensen riep als acht lege schaafbanken.

En daar, aan het eind van de Molenstraat, kwam de Zeilhijs-o-maat.

Hij kwam op de steekwagen, met Oom Bijna erachter, en het gekke was dat hij van veraf op niets leek en van dichtbij op iets heel duidelijks. Het was een wagentje, niet groter dan een kruiwagen zonder bak. Aan weerskanten zaten twee loopwielen: twee boven en twee onder, zodat het ding om de roede heen greep en er onmogelijk af kon vallen. Dwars over het wagentje lag een houten trommel van tweeënhalve meter lang, zo dik als een emmer, en daaromheen zat zeil één gerold — zestien kilo droog doek, die ochtend om zeven uur door vier mensen op het gras opgerold als een tapijt.

'Voel eens hoe licht,' zei Oom Bijna. 'Vurenhout, uitgehold, ribben erin. Hij weegt bijna niets, en dat moet ook, want alles wat aan een wiek hangt, hangt straks elf meter boven het gras.'

'En dat?' vroeg Ties. Aan de as van de trommel zat een leren band, met aan het eind een klein loden gewichtje dat zomaar in de lucht hing.

'Dat is mijn rem. Kijk.' Oom Bijna draaide de trommel een slag met de hand. De band gleed soepel mee. Toen draaide hij hem de andere kant op, en de band trok zich strak om de as en bood tegenstand, zodat de trommel maar heel langzaam verder wilde. 'Zo,' zei hij tevreden. 'Hij wikkelt af, precies zo snel als het wagentje omhoog rijdt. Geen meter te veel en geen meter te weinig.'

'Hij houdt maar één kant tegen,' zei Nout.

'Dat doet een remband altijd,' zei Oom Bijna blij, alsof Nout hem een compliment had gegeven, en toen was hij alweer bij het veertje.

Het veertje was zijn lievelingsstuk. De roede was aan de punt honderdtien millimeter dik en anderhalve meter hoger honderdveertig, want een roede loopt taps toe, en daarom duwde een veer de twee onderste loopwielen omhoog tegen het hout aan. Werd het dikker, dan gaf de veer mee. Werd het dunner, dan drukte hij de wielen weer aan.

'Dat ding klemt nergens en het rammelt nergens,' zei Oom Bijna. 'Daar heb ik twee nachten aan gedacht.'

'Dat zie je,' zei buurvrouw Pot, die vanuit haar keukenraam had gezien dat er iets de straat uit ging, en die daarom met een trommel koek op het pad stond.

Vader Mulder ging naar binnen, lichtte de vang, en buiten kwam tweeëntwintig meter hout langzaam in beweging. De kale tweede wiek zwaaide omhoog en bleef scheef boven het riet steken; wiek één kwam naar beneden en hing daar met zijn punt een halve meter boven het gras, netjes, alsof hij erom gevraagd had. Vader Mulder zette de vang er weer op en kwam naar buiten.

'Vier woorden,' zei Ties zacht. 'De hele middag.'

'Hij heeft nog niets gezegd,' zei Jet.

'Precies.'

Nout liep het gras in met zeven grote stappen en legde de afgekeurde latten weer op een rij, van het hek tot aan het pad, net als de avond ervoor.

'Hierachter blijven,' zei hij. 'Onder een wiek staat niemand.'

Iedereen ging erachter staan: Jet, Saar, buurvrouw Pot met haar trommel, meneer Knol met zijn klembord, vader Prins, en meneer Beumer, die tegen het hek leunde en niets zei omdat hij niets te zeggen had. Ties mocht ervoor, want Ties stond bij de lier, en de lier stond opzij van de wiek, op de grond.

Ze zetten het wagentje op de punt van de wiek. Het paste. Het paste zo goed dat Oom Bijna er even zijn hand op hield, zoals je een hand op een paard legt.

'Andersom,' zei Nout.

Precies op dat moment sloeg meneer Knol de klem van zijn klembord open, en dat klembord had de luidste klem van het dorp.

'Klaar?' vroeg Oom Bijna.

'Wacht,' zei Saar. Ze keek naar de bomen aan de overkant en daarna naar het riet. 'Twee. Bijna drie.'

'Twee wat?'

‘Wind. Met twee leg je gewoon voor. Dat doet mijn vader ook.’

Niemand vroeg haar hoe ze dat wist, en Ties merkte dat pas veel later, toen alles al voorbij was.

‘Andersom,’ zei Nout weer.

‘Ik heb er dertien,’ zei meneer Knol hardop. ‘Nee. Veertien. Ik telde de hond niet mee.’

‘Draaien maar,’ zei Oom Bijna.

Ties draaide.

En het werkte. Het werkte zo mooi dat er iets raars gebeurde in zijn buik. Het wagentje kwam los van de punt en begon te rijden, en het reed niet zoals een machine van Oom Bijna reed — het reed zoals een slak over een tak gaat, rustig en zonder haast, alsof het al honderd keer gedaan was. De trommel draaide mee. De remband kraakte zachtjes. En achter het wagentje aan kwam het zeil eruit rollen en ging liggen over het hekwerk, glad en vlak, van de ene zoom tot de andere, alsof iemand een tafellaken uitrolde over een tafel van elf meter.

Het klom een meter. Twee meter. Drie meter.

Meneer Knol maakte een geluid dat hij zelf niet had willen maken.

‘Nog niet,’ zei Jet.

En toen kwam er wind om de romp heen.

Het was geen vlaag. Het was gewoon wind, twee, bijna drie, precies zoveel als er de hele middag al stond. Alleen kwam het zeil er aan de bovenkant van de trommel af in plaats van aan de onderkant, en daardoor stond er tussen de trommel en het hekwerk een klein bochtje doek los in de lucht, zo groot als een halve boodschappentas.

Daar ging de wind in.

Ties telde hardop, zonder dat hij het doorhad.

Eén. Het bochtje werd een bol. De bol werd een zak.

Twee. Drie. De onderhoek van het zeil kwam van het hekwerk af en stond recht overeind, als een oor.

Vier. Het oor sloeg om de achterkant van de wiek heen, en op dat moment trok de wind niet meer aan het zeil maar aan de trommel — en tegen zoveel wind kon een leren band met een loodje eraan niets.

Vijf. De trommel liep door.

Zes. Zeven. De trommel liep door zoals een klos garen doorloopt als de kat hem te pakken heeft. Ties voelde het aan de slinger in zijn handen: het touw stond ineens slap, want de machine had de lier niet meer nodig.

Acht. Het zeil ging om de wiek heen. Niet erover. Eromheen.

Negen. Het ging er nog een keer omheen, en die tweede slag trok de eerste strak.

Tien.

'Los!' zei Nout.

Elf. De trommel was leeg.

Ties liet de slinger los en die tikte drie keer tegen de lier en toen was het stil op het erf, en dat is een heel bijzonder soort stilte, want daarin hoor je het riet.

Op wiek één hing geen zeil.

Om wiek één zat een zwachtel. Van vlak boven de punt tot ruim vier meter hoog zat vijfentwintig vierkante meter doek in drie strakke slagen om het hekwerk heen gedraaid, met de heklatten er dwars doorheen zichtbaar als de botjes van een hand. Bovenaan stak de punt van het wagentje er nog uit met zijn lege trommel, keurig recht, volmaakt in orde, als het enige wat zijn werk gedaan had.

'Zo verbind ik mijn duim ook,' zei buurvrouw Pot na een tijdje.

'Elf seconden,' zei Jet, die op haar horloge had gekeken omdat ze nu eenmaal altijd op haar horloge keek.

‘Elf,’ zei Ties. ‘Ik heb ze geteld. Ik heb er nog nooit zo weinig plezier aan beleefd.’

Oom Bijna stond met zijn hoofd achterover en zijn bril schuin en keek omhoog naar zijn wiek in het verband. Toen ging zijn gezicht helemaal open.

‘Bijna!’ zei hij.

‘Alle moeren en bouten,’ zei vader Prins zacht, en dat was niet zijn zin, maar er was op dat moment geen andere.

Oom Bijna zette zijn hoed af en liep ermee naar vader Mulder toe. Dat hoorde erbij en dat wist iedereen, en het was nog nooit zo snel gegaan.

‘Ik heb het zeil aan de bovenkant van de trommel af laten komen,’ zei hij. ‘Dan kan er wind onder. Het had er onderlangs af moeten komen, want dan drukt de wind het juist plat tegen het hekwerk aan en helpt hij mee.’ Hij hield zijn hoed tegen zijn borst. ‘Een zeil dat er bovenlangs af komt, is geen zeil meer. Dat is een zak. En een zak wil altijd ergens omheen.’

‘Ja,’ zei vader Mulder.

'Het is jouw zeil en ik heb het om jouw wiek gewikkeld.'

'Ja,' zei vader Mulder. En toen, na een poosje: 'Dan wikkelen we het er weer af.'

Ties had het al bedacht. Hij had het bedacht toen hij nog aan de lier stond, en hij wist van zichzelf dat hij het bedacht had voordat er iemand iets gezegd had: vier meter is niks, de heklatten liggen als sporten onder elkaar, en dat wagentje til je met één hand van de roede af. Hij keek naar de wiek. Toen keek hij naar Nout, die niet naar hem keek maar wel precies naast hem was gaan staan, en hij zei het niet en hij deed het niet, en dat kostte hem meer moeite dan hij van tevoren had gedacht.

Dat kostte twee uur.

Het waren er vier die het deden: vader Mulder, meneer Beumer, vader Prins en Oom Bijna, met de lange ladder uit de garage tegen de zijkant van de wiek. Vader Mulder stond er van begin tot eind bij, want niemand kwam aan die wieken zonder hem. De onderste twee meter ging vanaf het gras. Daarboven stond meneer Beumer op de ladder en gaf het doek over de wiek heen aan vader Prins, die het aan de andere kant weer aanpakte, en zo liepen ze om en om en om, drie slagen terug, in precies de omgekeerde volgorde waarin de wind het erin had gedraaid.

De kinderen stonden in het gras en vouwden. Dat was wat er te doen was, en het was meer werk dan het klonk: doek van ruim twee meter breed vouw je niet, dat verslaat je, en na een half uur had Ties het door en na een uur kon hij het, en niemand die het zag.

'Waarom heb je ons niet tegengehouden?' vroeg hij tussendoor aan Nout.

'Er stond niemand onder,' zei Nout. 'Anders was ik ervoor gaan staan.'

Halverwege kwam Kip Drie uit de vierde vouw. Ze had er de hele tijd in gezeten, ze kwam eruit alsof dat de bedoeling was, en ze liep weg zonder om te kijken.

'Bout,' zei Oom Bijna vanaf de ladder. 'De ladder staat scheef. Haal eens een plank.'

Bout stond op, liep de molen in en kwam terug met de deurmat.

‘Dat is geen plank,’ zei Ties.

‘Hij is wel plat,’ zei Nout.

‘Vijf uit honderd,’ zei Jet.

Oom Bijna zocht ondertussen in de zak waar zijn duimstok in hoorde, en haalde er een half kaarsje uit, een knoop, en een sleutel van een deur die hij al jaren niet meer had.

‘En de duimstok?’ vroeg Jet.

‘Die zat gisteren in de verkeerde zak,’ zei Oom Bijna. ‘Dus vandaag zit hij in de goede. En dan is de goede opeens de verkeerde. Zo gaat dat bij mij.’

Om kwart over vier lag het zeil opgevouwen op de bok bij de deur. Ze zochten het na, centimeter voor centimeter, met vier paar handen en één lamp. Er zat gras in, er zat een streep roest in van de trommelas, en er zat aan één zoom een plek waar het garen was gaan schuiven.

Er zat geen scheur in. Dat was het enige.

Jet sloeg het Proevenboek open en schreef *Proef 90* op de bladzijde tegenover de lijst met WAT ER MOET GEBEUREN, waar nog steeds twee regels zonder streep stonden. Ze schreef er de elf seconden bij, en daaronder, kleiner: *Het wagentje mankeert niets.*

Oom Bijna zat op de onderste tree van de molentrap en keek naar zijn lege trommel, die nu weer gewoon op het gras stond en er niets van wist.

‘Andersom,’ zei Nout.

‘Ja,’ zei Oom Bijna.

‘Dat had u ook kunnen zeggen,’ zei Ties.

‘Ik heb het gezegd,’ zei Nout. ‘Twee keer.’

9. Negentien heklatten

Geen proef. Wel negenendertig mensen en een schaafbank.

Om kwart over zes was het in de Molenstraat nog donker. Aan het eind van de straat brandden twee lampen op het gras van De Vier Winden, en daar liep Jet naartoe met haar lijst in haar jaszak.

Ze had hem de avond ervoor aan de keukentafel gemaakt, met bovenaan twee regels, want zo deed ze het tegenwoordig. *Aangenomen dat iedereen komt die gezegd heeft dat hij komt.* En daaronder: *Aangenomen dat een bank de hele dag doorwerkt.* Meester Warnaar had het nagerekend op zijn eigen vel. Meneer Beumer had er één keer naar gekeken, geknikt en niets opgeschreven, want hij schreef nooit iets op.

Negenendertig namen, in vier kolommen.

‘Twee,’ zei Jet tegen het donker. ‘Vandaag, vrijdag. En dan is het zaterdag.’

Om zeven uur ging vader Mulder naar binnen en lichtte de vang. Buiten kwam tweeëntwintig meter hout langzaam in beweging, en de kale tweede wiek zakte naar beneden tot zijn punt een halve meter boven het gras hing. Toen zette hij de vang er weer op, en pas daarna mocht er iemand bij. Er zaten negentien lege plaatsen in de wiek, waar tot maandag latten hadden gezeten.

Meneer Beumer zette zijn fiets tegen de paal en vroeg wie er over de werkplek ging en waar hij niet mocht staan, precies zoals dinsdag, en Jet wist inmiddels waarom hij dat elke keer opnieuw vroeg. Het antwoord kon veranderd zijn.

Toen liep hij langs de acht schaafbanken en klopte met zijn knokkel op de eerste plank van de stapel.

Tok.

‘Die is goed,’ zei hij.

Nout had de gereedschapstafel al klaar. Elf schaven, acht duimstokken, vier beitels en twee zagen, en die zagen lagen apart.

‘Twee dingen,’ zei Nout, toen de eerste mensen kwamen. ‘Scherp ligt. Scherp staat nooit — niet tegen een bank aan, niet tegen een been aan, nergens.’ Hij wachtte tot iedereen keek. ‘En achter iemand die schaaft loopt niemand langs. Je gaat er vóór om.’

‘Waarom?’ vroeg mevrouw Bakker.

‘Omdat een schaaf vooruitgaat en een mens erachteraan.’

Om half acht stonden er zeven mensen op het gras en om acht uur veertien mensen. De eerste lat lag op de eerste bank.

‘Eén,’ zei meneer Beumer, en hij legde zijn duimstok naast het lege gat in het hekwerk. ‘Zesenzeventig. En dertig dik.’

‘En de volgende?’ vroeg Jet, met haar potlood klaar.

‘Die meet ik straks.’

‘Maar die is toch bijna hetzelfde?’

‘Bijna,’ zei meneer Beumer. Hij zei het zoals andere mensen nee zeggen. ‘Een hekwerk is geen ladder. Naar de punt toe wordt het hekwerk smaller, dus wordt elke lat korter dan die eronder. En dunner, want een kilo bij de as draait alleen maar om, en een kilo aan de punt gaat elke ronde de hele grote cirkel rond. Dat wil je daar niet hebben.’

‘Dus ze verschillen alle negentien.’

‘Ze verschillen alle negentien, en dat is nog niet eens de reden.’ Hij klopte met zijn knokkel tegen de roede. ‘Dit ding staat hier honderdvijftig jaar. Er is niets meer recht en er zijn geen twee gaten hetzelfde. Je maakt geen negentien latten. Je maakt lat zeven. En daarna lat acht.’

Jet schreef het op. Ze schreef het op omdat er iets in zat wat ze al een week zag en nog nergens had kunnen opbergen.

Ties mocht de eerste lat op lengte zagen, en dat vond hij fantastisch, en daarna mocht het niet meer.

‘Waarom niet?’ vroeg hij, met de zaag nog in zijn hand.

‘Zet hem maar op de bank,’ zei meneer Beumer. Hij hield een dun krulletje hout omhoog tegen de lamp. ‘Kijk. Hout heeft draad. Die loopt van hier naar hier, de hele lat door, als touwtjes naast elkaar. Een schaaf loopt met die draad mee en laat hem heel. Een zaag hakt hem door.’

‘En dan?’

‘En dan breekt hij een keer precies waar jij hebt gezaagd. Niet vandaag. Boven, in de wind.’ Hij gaf Ties de schaaf. ‘En er is nog iets. Met een zaag ben je in één keer klaar en in één keer te ver. Een schaaf haalt er een haar af. Je moet twintig keer fout zijn voordat het fout is.’

‘Dus zagen mag nooit.’

‘Zagen doe je één keer. Op lengte. Daarna schaaf je.’

Om twintig over acht liepen Jet, Ties, Nout en Saar de straat uit naar school met krullen in hun mouwen. Om half negen zat Jet in de bank, en om vijf voor negen keek meester Warnaar over haar schouder naar wat er in de kantlijn van haar rekenschrift stond, en zei dat hij om vier uur kwam.

Wat er daarna gebeurde, stond in haar lijst, want buurvrouw Pot had hem overgenomen en er in de kantlijn dingen bij geschreven. Naast *de slager*: *van tien tot twaalf, en toen kwam er iemand vlees halen.* Naast *mevrouw Bakker*: *twee uur, en niet één keer gezeten.* Naast *meneer Aalbers*: *drie latten, zonder iets te zeggen.* Naast *meneer Knol* stond alleen: *zie lat negentien.* En onderaan, in grote letters: *KOEK IS OP.*

Om vier uur stond Jet weer op het pad, en toen zag ze het pas goed.

Alle acht de banken liepen. Bij elke bank stond er één te schaven en stonden er twee te kijken, en die twee keken niet zomaar; ze zeiden dingen als *nog een haar aan die kant* en *je loopt van de lijn af*, en om de zoveel tijd wisselden ze zonder dat iemand het hoefde te vragen.

‘Vierentwintig plaatsen,’ zei Jet. ‘En negenendertig mensen.’

‘Ja,’ zei meneer Beumer.

‘Dan doen er vijftien niets.’

‘Zeg dat om zes uur nog eens.’

Aan bank één stond mevrouw Bakker, voor de tweede keer die dag, en zij was de enige die de schaaf niet hoefde te leren. Wie veertig jaar deeg duwt, duwt een schaaf recht.

Bij de wiek stond vader Mulder met zijn duimstok, en hij riep de maten de hele middag door, want er kwam om de paar minuten iemand met een lat aanlopen.

'Vierenzeventig,' riep hij. 'Achtentwintig dik. En nog een streek aan de onderkant.'

Ties kwam met een arm vol hout langs Jet en bleef staan.

'Honderdzeven,' zei hij somber.

'Woorden?'

'Woorden. En dan tel ik de getallen niet eens mee.'

'Waarom niet?'

'Omdat het anders geen wedstrijd meer is.' Hij keek naar de wiek. 'Ik tel vandaag niet verder.'

Aan bank vijf stond meneer Knol, en meneer Knol had een probleem. Hij was, zoals altijd, gaan tellen: veertig halen met de schaaf, had meneer Beumer gezegd, en toen was meneer Knol bang geworden dat hij zich verteld had, en toen had hij voor de zekerheid opnieuw geteld tot veertig.

De lat die overbleef was mooi. Hij was alleen te dun.

'Nou ja,' zei meneer Knol, en hij haalde zijn zakdoek tevoorschijn, en er stond in de wijde omtrek geen machine.

Meneer Beumer nam de lat aan, hield hem op ooghoogte, draaide hem één keer om en gaf hem terug.

'Dan is dat lat negentien,' zei hij.

'Hoe bedoelt u?'

'De bovenste. Helemaal aan de punt. Die moet de kortste zijn en de dunste, want daar mag het minste gewicht hangen.' Hij tikte er met zijn knokkel tegen. 'Hij is niet mislukt. Hij is alleen ergens anders goed voor.'

Meneer Knol droeg lat negentien de rest van de middag met zich mee alsof het een kat was.

In de hoek bij het hek lag ondertussen een berg krullen die de hele dag hoger werd, en Kip Drie zat erin tot aan haar scheve kam. Ze zat er zo diep in dat alleen haar kop nog boven de krullen uitstak, en ze had het uitstekend naar haar zin.

'Bout,' zei Oom Bijna. 'Haal de bezem eens.'

Bout stond op, verdween tussen de banken door en kwam terug met één krul. Eén. Hij legde die plechtig in het gras.

'Dat is geen bezem,' zei Ties.

'Hij komt wel van de vloer,' zei Nout.

'Vijf uit honderd,' zei Jet.

Oom Bijna stond de hele dag aan de slijpsteen. Dat was zijn plek geworden om zeven uur 's ochtends, toen meneer Beumer twee schaven had bekeken en had gezegd dat een botte schaaf de reden is dat mensen gaan zagen. Sindsdien kwam er om de tien minuten iemand met een bot ijzer aanlopen, en die liep even later weg met een ijzer dat sneed alsof het boos was. Oom Bijna zei er bijna niets bij. Bij een machine praatte hij aan één stuk door; hier draaide hij aan zijn steen, hield het ijzer tegen het licht, draaide nog eens, en floot.

Naast hem lagen twee lange rechte latjes die met het hekwerk niets te maken hadden, en daar zei hij niets over.

Om zes uur telde Jet nog een keer. Maar nu telde ze wat ze déden.

Vader Mulder mat de plaatsen op en riep de maten. Meneer Beumer liep langs de banken. Saar bracht latten. Ties sjouwde hout van de balken naar de banken en krullen van de banken naar de hoek. Drie mensen hielden bij de wiek elke lat tegen zijn eigen gat aan en zeiden of hij paste of nog een

streek moest hebben. De mevrouw van nummer zeven schreef de nummers. Moeder Mulder en buurvrouw Pot schonken koffie in en spoelden om en schonken opnieuw in. Oom Bijna sleep. Nout liep rond met zijn lijstje gereedschap. De oude mevrouw met de stoel zat naast bank drie en keek. Meneer Knol telde. En zij, Jet, hield de lijst bij.

Vijftien.

'Ik snap het,' zei ze tegen meneer Beumer.

'Wat snap je?'

'Als die vijftien ophouden, staan die vierentwintig binnen tien minuten stil.'

'Aan één bank kan er één werken en kunnen er twee kijken,' zei hij. 'Dat is niet erg. Kijken is het halve werk.'

Om kwart over zes kwam Jet zelf aan bank twee, en dat was voor het eerst die dag, en het was heel anders dan ze had gedacht.

De schaaf was zwaar. Hij hapte, hij stokte, hij sprong over het hout heen. Twee mensen keken naar haar en zeiden dingen, en na een minuut of tien ging er ineens een krul van de lat af die zo dun was dat je er de lamp doorheen zag, en er ging iets door Jet heen wat ze nergens kon opbergen.

'Hoeveel is dat?' vroeg ze.

'Een haar,' zei meneer Beumer. 'Zo gaat het altijd. Op elke molen die ik ken zit er wel ergens iets te klemmen, en dan gaat er een schaafje overheen. Elke week weer een keer. Anders loopt hij niet.'

Jet stond stil met de schaaf in haar handen.

Honderdvijftig jaar. Tweeënvijftig weken in een jaar. Dat was zevenduizend achthonderd keer.

Ze liep zich al een week te verbazen over de kammen boven haar hoofd — zesenveertig, achtenveertig, zevenenveertig, vierenvijftig — en waarom er geen twee hetzelfde waren, en waarom niets recht was, en waarom het toch liep. En nu stond ze met een krul in haar hand die dunner was dan papier.

‘Hij is niet in één keer goed,’ zei ze hardop. ‘Hij is achtduizend keer bijna goed geweest.’

‘Ja,’ zei meneer Beumer, en hij liep door naar bank drie.

Toen het donker begon te worden gingen de lampen aan, en toen ging het snel. De laatste latten kwamen van de banken, werden bij de wiek gepast, en kregen achter op de kop hun nummer met een dik timmerpotlood.

‘Waarom eigenlijk?’ vroeg Ties. ‘U weet het toch?’

‘Het nummer is niet voor mij,’ zei meneer Beumer. ‘Het is voor wie hem er over vijftig jaar weer uit haalt.’

De oude mevrouw met de stoel had de hele dag gekeken en de hele dag niets gezegd. Nu wees ze met haar stok naar de rij afgekeurde latten in het gras.

‘Draai die eens om,’ zei ze.

Nout draaide er een om. Op de achterkant stond, heel flauw, een nummer in potlood. Elf.

Vader Mulder kwam erbij staan met de lamp. Hij keek er lang naar en zei niets, en Ties telde dat niet mee, en Jet dacht: dit telt wel.

'Dat is de hand van je vader,' zei de oude mevrouw.

'Ja,' zei vader Mulder.

'Als het vanavond niet afkomt,' zei meneer Knol, 'dan doen we zondag toch —'

'Nee,' zei vader Mulder.

Meneer Knol keek even op zijn lijst, streepte er iets door en zei er verder niets over, en niemand anders ook.

Om tien voor acht lag lat negentien op de bok. Negentien latten, geschaafd, gepast, genummerd, klaar om er morgen in te gaan.

'Tweeënzestig uur,' zei Jet. 'In één dag.'

'Acht banken,' zei meneer Beumer. 'En aan elke bank is bijna acht uur geschaafd. Reken maar.'

Ze rekende. Acht banken, bijna acht uur per bank: tweeënzestig. En tweeënzestig gedeeld door negenendertig mensen was ongeveer anderhalf uur per mens.

'Anderhalf uur,' zei ze. 'Dat is niks.'

'Nee,' zei meneer Beumer. 'Dat is precies genoeg.'

Nout telde het gereedschap terug. Elf schaven, acht duimstokken, vier beitels, twee zagen. 'Vijfentwintig eruit, vijfentwintig erin,' zei hij, en pas toen ging hij zitten.

En Saar liep intussen heen en weer.

Ze bracht de latten van de banken naar de wiek, één voor één, en ze legde er telkens één in het gras bij het gat waar hij hoorde. Ze keek niet op de kop. Ze keek helemaal nergens naar. Bij de negende zei meneer Beumer 'die niet' zonder op te kijken van zijn duimstok, en Saar zei 'jawel' en hield hem tegen het gat, en hij paste.

‘Hoe wéét jij dat nou weer?’ vroeg Jet.

‘Gewoon,’ zei Saar. Ze liep weg met vier latten die ze niet hoefde te dragen.

10. Klem

Proef 91. Tweede versie, met geleiding. Uitkomst: één zeil voor. En één zeil kapot.

Volgens het rooster was het een gewone schooldag.

Volgens meester Warnaar niet. Meneer Knol had donderdagavond om acht uur met zijn klembord bij de meester op de stoep gestaan, en de meester had gezegd dat rekenen ook maandag nog kon en dat hij zelf om zeven uur bij de molen zou staan. Ties' moeder had daarna alleen gezegd dat hij dan wel om zes uur uit bed moest. Dat had ze geen twee keer hoeven zeggen.

Om kwart over zes liep Ties de Molenstraat uit met De Generaal achter zich aan. Bij de laatste lindeboom bleef de haan staan, zoals altijd, en keek hem na.

Bij het hek stond Jet al.

'Eén,' zei ze. 'Vandaag. En dan is het zaterdag.'

De tweede wiek hing er nog net zo bij als de ochtend ervoor: schuin over het gras, met de punt een halve meter boven de grond, en negentien lege plaatsen in het hekwerk. In het natte gras eronder lagen negentien latten, elk bij zijn eigen gat, precies zoals Saar ze de avond ervoor had neergelegd.

Meneer Beumer zette zijn fiets tegen de paal en vroeg wie er over de werkplek ging en waar hij niet mocht staan.

'Onder de wieken,' zei vader Mulder.

'We beginnen bij negentien,' zei meneer Beumer. 'Die zit het dichtst bij de grond. En dan gaan we omhoog.'

Lat negentien was de lat die meneer Knol donderdag te dun had geschaafd en die hij de rest van de dag had rondgedragen alsof het een kat was. Hij had hem 's nachts mee naar huis genomen. Nu gaf hij hem af, met twee handen, en hij bleef staan kijken tot de vierde spijker erin zat.

'Die zit goed,' zei meneer Beumer.

'Ja,' zei meneer Knol, en hij haalde zijn zakdoek tevoorschijn, en er stond in de wijde omtrek geen machine.

Elke lat kreeg vier spijkers: twee in de roede en twee in de lange lat aan de buitenkant. En voor elke spijker boorde meneer Beumer eerst een gaatje.

'Waarom?' vroeg Ties. 'Een spijker maakt zijn eigen gat toch?'

'Een spijker duwt het hout uit elkaar. Daar heeft dit dorp gisteren tweeënzestig uur aan geschaafd.' Hij zette de boor tegen het hout. 'Dan ga je het op het laatst niet splijten.'

Ties gaf aan. Dat was zijn werk: lat aangeven, hamer aangeven, spijkers in zijn vuist en zwijgen. De onderste elf latten gingen erin vanaf het gras. Voor de volgende zes kwam de lange ladder tegen de zijkant van de wiek.

'Ik kan wel —' begon Ties, met zijn voet al op de onderste sport.

'Nee,' zei vader Mulder.

Ties haalde zijn voet weg. Hij had het antwoord geweten voordat hij de vraag stelde. Dat wist hij van zichzelf, en dat was nieuw.

De bovenste twee latten zaten te hoog voor de ladder. Meneer Beumer deed ze alleen, met een touw om zijn middel dat aan de roede vastzat, en al die tijd stond er niemand onder.

Om half acht zat Kip Drie in gat elf. Ze zat er precies in, alsof dat gat speciaal voor haar was uitgespaard, en ze keek naar de mensen eromheen alsof zíj daar iets kwamen vragen.

'Die lat komt daar,' zei meneer Beumer.

Kip Drie bleef zitten. Nout tilde haar er met twee handen uit, zette haar drie passen verderop in het gras en ze had er niets van door.

Meneer Knol telde de latten die er nog niet in zaten. Om negen uur waren dat er acht. Hij telde ze voor de zekerheid nog een keer, en toen waren het er ook acht.

'Klopt,' zei hij verbaasd.

Om tien over tien zat lat één erin. Meneer Beumer kwam de ladder af, liep van de punt naar boven en klopte met zijn knokkel tegen elke lat.

Tok.

Tok.

Tok.

Negentien keer.

'Zo,' zei hij. 'Nu is het weer een wiek.'

Jet had haar Proevenboek al open. Onder WAT ER MOET GEBEUREN zette ze een streep door de tweede regel. *Hekwerk tweede wiek. Verrot.*

Er stond er nog één zonder streep. *Zeil drie. Versleten.*

Buurvrouw Pot kwam met koffie én met koek, want onderaan Jets lijst had donderdagavond in grote letters KOEK IS OP gestaan, en daar had buurvrouw Pot 's nachts iets aan gedaan.

Om half elf kwam de Zeilhijs-o-maat op de steekwagen de Molenstraat uit.

Hij zag er bijna hetzelfde uit als woensdag: het wagentje niet groter dan een kruiwagen zonder bak, vier loopwielen, en dwars erop de houten trommel van tweeënhalve meter. Er waren twee dingen aan veranderd, en Oom Bijna vertelde ze allebei voordat iemand ernaar vroeg.

'Eén.' Hij pakte de trommel vast en draaide hem een halve slag. 'Het zeil komt er nu onderlangs af. Dan drukt de wind het plat tegen het hekwerk aan in plaats van dat hij eronder kruipt. Dat is niet van mij. Dat is van Nout.'

'Ik had het twee keer gezegd,' zei Nout.

'Ja,' zei Oom Bijna. 'En de tweede keer nog duidelijker dan de eerste.'

'En twee.' Hij trok een doek van de steekwagen. Eronder lagen de twee lange rechte latjes die donderdag de hele dag naast de slijpsteen hadden gelegen en waar hij toen niets over had gezegd.

'Wat zijn dat?' vroeg meneer Knol.

'Rails,' zei Oom Bijna. 'Een roede loopt taps toe. Bij de punt is hij honderdtien dik en anderhalve meter hoger honderdveertig. Daar is het wagentje op gebouwd; dat haalt hij wel. Waar hij niet tegen kan, is dat er na honderdvijftig jaar geen meter meer recht is. Dus leg ik er twee latjes op die overal even dik zijn. Dan rijdt hij niet meer over honderdvijftig jaar oud hout. Dan rijdt hij over twee latjes die ik gisteren zelf recht heb geschaafd.'

'Hoe zet u ze vast?' vroeg meneer Beumer.

'Met klampen. Houten klampen om de roede heen, met vleugelmoeren.'

'Geen schroeven.'

'Geen schroef,' zei Oom Bijna. 'En vanavond gaan ze er weer af.'

Meneer Beumer knikte één keer, en dat was bij hem hetzelfde als ja.

'Waarom twee?' vroeg Saar.

'Hoe bedoel je?'

'Waarom twee latjes? Hij rijdt toch met vier wielen op de roede. Eén latje houdt hem toch al recht?'

Oom Bijna zette zijn bril recht, wat hij altijd deed als iemand iets vroeg waar hij zin in had.

'Eén latje houdt hem wel recht en niet rechtop,' zei hij. 'Met één spoor gaat hij hangen. En als hij hangt, komt het ene eind van de trommel lager dan het andere, en aan die trommel zit vijfentwintig vierkante meter doek. Met twee blijft hij recht.'

'En daarna?' vroeg meneer Knol. 'Haalt u hem er dan weer af?'

'Nee,' zei Oom Bijna, en hij zei het alsof hij een cadeau uitpakte. 'Dat is juist het mooiste. Hij blijft gewoon staan waar hij staat. Er hoeft niemand omhoog om hem op te halen.'

Vader Mulder keek naar boven. Toen keek hij naar zijn wieken. Hij zei niets, en Ties telde nul.

Ties had donderdagavond in de garage van zijn vader de vier loopwielen van het wagentje gehaald, er nieuwe lagers in gezet en ze ingevet. Oom Bijna draaide er nu een rond met zijn duim en hield zijn hoofd scheef.

‘Wie heeft dit gedaan?’

‘Ik,’ zei Ties.

‘Dan doe jij ze morgen ook.’

Het was het minst stoere werk van de hele week geweest — vier wieltjes, een tang, een bus vet — en Ties was er trotser op dan hij snapte.

‘Bout,’ zei Oom Bijna. ‘Haal de duimstok.’

Bout stond op, liep naar de steekwagen en kwam terug met de hoed van Oom Bijna. Die legde hij plechtig in het gras.

‘Dat is geen duimstok,’ zei Ties.

‘Nee,’ zei Nout, en verder zei hij niets.

‘Vijf uit honderd,’ zei Jet.

Om kwart voor elf reed het wagentje voor het eerst over de rails omhoog. Zonder zeil, alleen om te kijken.

Het deed drie meter. Toen stond het stil.

‘Klamp,’ zei Nout.

Een van de houten klampen zat precies in het spoor van het rechterloopwiel. Oom Bijna klapte in zijn handen alsof hij een prijs had gewonnen.

‘Bijna!’ riep hij stralend. ‘Alle moeren en bouten, hij zit er een halve centimeter naast.’

Hij schoof de klamp een eind naar beneden, tot vlak bij de punt, onder de plek waar het wagentje begon.

‘Welk zeil?’ vroeg hij toen.

Vader Mulder gaf niet meteen antwoord. Hij liep naar de bok bij de deur, waar het opgevouwen zeil lag met de handgenaaide drie in de hoek.

‘Dit,’ zei hij.

‘Maar dat is nummer drie,’ zei Jet.

‘Ja.’ Hij tilde er een punt van op en liet die weer vallen. ‘Als er vandaag een zeil kapotgaat, dan dit.’

‘Past het er dan wel op?’ vroeg Ties.

‘Ze zijn alle vier hetzelfde,’ zei Saar. ‘Het nummer is er alleen om ze uit elkaar te houden.’

Niemand vroeg haar hoe ze dat wist.

Ze rolden het met acht mensen op de trommel, plat op het gras, en Ties merkte iets wat hij liever niet had gemerkt. Nummer drie woog minder dan nummer één. Dat kwam niet doordat het kleiner was.

‘Wind?’ vroeg Oom Bijna.

‘Eén,’ zei Saar, zonder om te kijken. ‘Bijna niks. Beter wordt het vandaag niet.’

Nout liep zijn rijtje af zoals altijd. Eerst het touw. Toen de rij afgekeurde heklatten, zeven meter van de romp, waar ze sinds dinsdag lagen: iedereen erachter. Toen wie waar stond. Toen pas de machine.

‘En dan pas juichen,’ zei Ties.

‘Ja,’ zei Nout.

Ties draaide de lier.

Het wagentje kwam los van het gras en reed. En het doek kwam er onderlangs af, zoals Nout twee keer had gezegd, en het ging plat over het hekwerk liggen, lat voor lat, zonder één bochtje en zonder één vouw. Ties telde de latten mee. Hij telde achteruit, want hij begon bij negentien.

Bij zes ging er iets door hem heen wat op lachen leek en het niet was.

Bij één was de trommel leeg.

‘Twee minuten en veertig seconden,’ zei Jet, met haar horloge in haar hand.

Om tien over elf lag het zeil voor. Het lag glad. Het lag over het hele hekwerk van de punt tot boven aan toe, en er was nergens iets wat de wind kon pakken.

Toen begon iedereen tegelijk te juichen.

Ties juichte ook. Meneer Knol juichte met zijn zakdoek in zijn hand. Buurvrouw Pot juichte met een koffiekan. En Oom Bijna stond met zijn armen langs zijn lichaam omhoog te kijken en zei helemaal niets, en dat had Ties hem bij een machine nog nooit zien doen.

Vader Mulder zei acht woorden. Ties telde ze en schreef ze later op.

'Dat is de eerste keer in honderdvijftig jaar.'

Daarna moesten de zeilkoorden nog, en dat kon de machine niet. Vader Mulder deed de onderste helft vanaf het gras en meneer Beumer de rest vanaf de ladder: acht koorden langs de zoom, één voor één aangetrokken en vastgezet. Het duurde twintig minuten en het was doodgewoon werk. Jet schreef er in het Proevenboek een regeltje over, kleiner dan de rest. *Koorden nog met de hand.*

Nout en vader Prins droegen de lange ladder om de molen heen naar de andere kant, want daar moest straks de volgende wiek komen te hangen.

'De volgende,' zei vader Mulder. 'Saar. Vang.'

Saar ging naar binnen.

Ties zat bij de lier het touw op te rollen. Er zat nog een heel eind aan, want het andere eind zat nog vast aan het wagentje.

Buiten legde vader Mulder allebei zijn handen op de onderste heklat en trok.

Tweeëntwintig meter hout kwam in beweging, zo langzaam als een boot van de kant komt.

En toen voelde Ties het touw in zijn handen levend worden.

Hij keek omhoog. Boven aan de wiek, waar de rails ophielden, stond het wagentje.

'Het wagentje!' riep hij.

Vader Mulder liet meteen los. Maar tweeëntwintig meter hout houdt net zo op als het begint, en dat is: langzaam, en niet meteen.

De wiek kwam omhoog. En omdat de wiek omhoogkwam, hield het touw naar de lier het wagentje niet meer tegen, en toen deed het wagentje het enige wat een wagentje op een helling doet.

Het begon te rollen.

De eerste meter merkte niemand er iets van. Toen zakte het ene eind van de trommel een paar centimeter, precies zoals Oom Bijna een uur eerder had uitgelegd dat het niet meer kon, en dat eind schoof onder de zoom van het zeil door.

Onder de zoom die een half uur eerder met acht koorden was vastgezet.

Het wagentje rolde door. Het doek kon geen kant op.

Ties hoorde het. Het klonk als een laken dat doormidden wordt getrokken, alleen duurde het lang. Heel lang.

'Vang,' zei vader Mulder.

Saar had de vang er al op.

De wiek stond halverwege stil, schuin omhoog. Het wagentje zat vast waar het was blijven steken, klem tussen het hekwerk en een prop doek. En daaronder, dwars door vijfentwintig vierkante meter handgenaaid zeil, liep van boven tot onder een scheur van vier meter.

Er stond niemand onder. Er stond niemand in de wieken. Iedereen stond achter de rij afgekeurde latten van Nout, zeven meter van de romp.

Oom Bijna liep naar de plek waar zijn hoed nog altijd in het gras lag, raapte hem op en hield hem met twee handen vast.

Ties wachtte. Na een proef die misging kwam er altijd één woord, en dat kwam altijd meteen.

Het kwam niet.

Toen werd het doodstil op het erf.

En toen zei vader Mulder: ‘Dat zeil is ouder dan ik.’

11. De mevrouw van nummer zeven

Geen proef. Wel driehonderd meter garen.

Jet stond met haar Proevenboek open in haar arm en haar potlood in haar hand, en ze schreef niets op.

Boven haar hing de tweede wiek halverwege, schuin omhoog, met de vang erop. Het wagentje zat klem tussen het hekwerk en een prop doek. En daaronder liep de scheur, van boven tot onder.

Ze hoefde hem niet te meten. Ze kon hem zien vanaf de rij afgekeurde heklatten, zeven meter van de romp, en dat was er het ergste aan: een scheur die je van zeven meter afstand ziet, is geen scheurtje.

‘Ladder,’ zei meneer Beumer.

Het duurde tot kwart over twaalf. Meneer Beumer ging omhoog met een touw om zijn middel en trok het doek onder het loopwiel vandaan, en daarna liet Ties het wagentje aan het lierstouw langs de rails naar beneden zakken, centimeter voor centimeter, en niemand zei iets. Toen lichtte vader Mulder de vang, liet de wiek weer zakken tot de punt een halve meter boven het gras hing, en zette de vang er weer op. Pas daarna mochten de acht zeilkoorden los.

Vastmaken had eerder die ochtend twintig minuten geduurd. Losmaken duurde langer, want er zat een prop doek om de koorden heen die er eerst uit moest.

‘Niet slepen,’ zei Nout, toen het zeil van het hekwerk kwam. ‘Tillen.’

‘Het is toch al kapot,’ zei meneer Knol.

‘Er liggen stenen in dat gras. En dit doek scheurt vandaag overal.’

Dus tilden ze. Met acht mensen droegen ze het naar het midden van het gras, en niemand liet los voordat de laatste hoek lag.

En toen zag iedereen het in één keer helemaal.

Het lag daar als een groot grijs veld, elf meter lang en ruim twee meter breed, met naden erin die iemand met de hand had gezet, lang geleden, allemaal even ver uit elkaar. En dwars door dat veld liep de scheur, vier meter, van de kop naar beneden de punt in.

Kip Drie liep er meteen overheen, van de ene kant naar de andere, en niemand joeg haar weg.

'Kan het zaterdag niet gewoon zo?' vroeg meneer Knol.

'Nee,' zei vader Mulder.

'Versleten is dun,' zei meneer Beumer. 'Dun hangt nog één dag. Daar was iedereen op gerust: het was oud, het moest weg, maar het had zaterdag nog één keer kunnen hangen. Kapot hangt geen minuut. De wind zoekt de scheur op en trekt hem open, en dan hangt er geen zeil meer aan die wiek maar twee lappen.'

'En met drie zeilen is het geen vol tuig,' zei Saar.

Meneer Knol haalde zijn zakdoek uit zijn zak.

'Wat kost een nieuw zeil?' vroeg hij.

'Laten maken?' Meneer Beumer keek naar de molen en toen naar het gras. 'Meer dan het hele feest.'

'En hoe lang duurt dat?'

'Je hebt het in het voorjaar.'

Meneer Knol vouwde zijn zakdoek in vieren en stopte hem weer weg, en dat was erger dan wanneer hij hem gebruikt had.

Oom Bijna liep naar vader Mulder toe met zijn hoed in zijn twee handen.

'Het is jouw zeil,' zei hij, 'en mijn machine heeft het opengetrokken. Ik heb gezegd dat hij gewoon kon blijven staan waar hij stond. Dat was fout, en ik had het kunnen weten, want jij hebt naar boven gekeken en toen naar je wieken.'

'Ja,' zei vader Mulder.

Jet wachtte. Na een proef die misging kwam er altijd één woord, en dat kwam altijd meteen. Vanochtend was het uitgebleven. Nu bleef het weer uit, en dat was het enige van die hele dag waar Jet echt van schrok.

Daarna zei niemand meer iets. Meneer Knol keek naar zijn schoenen. Vader Prins keek naar het gras. De slager stond met zijn armen over elkaar naar het riet van de romp te kijken alsof daar iets te zien was. Er stonden op dat moment eenentwintig mensen op het erf van De Vier Winden, en zeventien daarvan keken naar de grond.

En toen was er één stem. Die kwam ergens achter uit de rij.

'Hoe breed zijn de banen?'

Jet draaide zich om. Bij het hek stond de mevrouw van nummer zeven, met de koffiekan van moeder Mulder nog in haar hand.

Niemand wist wat ze bedoelde.

Ze zette de kan in het gras en liep het erf op, tot bij het zeil, en toen deed ze iets wat die hele middag niemand had gedurfd: ze knielde midden op het doek. Ze legde haar hand plat naast een naad en schoof haar hand naar de volgende, alsof ze de afstand niet mat maar voelde.

'Vier banen,' zei ze. 'Vijfenzestig breed. Dat is molendoek.'

'Kent u dat?' vroeg Jet.

'Ja.'

Kip Drie kwam terug over het zeil gelopen en bleef vlak voor haar staan. De mevrouw van nummer zeven pakte haar op zonder te kijken, zette haar buiten het doek in het gras en ging verder met haar hand.

'Waarvan?' vroeg Jet.

'Ik heb dertig jaar in een zeilmakerij gewerkt,' zei ze. 'In de stad. Zeilen voor schepen, dekkleden, en elk voorjaar de molens van de streek.'

Het was zo stil dat je achter de molen een tractor hoorde rijden.

‘Ik woon tweeënzestig jaar in deze straat,’ zei buurvrouw Pot, ‘ik heb u honderd keer op uw fiets naar de bus zien gaan en ik heb altijd gedacht dat u naar uw zuster ging. Dertig jaar. En dan komt u hier elke zaterdag met vier eieren in een doos met acht vakjes en dan zegt u niks.’

‘Vierenvijftig,’ zei Ties zacht tegen Jet. ‘En ze heeft niet eens gezegd dat ze niks zei.’

‘Ik hoorde je wel,’ zei buurvrouw Pot.

‘Waarom hebt u dat nooit verteld?’ vroeg meneer Knol.

De mevrouw van nummer zeven keek op.

‘Er vroeg niemand naar,’ zei ze.

Jet had die zin ergens eerder gehoord, en ze wist ook precies waar. Hij stond in haar eigen kasboek, aan de binnenkant van de kaft, in twee woorden: *Eerst vragen.* En de zin waar hij bij hoorde was afgelopen zomer het hele dorp door gegaan. *Niemand heeft gelogen. Er heeft alleen niemand iets gevraagd.*

Ze keek even opzij naar Saar. Saar keek naar het zeil.

'Kunt u het maken?' vroeg vader Mulder.

Dat waren vier woorden. Ties zei het getal niet; hij hield vier vingers omhoog.

De mevrouw van nummer zeven schoof op haar knieën naar de scheur toe en pakte de twee randen tussen haar vingers. Ze trok ze naar elkaar toe. Ze liet ze los. Ze schoof een meter op en deed het nog een keer.

'Nee,' zei ze.

Meneer Knol ging op de bok zitten.

'Ik kan er garen doorheen halen,' zei ze, 'en dan houdt het tot ergens halverwege de ochtend. Kijk.' Ze legde haar duim naast de scheur en duwde. Het doek gaf mee als een oude theedoek. 'Dit is net zo dun als de rest. Als je nieuw garen in oud doek zet, scheurt het de volgende keer vlak naast je naad. Dan heb je twee scheuren en een naad ertussen. Dat is niet zuinig. Dat is er twee keer aan beginnen.'

'Dus?' zei Ties.

'Dus maak je een nieuw zeil.'

'In één dag?' zei meneer Knol.

'Nee,' zei ze. 'In één avond en één nacht. Meer tijd is er niet, dus meer tijd kost het ook niet.'

Jet had haar potlood al op de bladzijde staan.

'Er is doek nodig,' zei de mevrouw van nummer zeven. 'Vijfentwintig vierkante meter, in banen. Molendoek, niet iets anders.'

'Op de maalzolder,' zei Saar. 'Achter de builzeef. Een rol in bruin papier.'

Vader Mulder ging naar binnen. Hij kwam terug met een korte, dikke rol op zijn schouder, zette hem in het gras en rolde er een halve meter van af. De mevrouw van nummer zeven hield het doek tegen het licht, wreef het tussen haar duim en haar vinger, en rook eraan.

‘Droog,’ zei ze.

‘Hoe lang ligt dat daar al?’ vroeg Jet.

‘Twee jaar,’ zei Saar.

Jet keek naar vader Mulder. Twee jaar geleden had iemand een rol doek gekocht om zelf een nieuw zeil te naaien, en die rol had twee jaar in bruin papier achter de builzeef gelegen. Niet omdat hij het niet kon. Er was niemand die het vroeg, en Jet vroeg het ook niet, en ze wist zelf niet waarom niet.

‘Wat hebt u nog meer nodig?’ vroeg meneer Knol, met zijn klembord.

De mevrouw van nummer zeven ging staan en klopte het gras van haar rok. En toen zei ze het, in de volgorde waarin het moest, zoals iemand die dertig jaar lang elke dag hetzelfde rijtje had afgewerkt.

‘Vier banen van elf meter. Daartussen drie naden, dat is drieëndertig meter. En de zoom eromheen, dat is zevenentwintig. Zestig meter naad, alles bij elkaar. Een naad in een zeil naai je twee keer, één keer van elke kant, dus honderdtwintig meter.’

‘Waarom twee keer?’ vroeg Saar.

‘Omdat een naad die je één keer naait, aan één kant plat ligt en aan de andere kant een randje heeft. Dat randje pakt de wind. Je naait niet twee keer omdat het sterker moet. Je naait twee keer omdat het glad moet.’

‘Honderdtwintig,’ zei Jet, en ze schreef het op.

‘Een mens die het vanavond leert, naait één meter in een uur. Dat is niet snel. Dat is wat het is.’ Ze keek het erf rond. ‘Ik heb achttien mensen nodig. Zeven uur naaien en één uur om het te leren.’

‘Achttien maal zeven is honderdzesentwintig,’ zei Jet.

‘Ja. Zes meter over. Die heb ik nodig.’

‘Waarvoor?’

‘Voor de hoeken. En voor de mensen die het toch niet leren.’

Ties lachte, en toen lachte de slager, en toen lachte iedereen, en het was de eerste keer in een uur dat er op dat erf iets anders klonk dan de wind.

'Verder,' zei de mevrouw van nummer zeven, 'driehonderd meter garen. Zeilgaren, geen naaigaren. Op elke meter die je naait gaat tweeënhalve meter, want een steek loopt schuin.'

'Hebt u dat?'

'Ik heb dat.' Ze zei het alsof iemand had gevraagd of ze suiker in huis had. 'Ik heb ook elf zeilnaalden. Er moeten er achttien zijn, dus er moeten er zeven bij, en die zijn hier niet in het dorp te krijgen.'

'De naaikring,' zei buurvrouw Pot meteen. 'Daar is er één met een blik waar alles in zit wat haar moeder ooit heeft gehad. Ik heb ze om zes uur.'

'Goed. En dan het laatste.' Ze keek naar het zeil in het gras en toen naar de mensen. 'Ik heb een vloer nodig.'

'Een vloer,' zei meneer Knol.

'Vijfentwintig vierkante meter, en aan alle kanten een meter erbij, want je moet er op je knieën omheen kunnen. Vlak, droog en schoon, en er moet licht branden. Op de grond, niet op tafels: een zeil dat je op tafels naait, trekt scheef, en dat zie je pas als het hangt.' Ze wees naar het gras. 'En dus niet hier. Gras is nat.'

Het bleef even stil.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot, 'maar zet mij maar bovenaan.'

Het was de kortste keer dat Jet het haar ooit had horen zeggen.

Meneer Knol schreef haar naam op zijn klembord. Daarna schreef hij mevrouw Bakker op, en moeder Mulder, en vader Prins, en de slager, en meester Warnaar, en Nout en Ties en Jet en Saar, en de mevrouw van nummer negen die alleen maar was komen kijken, en toen ging hij door tot onder aan het blad.

'Zeventien,' zei hij.

Hij telde nog een keer.

‘Achttien. Ik was mezelf vergeten.’

‘Achttien,’ zei Jet. ‘Precies genoeg.’

Ze rekende het achterop na, want ze wilde weten hoe krap het was. Om zeven uur beginnen. Een uur om het te leren, dus om acht uur de eerste steek. Zeven uur naaien, en dan was het drie uur ‘s nachts. Daarna moest het zeil nog opgevouwen worden, en naar de molen gebracht, en op de trommel gerold.

Om zeven uur werd het licht.

Ze had elf dagen lang in dagen geteld. Dat kon nu niet meer. In de kantlijn schreef ze voor het eerst geen dag op maar een tijd — *drie uur* — en toen was het geen lijstje meer maar een klok.

Sinds hij bij vader Mulder had gestaan, had Oom Bijna niets meer gezegd. Hij zat op zijn hurken bij de rol doek met zijn hoed nog in zijn hand, en nu stond hij op en liep naar de mevrouw van nummer zeven toe.

‘Waar houdt u de naald mee vast?’ vroeg hij.

‘Met een naaihand.’ Ze maakte met haar rechterhand een vorm alsof ze een appel vasthield. ‘Een stuk leer om je hand, met een ijzeren plaatje in de muis van je duim. Daar zet je de naald tegenaan en dan duw je. Met je vingers kom je door dit doek niet heen.’

‘En daar hebt u er hoeveel van?’

‘Eén.’

Oom Bijna vroeg haar of ze de vorm op de achterkant van een bladzijde van het Proevenboek wilde tekenen, wachtte tot ze klaar was, keek er zeven seconden naar, scheurde de bladzijde er niet uit maar tekende hem over op zijn eigen hand, en liep de Molenstraat in. Hij zei niet waarvoor.

‘Waar gaat hij heen?’ vroeg meneer Knol.

‘Naar zijn oude leren schort,’ zei Jet.

Onder WAT ER MOET GEBEUREN stond nog één regel zonder streep. *Zeil drie. Versleten.* Jet zette een streep door het laatste woord en schreef er een ander boven, en het was het kortste dat ze die week had opgeschreven.

Zeil drie. Nieuw.

'Waar vinden we zo'n vloer?' vroeg meneer Knol.

Jet wist het al.

Boven de draaitrap van zestig centimeter.

12. Eén nacht

Geen proef. Wel zesendertig mensen op hun knieën.

De rol molendoek kwam niet de draaitrap op.

Ties en Nout hadden hem tot de tweede bocht gekregen, de tiende tree, en daar hield het op. Niet met een klap en niet met een schok. De rol ging gewoon niet verder, zoals hout niet verder gaat als het ergens tegen zit.

'Vijfenzestig,' zei Jet onder aan de trap. Ze had de rol gemeten voordat iemand hem had opgetild, want dat deed ze tegenwoordig altijd. 'En tussen de muur en de spil zit zestig.'

Meneer Knol haalde zijn zakdoek tevoorschijn, en er was nergens een machine te bekennen.

'Vijf centimeter,' zei hij.

Iedereen die de piano naar boven had zien gaan, wist meteen wat dat getal betekende.

'We rollen hem uit en dragen hem los naar boven,' zei vader Prins.

'Nee.' De mevrouw van nummer zeven stond in de deuropening met haar jas nog aan. 'Dan is het vuil voordat we beginnen. Er moet vannacht vijfentwintig vierkante meter schoon doek op die vloer liggen.'

'Door het raam,' zei Nout.

Dus ging de zweefmolen er voor één nacht af, en om tien over zes hing er aan de hijsbalk boven de gevel van het dorpshuis een rol molendoek van twintig kilo. Het middelste raam stond open, allebei de helften plat naar buiten. Er stond niemand onder, er praatte er maar één, en het duurde acht minuten. Ties stond aan het touw. Een dorp leert één keer hoe je een gat gebruikt, en daarna weet het dat voorgoed.

Boven was alles al klaar. Meneer Knol had de stoelen in stapels van zes tegen de achtermuur gezet. Mevrouw Bakker had de vloer twee keer geveegd — 'één keer is vegen, twee keer is schoon' — en Jet had opgemeten wat er

overbleef. Veertien meter bij zes en een halve. Het zeil werd elf bij ruim twee, en daar moest aan alle kanten een meter omheen.

'Het past,' zei ze. 'Met een halve meter over aan de kant van de piano.'

De mevrouw van nummer zeven deed haar jas uit, ging op haar knieën en rolde het doek uit tot bij de donkere kast. Ze zette een streep met krijt. Toen sneed ze de baan door met een mes dat ze in een lap had meegebracht, van de ene kant naar de andere, in één beweging, zonder één keer te stoppen.

'Eén,' zei ze.

Ze deed het vier keer.

Er waren achttien mensen gevraagd.

Om zeven uur waren die er allemaal, en toen bleven ze komen. De naaikring kwam in één keer de trap op, met het blik voorop. De slager kwam. Meneer Aalbers kwam met modder aan zijn laarzen en deed ze bij de deur uit. De mevrouw van nummer negen kwam, en de oude mevrouw met de stoel kwam, en die werd door twee mannen naar boven gedragen en zei onderweg dat ze dit voor de derde keer meemaakte.

Meneer Knol telde.

'Zesendertig,' zei hij.

Hij telde opnieuw.

'Zesendertig.' Hij keek naar zijn klembord alsof daar iets mis mee was.

'Alle moeren en bouten,' zei Oom Bijna zacht. Hij had zijn hoed in zijn hand en hij hield hem daar de hele avond.

Jet was al aan het rekenen. Ze zat op de onderste tree met het Proevenboek op haar knieën, en bovenaan de bladzijde stond in blokletters ZESENDERTIG.

'Achttien mensen die één meter per uur naaien, dat is achttien meter in een uur,' zei ze. 'Zeven uur naaien is honderdzesentwintig meter, en er moet honderdtwintig meter genaaid worden. Daarom vroeg ze om achttien.'

'En nu?' vroeg Ties.

'Nu zijn we met zesendertig. Dan is het zesendertig meter in een uur. Honderdtwintig gedeeld door zesendertig is drie uur en twintig minuten.' Ze keek op. 'Om acht uur de eerste steek. Dan zijn we om twintig over elf klaar.'

'In plaats van drie uur vannacht,' zei meester Warnaar.

'Ja.'

Boven de som schreef Jet, kleiner, haar aanname op. *Aangenomen dat iedereen vanaf de eerste minuut een meter per uur haalt.*

'Kan het niet gewoon met een naaimachine?' vroeg meneer Knol.

Zijn zakdoek was open voordat het woord uit was.

'Ik heb er één,' zei de mevrouw van nummer zeven. 'Egbert Sleutel heeft hem ooit gerepareerd en hij loopt nog. Hij naait door twee lagen. Hier zitten er vier, en in de zoom zes. En hij naait recht, en een zeil is niet recht.' Ze keek de zaal rond. 'En al kon hij het wel: dan naait er één mens en zitten er vijfendertig te kijken. Ik heb liever jullie.'

Toen kwam het blik van de naaikring open.

Er zat in dat blik alles wat iemands moeder ooit had gehad, en dat was veel. De mevrouw van nummer zeven ging op haar knieën zitten en legde de naalden in twee rijtjes. Links de goede, rechts de rest.

'Die is voor gordijnen,' zei ze. 'Die is voor een matras. En dit is een breipen.'

Rechts werd het rijtje lang. Links werden het er dertien.

'Elf van mij en dertien uit dat blik. Vierentwintig.' Ze legde haar handen op haar knieën. 'Er moeten er zesendertig zijn.'

Oom Bijna zette zijn tas op de grond, en Ties zag pas toen dat hij die de hele tijd al bij zich had.

Er kwamen twaalf naalden uit, in een stuk krant. Ze waren zwart van het vuur en aan de punt hadden ze drie platte kanten, precies zoals de elf van haar.

'Een zeilnaald is een naald met drie kanten aan de punt,' zei Oom Bijna. 'Meer is het niet. Dat kan ik.'

De mevrouw van nummer zeven pakte er één, legde vier lagen doek over elkaar en duwde hem erdoorheen. Ze bekeek het gaatje van dichtbij.

'Ja,' zei ze.

Dat was alles wat ze zei, en Oom Bijna zei er niets op terug, en Ties, die het zag gebeuren, dacht dat hij nog nooit iemand zo blij had zien worden van één woord.

Daarna kwamen de naaihanden. Twintig stuks, allemaal van bruin leer, allemaal met een koperen plaatje in de muis van de duim, en in elk plaatje zestien kuiltjes zodat de kop van de naald er niet af kon glijden.

'Zestien maal twintig is driehonderdtwintig,' zei Jet. 'Hebt u die er allemaal in getikt?'

'Ja,' zei Oom Bijna.

'Waarmee?'

'Met een puntbeitel.' Hij zocht in zijn rechterzak, haalde er een handvol koperen klinknageltjes uit, keek ernaar, deed ze terug en haalde de beitel uit zijn linkerzak. 'Zo gaat dat bij mij.'

'Een vingerhoed voor je hele hand,' zei Ties.

'Ja,' zei de mevrouw van nummer zeven. 'Twintig. Er moeten er zesendertig zijn.'

Toen stond de slager op, ging weg zonder iets te zeggen en kwam elf minuten later terug met zijn eigen leren schort. Hij legde het bij Oom Bijna neer. Oom Bijna keek ernaar en toen naar de slager, en toen sneed hij het in stukken op de eiken vloer van de bovenzaal.

'En dat van u?' vroeg Ties.

'Er is geen schort meer,' zei Oom Bijna.

Ties keek naar hem. Sinds die ochtend was dat ene woord twee keer uitgebleven, en hij betrapte zich erop dat hij erop zat te wachten.

Toen de vier banen naast elkaar op de vloer lagen, ging iedereen op zijn knieën in een kring om de mevrouw van nummer zeven heen.

Ze naaide één meter en zei er niets bij. Toen naaide ze diezelfde meter nog een keer, langzaam, en zei bij elke beweging wat ze deed.

'De naald gaat naar je toe. Nooit van je af. Je duwt met het plaatje en niet met je vinger, want anders houd je het geen half uur vol. Acht steken op tien centimeter. Niet zes en niet twaalf.' Ze trok de draad door. 'En daarom gaat het zo langzaam: je naait met een draad van tweeënhalve meter, en die trek je bij elke steek helemaal door het doek. Dat is niet zielig. Dat is gewoon wat het is.'

'En hoe strak?' vroeg buurvrouw Pot.

'Tot het doek plat blijft liggen. Als er een rimpeltje komt, trek je te hard.' Ze keek op. 'En dan het belangrijkste. Iedereen doet dezelfde steek. Zesendertig mensen die alle zesendertig hun eigen steek maken, maken zesendertig naden. Zaterdag hangt dit in de wind, en de wind zoekt de plek waar er iets anders gebeurt.'

'Wat knap dat u dat allemaal kunt,' zei mevrouw Bakker.

'Er is niks knaps aan. Daar hebben we handen voor gekregen.'

Ze liet iedereen tien steken doen. Daarna liep ze de rij langs, en wie het kon, leerde het aan degene die naast hem zat. Om acht uur precies zat er in het doek een streep krijt om de tien centimeter, zat er om elke honderd centimeter een mens, en ging de eerste steek erin. Wie nog geen naaihand had, duwde voorlopig met de bolle kant van een lepel uit de keuken van het dorpshuis, want zijn leer lag nog onder de schaar van Oom Bijna.

Toen werd het stil in de bovenzaal, op één geluid na.

Ties had niet geweten dat garen geluid maakt. Het is een zacht geluid, het geluid van iets wat ergens doorheen wordt getrokken, en als zesendertig mensen het tegelijk doen, is het niet zacht meer. Het klonk als regen op een dak. Het hield niet op. Elke keer als hij dacht dat het minder werd, was het er nog steeds.

Hij zat tussen buurvrouw Pot en zijn eigen vader in, aan de middelste naad, met zijn meter voor zich. Saar zat aan de zoom, naast haar vader. Nout zat er ook, want daar lagen zes lagen op elkaar en Nout was de sterkste van de vier. En achterin, op een stoel bij de donkere kast, zat Oom Bijna met het schort van de slager, een schaar en een puntbeitel, en tikte kuiltjes in koper. Zestien per plaatje. Ties hoorde hem tussen de regen door.

Na een uur kwam Jet langs met haar horloge.

'Tweeëntwintig meter,' zei ze.

'En dat moesten er zesendertig zijn.'

'Ja.' Ze schreef het op zonder er iets van te maken. 'Mijn aanname klopte niet. Het eerste uur haalt niemand een meter.'

Om half tien kon buurvrouw Pot haar hand niet meer dichtdoen, en mevrouw Bakker ook niet, en toen zei iemand achterin: 'Meester, speel eens wat.'

Meester Warnaar legde zijn naald neer, stapte over drie mensen heen en ging aan de piano zitten die daar pas twee weken stond. Hij speelde iets langzaams waar niemand de naam van wist. Niemand keek op. Iedereen naaide door.

En toen kwam Jet weer langs met haar horloge, en ze had een gezicht alsof ze iets had gevonden.

‘Vijf,’ zei ze tegen Ties. ‘Vijf steken in vier minuten, de hele avond. Nu zijn het er zeven.’

‘Bij mij?’

‘Bij iedereen.’

Ze schreef het op en zette er een streepje onder. Meester Warnaar speelde nog drie stukken en ging daarna weer bij de zoom zitten.

Om tien uur was de eerste kant klaar. Zesendertig mensen stonden tegelijk op, pakten het doek langs de randen, tilden het van de vloer en draaiden het om, en heel even hing er vijfentwintig vierkante meter in de lucht en bolde het op alsof er al wind in zat. Toen lag het weer plat, met de andere kant boven.

Vijf minuten later regende het opnieuw.

Ties ging om twee minuten over tien naar beneden voor garen, want het was op bij de middelste naad en de kist stond in de gang.

Bij de kapstok stond Saar.

Ze stond stil, met haar arm half in haar mouw, en ze keek naar niets. Om de hoek, bij de open voordeur, stonden twee mannen. De ene had een fiets bij zich.

'Ik ben met de stichting in gesprek,' zei vader Mulder. 'Sinds het voorjaar.'

Meneer Beumer zei niets.

'Er verandert niks aan de molen. Ik blijf erin wonen en ik blijf malen zolang ik het kan. Alleen van wie hij is, verandert.'

'En daarna?'

'Daarna is er een stichting. Dat is beter dan niks.' Het bleef even stil. 'Ik ben de enige die het kan, Beumer. Er is niemand na mij.'

Ties telde de woorden. Dat kon hij niet meer laten.

Zevenenvijftig. Het meeste dat vader Mulder in tien dagen had gezegd, en het was voor niemand bedoeld die het gehoord had.

Hij pakte het garen uit de kist. Saar stond er nog steeds, en hij liep langs haar heen de trap op, omdat hij niet wist wat hij anders moest doen. Hij snapte niet waarom ze daar zo stond. Hij snapte alleen dat hij iets had gehoord wat hij niet had moeten horen, en dat je zoiets niet terug kunt geven.

Boven ging hij op zijn knieën bij zijn meter zitten en naaide.

Zeven steken in vier minuten, had Jet gezegd.

Hij deed er zeven. Saar bleef vier minuten in die gang staan. Toen kwam ze naar boven, ging bij haar eigen stuk zoom zitten, pakte haar naald op en naaide door tot elf uur.

En ze zei niets.

Om elf uur kwam Nout langs met het blik. Moeder Mulder had om tien uur een regel gemaakt — wie gaapt, legt zijn naald neer — en om elf uur gaapte iedereen behalve de mevrouw van nummer zeven.

‘Vier naalden,’ zei Nout, en hij telde ze in het blik. ‘De rest komt vannacht.’

Scherp ligt, scherp staat nooit, en daar week hij nooit van af. Achter hen ging het naaien gewoon door, en vader Prins trok zijn jas aan om met de vier mee de straat in te lopen, want om elf uur ‘s avonds gaat er geen kind alleen naar huis.

Beneden stapten ze alle vier over Bout heen, die onder aan de draaitrap lag alsof hij het gebouw had gebouwd.

Buiten was het koud en stil. De drie hoge ramen van het dorpshuis waren de enige lichte dingen in Knotwilg.

Bij de derde lindeboom bleef Ties naast Saar staan.

‘Ik heb het ook gehoord,’ zei hij.

Saar keek naar de klinkers.

‘Ja,’ zei ze.

Meer zei ze niet, en Ties wist niet wat hij daarna nog moest zeggen. Hij wist altijd wat hij moest zeggen. Dat was nu voor het eerst niet zo.

13. Niets

Geen proef. Wel iets wat er niet is.

Om tien over elf lag Jet in bed. Om kwart over elf lag ze er nog steeds, en toen deed ze haar lamp weer aan.

Het Proevenboek lag op de stoel naast haar bed. Ze sloeg het open bij de som van die avond en las hem nog een keer over. Achttien mensen die één meter per uur naaien, zeven uur lang. Zesendertig mensen, drie uur en twintig minuten. Klaar om twintig over elf.

Daarboven stond kleiner geschreven haar aanname, en daar had ze na het eerste uur zelf een streep doorheen gezet. In dat eerste uur had niemand een meter gehaald. Tweeëntwintig meter in plaats van zesendertig.

Als een aanname niet klopt, klopt de uitkomst ook niet. Zo werkte dat.

Ze deed de lamp uit en lag in het donker te luisteren.

En toen hoorde ze de Molenstraat.

Eerst een deur. Toen stemmen, laag, alsof iedereen tegelijk bedacht dat er mensen lagen te slapen. Fietsen die van een muur werden getild. Iemand lachte één keer kort, en dat was de slager.

Jet keek naar haar wekker.

Twintig over elf.

Ze deed de lamp aan, pakte haar potlood en schreef onder de som twee woorden. *Klopt toch.* En omdat het anders niet eerlijk was, schreef ze eronder waarom: het eerste uur was langzaam gegaan, de laatste twee waren hard gegaan, en die twee hieven elkaar op. Dat had ze niet uitgerekend. Dat was geluk.

Daarna bleef ze nog lang wakker, en dat kwam niet door de som.

Bij de derde lindeboom was Ties naast Saar blijven staan. Hij had vijf woorden gezegd die Jet niet had verstaan, en Saar had er één woord op teruggegeven. Toen waren ze verder gelopen.

Jet had niet gevraagd wat er was gezegd.

Dat was nieuw. Aan de binnenkant van de kaft van haar kasboek stonden twee woorden die ze er zelf in had geschreven, en die woorden waren *Eerst vragen.*

Om kwart over vijf stond ze op.

Beneden in de winkel brandde al licht. Haar moeder zette pakken suiker in een krat voor de kraam van mevrouw Bakker en keek niet eens op.

'Ik ga naar het dorpshuis,' zei Jet.

'Dan loop ik mee. Er moet toch koffie heen.'

Buiten was het donker en koud en het rook naar mist. De drie hoge ramen van het dorpshuis waren nog altijd de enige lichte dingen in Knotwilg, en dat waren ze de hele nacht geweest.

Boven waren er nog elf.

Buurvrouw Pot sliep op drie stoelen tegen de achtermuur. Ze had geweigerd haar naald neer te leggen toen ze begon te gapen, dus had moeder Mulder hem later uit haar hand gehaald en in het blik teruggelegd. Aan de andere kant van de zaal sliep de slager, die tot vier uur had genaaid en toen was omgevallen als een zak meel.

De mevrouw van nummer zeven zat waar ze de vorige avond om zeven uur was gaan zitten.

'De hoeken,' zei ze, zonder dat iemand iets had gevraagd. 'Daar trekt alles aan. In het midden liggen vier lagen. In een hoek zes, met een lus erin voor het koord. Dat doe ik zelf.'

En bij de zoom, aan de kant van de piano, zat Saar.

Jet zette de kan neer en ging naast haar op haar knieën zitten.

'Ben je thuis geweest?'

'Ja.'

'Heb je geslapen?'

'Nee.'

Dat was alles. Jet wachtte, want bij Saar kwam er altijd nog iets achteraan: waarom ze niet had geslapen, of hoe laat haar vader was thuisgekomen, of waarom een zaal 's nachts anders ruikt dan overdag.

Er kwam niets.

Jet pakte een naald uit het blik en ging bij de zoom zitten, twee meter van Saar vandaan, want daar moesten nog vier lussen voor de zeilkoorden in, en daar zat niemand bij. Acht steken op tien centimeter, de naald naar je toe, duwen met het plaatje. Ze deed er twee keer zo lang over als de mevrouw van nummer zeven, en dat was precies zoals het hoorde bij iemand die het de vorige avond had geleerd.

Twee keer keek ze opzij. Saar naaide door.

Om zeven uur werd het licht. Dat gebeurde zoals het altijd gebeurt: niet ineens, maar zo dat je op een gegeven moment merkt dat de lampen niets meer doen. De mevrouw van nummer zeven zette de laatste steek in de laatste hoek, beet de draad af en ging op haar hurken zitten. Ze legde haar hand plat op de naad en schoof hem er langzaam overheen, van de ene kant naar de andere.

'Ja,' zei ze.

Meer zei ze niet, en niemand klapte, want daar was iedereen te moe voor.

Behalve buurvrouw Pot. Die werd wakker van de stilte, ging rechtop zitten, keek de zaal rond alsof ze er net was aangekomen en zei in één adem dat ze geen oog dicht had gedaan, dat haar duim niet meer bij haar hoorde, dat er vroeger niemand in het dorp zo'n naad had kunnen leggen en dat ze dit de eerstkomende tien jaar aan iedereen zou blijven vertellen.

Toen zag ze het zeil liggen. Ze viel stil.

'Nou ja,' zei ze.

Toen ging het zeil voor de laatste keer de lucht in. Elf mensen pakten het langs de randen, tilden het van de vloer en legden het over de houten koker

waar het doek dertien uur eerder nog omheen had gezeten. Ze rolden het op tot er midden in de bovenzaal een rol van elf meter lag.

Door de draaitrap ging hij niet. Dat wist iedereen al voordat iemand het zei.

‘Door het raam,’ zei Nout.

Hij was net terug van de eierronde. Die was die ochtend om half zes gegaan in plaats van om zeven uur, met Nout en Ties op de bakfiets, en voor het eerst sinds juli had er geen koffie bij de slager op de stoep gestaan.

Het duurde acht minuten. Er stond niemand onder.

Het nieuwe zeil ging lopend naar de molen.

Zes mensen droegen de rol op hun schouder, drie aan elke kant, en Jet liep naast de rol met het Proevenboek onder haar arm. Bij de kerk waren het er negen. Bij de brievenbus twaalf. Bij het hek van de molen liepen er drieëntwintig mensen mee, en Jet had er niet één horen vragen wat het was. Een dorp dat een rol doek ziet lopen, loopt mee.

Vader Mulder hield het hek open. Hij zei niets, en toen de rol langs hem heen ging, legde hij er even zijn hand op.

Midden op het erf rolden ze het uit, want hij had het nog nooit bij daglicht gezien. Daar lag het dan: elf meter lang, ruim twee meter breed, drie naden erin die allemaal twee keer waren genaaid, en lichter van kleur dan de andere drie, zoals alles wat nieuw is.

Vader Mulder liep de hele lange kant af. Toen liep hij terug.

'Wie heeft de tweede naad gedaan?' vroeg hij.

'Achttien mensen,' zei Jet.

Hij knikte. 'Dat zie je niet,' zei hij, en van vader Mulder was dat een hele toespraak.

Verder lag alles klaar wat er klaar kon liggen. Zeil één en zeil twee lagen uitgerold in het gras, en de mevrouw van nummer zeven kroop er op haar knieën overheen om twee dunne plekken te zoeken die vader Mulder al twee jaar kende. Zeil vier was donderdag al nagekeken. Tegen de molenmuur lag de vlaggenlijn opgerold in het gras, waar hij al drie dagen lag, want er was niemand die er tijd voor had.

Meneer Knol kwam langs met zijn klembord.

'Honderdtwaalf stoelen,' zei hij.

Hij liep de rijen nog een keer af.

'Honderdtwaalf.'

'Er staan tweehonderd mensen op de lijst,' zei Jet.

'Ja,' zei meneer Knol tevreden. 'Dan staan er achtentachtig.'

Zijn zakdoek kwam pas tevoorschijn toen iemand aan de andere kant van het erf het woord machine zei.

Meneer Beumer stond bij de tweede wiek, die kaal was en op het nieuwe zeil wachtte.

‘Nieuw doek rekt,’ zei hij. ‘De eerste keer dat het hangt, wordt het langer. Dus er gaat straks een half uur in zitten waarin het alleen maar hangt en wij alleen maar kijken.’

Toen hield hij op met praten.

Iedereen die erbij stond, hield ook op, want na zo’n zin kwam er meestal een waarom.

Er kwam niets. Meneer Beumer keek even opzij, haalde zijn schouders op en liep naar de kruilier.

Op de steenzolder zaten Kip Drie en de twaalf. Ze hadden vorige week donderdag ontdekt dat er onder de maalstenen graan valt, en sindsdien was daar niet meer tegenop te werken. Saar liep de trap op, kwam terug met twee kippen tegen zich aan, zette ze buiten in het gras en liep weer naar binnen.

Normaal had ze er eerst tien minuten naar staan kijken en daarna gevraagd waarom een kip een trap wel op kan en niet af.

Om half tien liep Jet naar de smederij, want de derde versie moest in het boek.

De schuifdeur stond open. Ties zat op de grond met de vier loopwielen tussen zijn knieën en een pot vet naast zich, en Oom Bijna stond aan de tekentafel met een potlood achter zijn oor en nog een potlood in zijn hand.

‘Derde,’ zei hij, en hij draaide het blad naar haar toe.

Op de tekening zat aan het wagentje een arm met twee houten rolletjes. Die rolletjes liepen tegen de heklatten en hielden de trommel op afstand.

‘Vier centimeter,’ las Jet. ‘Waarom vier?’

‘Omdat de zoom drie centimeter dik is. Vier is drie en één erbij.’ Hij tikte met het potlood op de tekening. ‘Hij mag alles aanraken behalve het zeil.’

Er kwam ook een tweede geleidingslatje bij, aan de andere kant van de roede, zodat het wagentje niet meer kon kantelen. Jet tekende het na en schreef de maten erbij.

‘De eerste versie is wat ik bedacht heb,’ zei Oom Bijna. ‘De tweede is wat ik geleerd heb. En de derde is wat hij zelf wil.’

‘Wanneer is hij klaar?’

‘Over een uur. Als Bout tenminste ophoudt met helpen.’ Hij keek over zijn bril heen. ‘Bout. Haal de duimstok.’

Bout stond op, liep de hele werkplaats door, dacht halverwege ergens ernstig over na en kwam terug met zijn eigen etensbak.

‘Vijf uit honderd,’ zei Jet, en ze schreef niets op, want er viel niets bij te schrijven.

Ze keek naar Oom Bijna terwijl hij verder tekende. Hij mat eerst en tekende daarna, en dat was ook nieuw. Sinds gisteren was dat ene woord niet meer gekomen: één keer niet na de scheur, één keer niet in het gras, en gisteravond weer niet. Jet betrapte zich erop dat ze er de hele ochtend op zat te wachten, en ze wist niet wat ze daar het vervelendste aan vond.

Ties zei bijna niets. Dat viel haar wel op, maar hij was om vijf uur opgestaan voor de eierronde en hij had zijn handen vol vet, dus dat was niet raar.

Tegen tienen ging Jet terug naar het erf.

Saar zat op de rij afgekeurde heklatten. Die lag daar sinds dinsdag, zeven meter van de romp, als een streep waar niemand overheen mag zolang er iets beweegt. Er bewoog niets. Ze zat er met haar armen om haar knieën en ze keek naar de molen.

Jet bleef op drie meter staan.

Ze had twee dingen tegelijk in haar hoofd. Het eerste waren die twee woorden aan de binnenkant van haar kasboek. Het tweede was iets van gisteren: toen de mevrouw van nummer zeven in het gras had gezegd dat er nooit iemand naar had gevraagd, had Jet één keer opzij gekeken, naar Saar. En Saar had naar het zeil gekeken.

Toen deed Jet iets wat ze nog nooit had gedaan.

Ze zei er niets van, en ze ging naast haar zitten.

Zo zaten ze een tijd. De mist trok weg boven de moestuin en het werd de eerste warme dag van die hele week. De vier wieken stonden in het kruis en bewogen niet. Achter hen werd het erf voller: er kwamen tafels, er kwam een kist met bekers, en er riep iemand iets over koffie.

Jet sloeg het Proevenboek open op haar knieën en telde.

Sinds half zes had Saar acht keer ja gezegd en drie keer nee. Dat waren elf woorden, en er zat geen enkele vraag bij. Ze had die ochtend twee kippen naar buiten gedragen zonder te vragen hoe die boven waren gekomen. Ze was langs de ladder gelopen die tegen de romp stond en ze was er niet op geklommen. En toen meneer Beumer over nieuw doek was begonnen en zijn zin had laten hangen, was er niets gekomen.

Jet zette twee woorden in de kantlijn. *Klopt niet.* In haar kasboek was dat een hele kolom, en daar hoorde er altijd achter te staan wát er dan niet klopte. Nu stond er niets achter.

Ze deed het boek dicht.

Ze had ongeveer twintig vragen in haar hoofd. Ze stelde er niet één.

Saar zat te kijken naar een molen die niet draaide, en Jet zat naast haar naar dezelfde molen te kijken, en zo zaten ze een minuut of tien.

Toen hield Jet het niet meer.

‘Wat is er?’ vroeg Jet uiteindelijk toch.

‘Niks,’ zei Saar.

Het was het eerste onware woord dat Jet haar ooit had horen zeggen, en Saar hoorde het zelf ook.

14. Windstil

Proef 92. Derde versie, met afstandhouder. Uitkomst: alle vier de zeilen voor. Bij nul wind.

Om kwart over tien gooide Ties een handvol krullen de lucht in.

Ze kwamen recht naar beneden en vielen op zijn eigen schoenen. Hij probeerde het nog een keer, met meer krullen en harder. Dezelfde schoenen.

‘Er staat niks,’ zei hij.

‘Nee,’ zei Nout.

De vier wieken stonden in het kruis en bewogen niet. Het riet op de romp bewoog niet. De damp van de koffiepan op de tafel bij het hek ging recht omhoog, alsof iemand hem met een liniaal had getekend, en de vlaggenlijn lag nog altijd opgerold tegen de molenmuur, waar hij al drie dagen lag.

Toen kwam de steekwagen de Molenstraat uit.

Oom Bijna liep ernaast met zijn hoed in zijn nek, en op de steekwagen stond het wagentje van de derde versie. Om half tien had het er nog zonder arm gestaan. Nu zat de arm eraan: een houten stok met aan het eind twee rolletjes, niet groter dan de wieltjes onder een kast.

‘Kijk,’ zei Oom Bijna, en hij zette het wagentje op de punt van de wiek die naar beneden hing. ‘Die twee rolletjes lopen over de heklatten. Zolang zij het hout raken, raakt de trommel het niet.’

‘Vier centimeter,’ zei Jet, met haar potlood al klaar. ‘Dat stond vanochtend al op de tekening.’

‘De zoom is drie dik, en drie en één erbij is vier.’ Hij tikte op de arm. ‘Hij mag alles aanraken behalve het zeil.’

Aan de andere kant van de roede lag een tweede latje, hetzelfde als dat van gisteren, met houten klampen en vleugelmoeren erop. Ties had ze zelf vastgezet. Dat was het minst stoere werk van de hele week — acht vleugelmoeren aandraaien terwijl er niemand naar je kijkt — en hij deed het inmiddels sneller dan wie ook op het erf.

‘En waar is dat tweede latje voor?’ vroeg Nout.

‘Eén latje houdt hem recht,’ zei Oom Bijna. ‘Twee latjes houden hem rechtop.’

Meneer Beumer stond erbij en zei niets. Hij had bij die tekening van vorige week met zijn knokkel tegen het papier geklopt, en papier klopt niet terug.

Saar stond bij de deur van de molen met haar armen over elkaar.

‘Saar,’ zei Oom Bijna. ‘Hoeveel wind staat er?’

‘Niks,’ zei Saar.

Verder niets. Geen bomen, geen riet, geen uitleg van twee minuten. Ties keek even opzij en zei er niets van, want hij wist waarom, en hij wist ook dat hij het niet mocht weten.

Vader Mulder kwam de molen uit en keek naar het nieuwe zeil, dat opgerold in het gras lag en lichter was dan de andere drie.

‘Drie eerst,’ zei hij.

Meneer Beumer knikte. ‘Nieuw doek rekt. Als het vanmiddag moet staan, moet het nu een half uur hangen.’

Acht mensen rolden zeil drie om de trommel, en om zesentwintig minuten over tien draaide vader Prins beneden aan de lier.

Het wagentje reed omhoog.

Het reed anders dan gisteren. Langzamer, en met een klein tikkend geluid, want de twee rolletjes liepen over de heklatten en telden ze zo ongeveer af — tok, tok, tok, negentien keer — en achter de rolletjes aan kwam het doek naar buiten, onderlangs, en ging plat over het hekwerk liggen. Geen bochtje. Geen vouw. Geen plek waar de trommel het doek raakte, want die zat er vier centimeter vandaan.

Boven bij de as kwam het wagentje tot stilstand.

‘Drie minuten en tien seconden,’ zei Jet. ‘Gisteren was het twee veertig.’

‘Dat zijn de rolletjes,’ zei Oom Bijna. ‘Die kosten dertig seconden. Dat zijn de goedkoopste dertig seconden van deze hele week.’

Toen ging het langzame deel in, want een zeil dat voorligt zit nog nergens vast. Vader Mulder, meneer Beumer, vader Prins en de slager gingen het hekwerk in en knoopten de acht zeilkoorden langs de zoom, van beneden naar boven, en de vier kinderen stonden in het gras achter de rij afgekeurde heklatten, zeven meter van de romp.

‘Er hoeft niemand meer in de wieken,’ zei Ties zacht.

‘Behalve voor de koorden,’ zei Jet, en ze schreef iets op.

Het duurde twintig minuten.

Daarna zei Oom Bijna iets wat hij gisteren niet had gezegd, en hij zei het vóórdat iemand naar boven hoefde te kijken.

‘Eraf. Het wagentje gaat eraf voordat er ook maar één wiek beweegt.’

‘Ja,’ zei vader Mulder.

Gisteren had hij daar niets op gezegd. Gisteren had hij alleen naar boven gekeken en toen naar zijn wieken, en Ties had nul geteld.

Zo ging het de rest van de ochtend, en het ging elke keer hetzelfde. Wagentje eraf. Ties de acht vleugelmoeren los en de twee latjes over naar de volgende wiek. Saar naar binnen, de vang lichten, en haar vader hing buiten met twee handen aan de onderste heklat tot er tweeëntwintig meter hout in beweging kwam. Saar deed de vang er weer op vóórdat iemand het vroeg, elke keer, en elke keer zei ze er niets bij. Ondertussen rolden acht mensen in het gras het volgende zeil om de trommel, want twee dingen tegelijk doen scheelde volgens Jet zeven minuten per zeil.

Bij zeil één vroeg Oom Bijna om de vetkwast.

‘Bout. Haal de vetkwast.’

Bout stond op, liep het hele erf over, dacht bij de koffietafel ergens ernstig over na en kwam terug met een pollepel.

‘Vijf uit honderd,’ zei Ties.

Bout legde de pollepel keurig in het gras, ging ernaast liggen en keek naar Oom Bijna zoals iemand kijkt die vindt dat hij het goed heeft gedaan. Twee minuten later kwam moeder Mulder van de tafel bij het hek, keek naar de pollepel, keek naar Bout en zei dat het niet gaf, maar dat de soep dan straks wel met een beker geschept moest worden.

De koorden van zeil één kostten veertien minuten.

'Dat is zes minder,' zei Jet.

'Handen onthouden het,' zei meneer Beumer.

Bij zeil twee kwam buurvrouw Pot met koek langs, want het erf liep vol: er kwamen tafels, er kwamen bekers, en er kwamen mensen die eigenlijk stoelen moesten zetten en dat niet deden omdat er iets te zien viel. Nout zette ze elke keer achter de rij afgekeurde heklatten voordat er een wiek bewoog, en hij zei er elke keer dezelfde vijf woorden bij. Ze gaf Oom Bijna een stuk koek en zei erbij dat het al de tweede keer was.

Twintig minuten later had hij het nog steeds in zijn hand. Er stond nu een zwarte duimafdruk op.

'Egbert Sleutel,' zei buurvrouw Pot, en ze nam hem de koek af en gaf hem een nieuwe. Die verdween in de rechterzak van de stofjas, en daar zat hij een uur later nog steeds.

Meneer Knol telde de zeilen die al voorlagen. Het waren er twee. Hij telde opnieuw, en het waren er nog steeds twee, en hij keek erbij alsof dat de eerste keer van zijn leven was dat een telling twee keer hetzelfde uitkwam.

De koorden van zeil twee kostten elf minuten.

Bij zeil vier ging het bijna mis, en dat kwam door Kip Drie.

Ze zat in de trommel. Die was uitgehold, en aan het ene eind paste precies één kip die vond dat ze ergens recht op had, en toen de acht mensen het laatste zeil eromheen wilden rollen, keek er een scheve kam naar buiten.

'Hij is bezet,' zei Nout.

Het kostte drie minuten en twee handen om haar eruit te krijgen, en ze liep daarna nog twee keer over het zeil heen alsof ze iets vergeten was.

Om twintig voor twaalf ging het wagentje voor de vierde keer omhoog. Tok, tok, tok. Het doek kwam onderlangs naar buiten en ging plat over het hekwerk liggen, en boven bij de as stond het wagentje stil.

De koorden kostten negen minuten.

Toen de laatste knoop erin zat, klom vader Mulder het hekwerk uit en ging in het gras staan, en iedereen deed drie stappen achteruit om te kijken.

De Vier Winden stond in vol tuig.

Vier wieken, vier zeilen, tweeëntwintig meter van punt tot punt, en het doek lag op alle vier de wieken zo plat en zo stil als het twaalf uur eerder op de vloer van de bovenzaal had gelegen. Op de tweede wiek zat het nieuwe zeil, lichter dan de andere drie, met drie naden erin waar zesendertig mensen een nacht op hun knieën aan hadden gezeten.

Er bewoog niets. Vier keer vijfentwintig vierkante meter doek, en het hing er zo stil bij als de was op een dag dat er niets droogt.

Meneer Knol haalde zijn zakdoek tevoorschijn, keek ernaar en deed hem terug in zijn zak.

'Nu mag het,' zei Nout.

En toen juichten ze. Ties telde er onderweg mee — het erf stond inmiddels vol mensen die er alleen maar voor de stoelen waren gekomen — en hij kwam ergens boven de vijftig, en toen liet hij het tellen los, want hij juichte zelf ook.

Meneer Beumer wachtte tot het klaar was. Toen liep hij naar het wagentje, dat weer beneden in het gras stond, en klopte er met zijn knokkel tegen.

'Tok,' zei hij.

Oom Bijna zei niets.

Dat viel Ties op. Bij een machine die het deed praatte hij normaal aan één stuk door, en bij een machine die het niet deed kwam er één woord, altijd meteen. Nu stond hij met zijn hoed in zijn handen naar boven te kijken, en hij zei helemaal niets, en Ties wist niet of dat het beste of het vreemdste van de hele ochtend was.

Er was nog één ding.

'Nog een keer,' zei vader Mulder.

Saar lichtte de vang, de wieken draaiden een kwartslag verder, en voor de vijfde keer die ochtend kwam er een wiek naar beneden: de tweede, met het nieuwe zeil. De acht koorden van het nieuwe zeil hingen slap. Je kon er je hand tussen leggen.

'Kijk,' zei meneer Beumer. 'Nieuw doek rekt. U hebt mijn halve uur alleen wel ergens anders voor gebruikt.'

Ze trokken de acht koorden na. Daarna lag het nieuwe zeil net zo plat als de rest, en meneer Beumer legde er zijn hand op en haalde hem er langzaam overheen, van de ene kant naar de andere, en zei: 'Ja.'

Jet zat op de rij latten met het Proevenboek op haar knieën en schreef PROEF 92 boven aan een schone bladzijde. Ties keek mee. Ze schreef de derde versie op, en de afstandhouder, en de vier centimeter, en de vier zeilen, en de tijden: twintig, veertien, elf, negen.

Daaronder schreef ze nog twee woorden, kleiner dan de rest.

Wind: nul.

Ties snapte niet waarom je dat opschreef als er niets gebeurd was.

Vader Mulder stond nog steeds in het gras naar zijn molen te kijken. Toen draaide hij zich om naar Oom Bijna.

'En bij vier?' zei hij.

Meer niet. Ties telde het na, want dat deed hij de hele week al: negen woorden die hele ochtend. Vijf bevelen, één ja, en drie die geen van beide waren.

'Bij vier wat?' vroeg Ties.

En toen keek iedereen tegelijk naar Saar.

Dat was het gewoonste wat er die ochtend gebeurde. Als er iets over wind gezegd moest worden, zei Saar het; ze las het aan de bomen en aan het riet af en ze deed er één seconde over. Oom Bijna keek naar haar. Jet keek

naar haar. Meneer Knol, buurvrouw Pot, vader Prins, meneer Beumer en de slager keken naar haar. Ties telde er acht, en dat was zonder hemzelf.

Saar keek naar het gras.

Ze zei niets.

Het duurde één seconde te lang, en toen nog een, en toen was het niet gewoon meer. Buurvrouw Pot deed haar mond open en deed hem weer dicht, en dat had Ties haar in zijn hele leven nog nooit zien doen.

‘Vier Beaufort,’ zei meneer Beumer uiteindelijk. ‘De wind waar een molen het prettigst op maalt.’

Dat was wat de woorden betekenden. Wat de vraag betekende, legde niemand uit.

Moeder Mulder riep vanuit de molendeur dat het eten klaarstond.

Saar liep naar de deur. Ties liep achter haar aan tot bij de drempel, en omdat hij nu eenmaal alles altijd op het verkeerde moment zei, zei hij het.

‘Je moet het aan hem vragen.’

Saar bleef staan met haar hand op de deur.

‘Ik weet het,’ zei Ties. ‘Ik zeg altijd alles te vroeg. Maar ik zeg het wel.’

Saar bleef nog drie tellen staan met haar hand op die deur, en dat waren drie tellen meer dan iemand nodig heeft om een deur open te doen.

Toen ging ze naar binnen en deed ze hem achter zich dicht.

Ties liep terug over het erf. Bij de schaafbanken bleef hij staan, pakte een handvol krullen uit de berg en gooide ze omhoog, zoals hij die ochtend om kwart over tien ook had gedaan.

Ze kwamen niet op zijn schoenen terecht.

Ze gingen zijwaarts weg, over de rij afgekeurde heklatten heen, tot voorbij het hek, en op datzelfde moment ging er een ruis door de linden aan het eind van de Molenstraat en sloeg er een eind van de vlaggenlijn twee keer tegen de romp.

Nout keek naar de linden. ‘Vier,’ zei hij.

Boven hen stonden vier wieken in vol tuig, en op alle vier begon het doek te bollen. Meneer Beumer en vader Prins liepen naar de onderste wiek zonder dat er iemand iets had gezegd, want een zeil dat gaat bollen hoort eraf.

Tegen het middaguur stond er vier Beaufort.

Niemand durfde het te vragen.

15. De keukentafel

Geen proef. Wel twee mensen die uit vriendelijkheid hun mond hielden.

De kamer achter het schot was vier passen breed en zes passen lang, en Saar wist dat niet omdat ze het ooit had gemeten, maar omdat ze er haar hele leven doorheen liep.

Ze wist ook dat de derde plank van de tafel een beetje bol stond, want die was ooit nat geweest. Ze wist welke tree van de molentrap kraakte, de vierde, en welke niet, en dat waren alle andere. Ze wist dat het raam laag en diep in de muur zat omdat de stenen voet twee steen dik was, en dat je er alleen gras door zag en nooit een wiek. Voor de wieken moest je naar buiten.

Om half een zaten ze aan tafel.

Door de muur heen hoorde ze het erf: stoelpoten over de klinkers, meneer Knol die iets telde, een beker die omviel. En daarboven, hoger, het geluid waar ze de hele ochtend naar had geluisterd zonder dat ze het wilde. Doek dat klapte. Doek dat ineens niet meer klapte. Meneer Beumer die een maat riep. Vier zeilen die eraf gingen, nog geen twee uur nadat ze eraan waren gegaan.

Haar vader kwam binnen, hing zijn pet aan de derde haak — nooit de eerste, nooit de tweede — en waste zijn handen. Er zat meel in de vouwen van zijn knokkels. Dat zat er altijd. Hij kon zeven keer wassen en dan zat het er nog.

Andere mensen zeiden dat haar vader er moe uitzag. Saar zag geen moeheid. Ze zag dat zijn mouwen tot boven de elleboog opgerold zaten, wat hij alleen deed bij koorden, en dat er aan zijn rechterduim een streep vet liep, en dat hij bij het lopen zijn hoofd al drie weken een klein beetje scheef hield, omdat hij naar boven luisterde ook als er niets te horen was. Zo keek zij naar mensen: ze zag eerst het werk, en dan pas wie het gedaan had.

Haar moeder zette de pan neer en schepte de soep op met een beker.

‘De pollepel ligt in het gras,’ zei ze. ‘Bij de schaafbanken. Naast een hond die vindt dat hij het heel goed heeft gedaan.’

Saar zei niets.

Ze had die ochtend dertien woorden gezegd. Acht keer ja, drie keer nee en twee keer niks, en ze wist het precies, want ze had ze geteld. Ties telde de hele week al woorden en Saar had altijd gedacht dat dat een spelletje was. Het was geen spelletje. Als je ze telt, hoor je hoe weinig het er zijn.

Ze aten. Haar moeder vertelde dat buurvrouw Pot vanochtend om zeven uur was thuisgekomen, twee uur had geslapen en nu alweer op het erf stond met een schaal koek, en dat ze aan iedereen vertelde hoeveel steken ze had gezet.

'Ze zijn eraf,' zei haar vader.

Dat waren drie woorden en het betekende: de vier zeilen liggen opgevouwen in het gras, we hebben ze vanochtend voorgelegd en we hebben ze er weer af moeten halen, en vanmiddag moet het nog een keer, en dan kijken er tweehonderd mensen naar. Saar wist dat allemaal. Ze zei nog steeds niets.

Toen de borden leeg waren dankte haar vader, kort, zoals hij alles kort deed.

Haar moeder stond op om koffie te zetten.

En Saar zat aan de tafel met de bolle derde plank en wist dat het nu moest.

Ze had honderd vragen klaar. Dat was het probleem niet. Vragen waren het makkelijkste wat er bestond: je deed je mond open, er kwam een waarom uit, iemand zei iets terug, en dan wist je meer dan een minuut daarvoor. Zo had ze het altijd gedaan. Gisteren had ze het niet gedaan, en ze was er ziek van geworden.

Maar wat ze nu moest zeggen was geen vraag. Er kwam geen antwoord op. Er kwam alleen iets terug over haarzelf, en dat kon ze nooit meer terugnemen.

Ze keek naar het lage raam, waar alleen gras in stond.

‘Ik wil molenaar worden,’ zei Saar.

Het klonk kleiner dan het in haar hoofd had geklonken. In haar hoofd had het vier jaar lang als een aankondiging geklonken, met de wieken erbij. Nu was het gewoon een zin aan een tafel, tussen een lege soepkom en de pan.

Ze praatte door, want als ze nu stopte, zou ze het nooit meer zeggen.

‘Deze molen. Ik weet dat ik klein ben. Ik til geen zak van vijftig kilo en ik kom niet bij de vangstok als ik niet op de kist ga staan. Maar ik wil het al vier jaar. Sinds ik acht was. En ik heb het nooit gezegd.’

Achter haar hield haar moeder op met wat ze deed.

Haar vader legde zijn handen op tafel. Plat, allebei, met de vingers uit elkaar.

Saar had dat twee keer eerder gezien. Eén keer op de avond dat de wieken stilgingen, drie weken geleden. En één keer heel lang daarvoor, toen ze nog te klein was om te weten waar het over ging.

‘Waarom niet?’ zei hij.

Het was haar eigen woord. Ze had het hem nog nooit horen gebruiken. Haar vader vroeg nooit waarom; haar vader keek net zo lang tot hij het zag.

‘Omdat u dan zou gaan hopen,’ zei Saar.

Buiten viel er weer een beker om.

‘En omdat u dan zou zien dat het niet kon. De dingen die u de hele dag tilt, til ik niet. Ik dacht: als ik het zeg, dan heeft u het twee keer. Eerst dat ik het wil, en daarna dat het niet gaat.’

Er kwam geen antwoord, en dat gaf niet, want ze was nog niet klaar.

‘Er is nog iets.’ Ze keek naar de bolle plank. ‘Ik heb u gehoord. Vrijdagavond, in de gang bij de kapstok. U zei tegen meneer Beumer dat u sinds het voorjaar met de stichting in gesprek bent, en dat er niemand na u komt. Ik stond daar met mijn arm half in mijn mouw en ik ben blijven staan tot het klaar was. Ik heb het aan niemand verteld.’

Ze haalde adem.

‘En vanochtend vroeg Jet wat er was, en toen zei ik dat er niks was. Dat was niet waar. Ik hoorde het zelf ook.’

Haar vader zei niets.

Dat was gewoon. Hij zei nooit iets voordat hij iets te zeggen had, en Saar had daar haar hele leven op gewacht en het nooit erg gevonden. Nu ging ze

tellen. Als ze niet telde, ging ze praten om de stilte vol te maken, en ze had die ochtend al één ding gezegd dat ze niet meende.

Bij tweeëndertig kwam Kip Drie de trap af.

Ze kwam de kamer binnen met de tred van iemand die ergens recht op heeft, liep onder de tafel door, keek of daar iets lag, vond niets, keek beledigd naar Saars vader en liep weer weg. Haar moeder deed de deur van het schot achter de kip dicht en zei er niets bij.

Bij eenenvijftig zei haar vader iets.

'Ik had het moeten zeggen.'

Saar kende die zin.

Meneer Aalbers had hem in het voorjaar gezegd, over de spreeuwen waar hij twee jaar lang niets over had gezegd. Mevrouw Bakker had hem in de zomer gezegd, over vier weken waarin ze haar mond had gehouden. Het was een zin die in Knotwilg rondging zoals in andere dorpen een liedje rondgaat.

Ze had nooit bedacht dat hij ook aan haar eigen tafel paste.

'Sinds het voorjaar,' zei haar vader. 'Er verandert niks aan de molen. Ik blijf erin wonen en ik blijf malen zolang ik het kan. Alleen van wie hij is, verandert.' Hij keek naar zijn eigen handen. 'Dat heb ik tegen Beumer gezegd. Ik had het eerst tegen jou moeten zeggen.'

'Waarom deed u dat niet?'

'Je bent twaalf.' Hij zei het niet alsof dat weinig was. Hij zei het zoals hij tegen Beumer zei hoe dik een lat moest zijn. 'Ik wilde het niet op jou leggen.'

'En?'

'En ik dacht dat je het niet wilde.' Hij keek naar de plek op tafel waar zijn handen lagen. 'Ik heb het nooit gevraagd.'

Saar keek hem aan.

'Mij heeft ook nooit iemand iets gevraagd,' zei hij. 'Mijn vader vroeg niks en ik zei niks. Ik stond er gewoon bij, en op een dag stond ik er alleen bij.' Hij zei het tegen de tafel en niet tegen haar. 'Ik wist niet dat het anders kon.'

Toen keek hij op.

‘Ik heb het wel gezien,’ zei hij.

‘Wat?’

‘Alles.’

En toen zei hij het in stukjes, met stiltes ertussen, zoals hij alles zei.

‘De vang. Elke keer, zonder dat ik erom hoefde te roepen. De latten bij het goede gat, zonder dat je op de nummers keek. De wind, in één seconde. De uil.’ Hij zweeg even. ‘Ik dacht: ze doet het omdat ze hier woont.’

‘Ik doe het omdat ik het wil.’

‘Ja,’ zei haar vader. ‘Dat weet ik nu.’

Saar telde het na, zoals ze alles natelde. Vier jaar had zij haar mond gehouden, zodat hij niet zou gaan hopen. Een half jaar had hij zijn mond gehouden, zodat zij zich geen zorgen zou maken. Twee mensen die de ander wilden sparen, aan één tafel van vier planken, en het had bijna een molen gekost.

‘Ze slaapt tegen die spil aan omdat ze er beter van slaapt,’ zei haar moeder van achter de kachel. ‘Dat vertelt ze aan iedereen die het niet vraagt.’

Ze zette drie bekers op tafel. In die van Saar zat meer melk dan koffie, en dat was al twee jaar zo, en Saar had er al twee jaar niets van gezegd.

‘Jullie lijken op elkaar,’ zei haar moeder. ‘Dat wist ik al. Ik wist alleen niet dat het zó erg was.’

Toen ging ze zitten. Dat was het vreemdste van die hele middag, vond Saar: haar moeder ging tussen twaalf en één nooit zitten.

‘Weet je wat het is?’ vroeg haar vader.

‘Ja,’ zei Saar.

‘Nee.’

Hij dronk zijn koffie en zette de beker terug op dezelfde natte ring.

‘Een molen is nooit klaar. Als hij draait, sta je erbij. Als hij stilstaat, ben je aan het repareren. Als het gaat waaien, ga je uit bed, ook om drie uur, ook als je ziek bent. Zaterdag is geen zaterdag meer. En je gaat nooit een week weg.’

‘Dat weet ik,’ zei Saar. ‘Ik woon hier.’

‘Je woont hier als kind. Dat is iets anders.’ Hij keek naar het raam met alleen gras erin. ‘En het zwaarste heb ik nog niet gezegd. Je doet het alleen.’

‘Waarom?’ zei Saar.

Haar vader deed zijn mond open en deed hem weer dicht.

‘Waarom doet u het alleen?’ zei ze. ‘Vanochtend hingen er vier mensen in het hekwerk. Donderdag stonden er negenendertig op het erf. Vannacht hebben er zesendertig een zeil genaaid dat u zelf niet had kunnen naaien.’

‘Dat is voor het feest.’

‘Dat is voor de molen.’

Het bleef even stil.

‘Kruien kunt u alleen,’ zei Saar. ‘Dat duurt gewoon lang. Voorleggen kan niet alleen: er moet er één binnen bij de vang staan en één buiten aan de onderste heklat, en dan nog twee in het hekwerk voor de koorden. En als er gemalen wordt kunt u de zakken niet doen, want dan moet u boven en beneden tegelijk zijn.’

‘Twee boven,’ zei haar vader. ‘Twee beneden.’

‘En iemand die kijkt wie waar staat.’

‘Ja.’

Buiten riep meneer Knol iets. Toen riep hij het nog een keer, want hij riep alles twee keer.

‘Mulder!’

Haar vader stond niet op.

‘Straks,’ zei hij, hard genoeg voor buiten.

Saar keek naar hem. In twaalf jaar had haar vader het erf nog nooit laten wachten. Werk wachtte niet. Werk was de volgorde waarin het gedaan moest worden, en die volgorde was hij zelf.

'Er is een opleiding,' zei hij toen. 'Beumer weet hoe dat gaat. Je moet uren maken. Met iemand naast je die het kan.'

'Hoeveel uren?'

'Tweehonderd.'

Saar rekende. Acht uur op een zaterdag betekende vijfentwintig zaterdagen.

'Als het waait,' zei haar vader.

Dat was zijn grap. Hij maakte er ongeveer twee per jaar, en je moest opletten dat je ze niet miste.

'En ik ben te jong,' zei Saar.

'Je bent twaalf.' Hij dacht na. 'Dan ben je de jongste van de provincie.'

'Is dat erg?'

'Nee.'

De koffie werd koud. Haar moeder schonk nog een keer in, en die werd ook koud, en niemand zei er iets van.

'Ik moet het nog tegen Jet zeggen,' zei Saar.

'Ja,' zei haar vader.

Meer niet. Geen dat is goed van je, geen dat hoeft niet. Eén ja, en daarmee stond het vast.

'Moet de molen dan nog steeds naar de stichting?' vroeg Saar.

Het duurde lang. Buiten sloeg het eind van de vlaggenlijn twee keer tegen de romp, zoals het daar al drie dagen lag te doen.

'Ik ben één mens,' zei haar vader. 'En jij zit tot vier uur op school.'

'Dan zijn we anderhalf,' zei Saar.

En toen gebeurde er iets waar ze niet op had gerekend. Haar vader lachte. Het duurde een halve seconde en het kwam bijna helemaal door zijn neus, en Saar had het in drie weken niet gezien.

Hij stond op en pakte zijn pet van de derde haak.

‘Anderhalf is niet genoeg,’ zei hij.

‘Nee.’

‘Dan hebben we handen nodig,’ zei haar vader. Hij keek door het lage raam naar het gras. ‘Niet één paar.’

Hij zette zijn pet op.

‘Zes.’

16. Zes paar handen

Geen proef. Wel één middag les.

Om tien over een woei de tweede rij stoelen om.

Meneer Knol had er honderdtwaalf neergezet, in acht rijen van veertien. Hij had ze twee keer geteld en het was beide keren honderdtwaalf geweest, en daar was hij zo blij mee dat hij het aan vier mensen had verteld. Nu lag rij twee plat op de klinkers.

Ties zette er zes terug. Er waaiden er vier om.

‘Andersom,’ zei Nout.

Dat had hij woensdag ook gezegd, twee keer, over een trommel, en toen had niemand geluisterd. Nu draaide het halve erf binnen een minuut honderdtwaalf stoelen met de rug in de wind, en er ging er niet één meer om.

Het was vier Beaufort en het bleef vier Beaufort. De linden aan het eind van de Molenstraat ruisten zonder ophouden, het riet op de romp lag schuin, en het losse eind van de vlaggenlijn sloeg om de zoveel tellen tegen de muur, waar hij al drie dagen opgerold lag. De vier zeilen lagen opgevouwen in het gras bij de schaafbanken, met op elke stapel een plank. Zonder die plank waren ze er ook vandoor gegaan.

Toen ging de molendeur open en kwam vader Mulder naar buiten met zijn pet op.

Achter hem kwam Saar.

Het werd niet stil, want dat gebeurt niet op een erf waar veertig mensen staan. Het werd alleen zo dat er niemand meer iets nieuws begon.

‘Ik heb zes mensen nodig,’ zei vader Mulder.

Hij wachtte even.

‘Niet voor vanmiddag. Voor elke zaterdag.’

Elf woorden, telde Ties. Twee meer dan hij die hele ochtend had gezegd.

Nu werd het wél stil.

Ties begreep dat meteen, en hij vond het niet eens gek. Deze week had het hele dorp geholpen. Negenendertig mensen aan acht schaafbanken, zesendertig mensen op hun knieën in de bovenzaal, drieëntwintig mensen achter een rol doek aan. Dat kon iedereen, want dat was één keer. Elke zaterdag is iets heel anders dan één keer.

Nout liep het erf over en ging naast hem staan.

Hij zei er niets bij. Er was ook niets gezegd waar iets op terug moest.

'Ik,' zei meneer Knol.

Zijn zakdoek was al uit zijn zak vóórdat hij zijn hand omhoog had. 'Ik weet niks van molens,' zei hij erachteraan.

'Nee,' zei vader Mulder.

Dat was alles. Ties had in zijn leven nog nooit iemand aangenomen zien worden en hij had er meer bij verwacht.

De slager kwam van achter de koffietafel vandaan en veegde zijn handen aan zijn schort af. Hij had die nacht tot vier uur genaaid en er was aan hem niets te zien.

'De koffie is om half tien klaar,' zei hij. 'Daarna kan ik.'

'Dan kom je om tien uur,' zei vader Mulder.

Naast de deur stond de mevrouw van nummer zeven met haar armen langs haar lichaam, zoals ze altijd stond als er niets in haar handen zat.

'Ja,' zei ze.

Meer niet. Ze had drieëndertig meter naad genaaid en ze had sinds vrijdagochtend niet geslapen.

'De garage is zaterdags tot twaalf uur open,' zei vader Prins.

'Dan kom je om twaalf uur.'

Ties keek naar zijn vader en zijn vader keek terug en trok één wenkbrauw op, en verder gebeurde er niets, maar Ties had het gevoel dat het erf twee keer zo groot was geworden.

De zesde was meester Warnaar, en die deed iets waar Ties naar moest kijken: hij stak zijn hand op zoals je dat in een klas doet. Bij iemand die zelf voor de klas staat, ziet dat er raar uit.

‘Ik weet er niets van,’ zei hij. ‘Maar ik zou het graag leren, als u het mij wilt leren.’

‘Ja,’ zei vader Mulder.

Meneer Knol telde ze. ‘Zeven.’ Hij telde opnieuw. ‘Zes. Ik had mezelf twee keer.’ Hij schreef op zijn klembord in blokletters MOLEN — ZATERDAG en zette er zes namen onder, en toen keek hij er een hele tijd naar zonder iets te zeggen.

‘En de koffie doe ik,’ zei buurvrouw Pot. ‘Dat hoeft niemand mij te vragen en ik ga het ook niet vragen.’

Vader Mulder keek de zes langs. Toen keek hij naar de linden aan het eind van de straat, die nog altijd ruisten.

‘We hebben twee uur,’ zei hij. ‘Ik doe het één keer voor. Dan zeg ik het één keer. Daarna kijk ik.’

Negentien woorden.

‘En Saar zegt het erbij.’

Zo begon de kortste molenaarsles die er in Knotwilg ooit is gegeven, en hij begon achter de molen, bij de staart.

‘Kruien,’ zei Saar. ‘De wieken moeten in de wind staan, en dat doe je niet door de molen te draaien, want dat gaat niet. Je draait alleen de kap. Die staat op vierentwintig rollen en je trekt hem rond met deze lier, van paal naar paal. Er staan zes palen in het gras. Als u bij paal drie klaar bent, haakt u het touw los en loopt u naar paal vier.’

Ze deed er ongeveer een halve minuut over.

Nout liep eerst de hele cirkel rond en haalde iedereen weg bij de wieken, want een kap die draait, neemt vier wieken mee. Pas toen haakte vader Mulder het touw aan de eerste paal, legde zijn twee handen op de arm van

de lier en trok hem één keer rond. Hij zei niets. Toen liet hij los en deed één stap opzij, en dat betekende: nu jullie.

De slager en meneer Knol pakten de arm. Ze zetten zich schrap voor iets zwaars.

De arm ging mee alsof het niets was.

Meneer Knol deed drie stappen achteruit en trapte op zijn eigen klembord.

'Sorry,' zei hij tegen de lier.

'Waarom gaat dat zo makkelijk?' vroeg meester Warnaar.

'Vorige week hingen er vijf mensen aan,' zei meneer Knol, 'en er gebeurde niks.'

'Toen zat er een rol scheef,' zei Saar. 'Die is gemaakt. En daarna zijn ze alle vierentwintig nagelopen en gevet.'

'Door hem,' zei vader Mulder.

Hij zei het zonder op te kijken en hij wees niet eens goed, en Ties stond twee meter verderop met de bus vet nog in zijn hand.

Verder werd er niets over gezegd. Dat was maar goed ook, want Ties zou niet geweten hebben hoe hij had moeten kijken.

Ze kruiden de kap helemaal rond en toen weer terug, en de tweede keer hoefde er niemand iets te zeggen.

Binnen was het donker en rook het naar meel en naar honderdvijftig jaar hout.

De vangstok kwam door de zoldering naar beneden en eindigde in een gladde houten knop op schouderhoogte, met een ketting ernaast.

'De vang is een rem,' zei vader Mulder. 'Geen slot.'

'Een rem,' zei de mevrouw van nummer zeven. 'Geen slot.'

Ze zei het precies zoals hij het had gezegd, één keer, en daarna zei ze het niet meer. Ties dacht aan de bovenzaal, waar zesendertig mensen dezelfde steek hadden geleerd van iemand die alles één keer voordeed en één keer zei.

‘Als u de vang licht, kunnen de wieken draaien,’ zei Saar. ‘Als u hem erop legt, remmen ze af. Hij houdt ze tegen, maar hij houdt ze niet vást. Daarom staat er altijd iemand bij als er iemand in het hekwerk klimt, en die iemand blijft daar staan en gaat nergens naartoe kijken.’

‘En als er iets is?’ vroeg de mevrouw van nummer zeven.

‘Dan legt u hem erop en dan roept u.’

‘Dan ga ik daar staan,’ zei ze. ‘En dan sta ik daar.’

Zo kreeg de stilste vrouw van de Molenstraat het zwaarste baantje van De Vier Winden, en niemand die het zag vond dat vreemd.

Buiten had vader Mulder ondertussen de wieken gekeerd. De onderste wiek hing schuin over het gras met de punt een halve meter boven de grond, en Nout liep de rij kijkers na en zette ze achter de rij afgekeurde heklatten, zeven meter van de romp, zoals hij dat sinds dinsdag deed.

‘Eén zeil,’ zei vader Mulder. ‘De onderste. En daarna gaat het er weer af.’

Ze droegen zeil één uit het gras. Zestien kilo droog, met vier mensen, en de wind kreeg er onderweg al een hoek van te pakken.

Vader Prins en meester Warnaar klommen in het hekwerk. De slager en meneer Knol bleven beneden bij de punt om het doek aan te geven.

Vader Mulder deed één ding voor. Hij legde het doek aan de punt over de eerste drie heklatten, trok het aan tot het glad lag, knoopte er één koord omheen en klom eruit.

‘Onderaan beginnen,’ zei hij. ‘Acht koorden. Aantrekken tot het doek plat ligt.’

‘Als er een rimpel komt, trekt u te hard,’ riep de mevrouw van nummer zeven van binnen, zonder bij de vangstok weg te gaan.

Vader Mulder keek naar de deur. ‘Ja,’ zei hij.

De eerste keer ging het mis, en het ging mis bij meneer Knol.

Hij hield het losse eind van het doek vast terwijl de slager het uitrolde, en hij hield het te hoog, en de wind kwam er precies onder. In één tel zat er

in vijfentwintig vierkante meter doek een buik zo groot als een schuurdeur. Meneer Knol hield vast, want hij was iemand die vasthield. Hij deed drie stappen opzij, nog een, en liet toen los.

Het doek klapte plat in het gras.

Er kwam een kip onder het doek vandaan die daar helemaal niets te zoeken had. Kip Drie liep tussen tweeëntwintig meter wiek en zes hijgende mensen door alsof zij degene was die werd opgehouden, en verdween in het lange gras bij het hek.

‘Niemand eronder,’ zei Nout. ‘Iedereen heel.’

‘Mijn schuld,’ zei meneer Knol meteen.

‘Nee,’ zei vader Mulder. ‘Verkeerde kant.’

Hij liep om de punt heen en ging aan de andere kant staan, met de wind in zijn rug.

‘Van hier naar boven. Met de wind mee. Dan drukt hij het doek voor je plat.’

Achter Ties zei Oom Bijna heel zacht: ‘Alle moeren en bouten.’

Ties keek om. Oom Bijna stond met zijn hoed in zijn handen en hij had zijn bril scheef, en hij keek naar de onderste wiek zoals iemand kijkt die iets in vier woorden hoort dat hij zelf in drie versies had moeten leren.

De tweede keer ging het goed.

Het doek ging lat voor lat over het hekwerk en de wind duwde het aan in plaats van weg, en boven in het hekwerk werkten Ties' vader en de meester zich van beneden naar boven, koord na koord. Meester Warnaar knoopte de zijne alsof er een cijfer voor kwam. Vader Prins deed er twee in dezelfde tijd en zei er niets van.

Achtentwintig minuten deden ze erover. Jet schreef het op.

'Vanochtend was het twintig,' zei ze.

'Handen onthouden het,' zei meneer Beumer, die de hele middag bij het hek had gestaan en verder niets had gedaan.

In die twee uur vroegen zes volwassenen iets aan Saar Mulder. Ties telde ze, want hij telde deze week alles. Hoe je een koord aantrekt zonder het doek scheef te trekken. Waarom je van beneden naar boven werkt en niet andersom. Hoeveel palen er staan. Wat er gebeurt als het harder gaat waaien terwijl je bezig bent.

Bij de vijfde vraag zei ze: 'Dat weet ik niet.' En toen, tegen haar vader: 'Hoeveel wind is te veel om nog voor te leggen?'

Hij zei het, en zij zei het door.

Ties had haar zijn hele leven vragen horen stellen. Hij had haar er nog nooit een horen beantwoorden waar zes mensen bij stonden.

Toen het zeil eraf was en opgevouwen in het gras lag, riep vader Mulder ze bij de molendeur samen.

'Nog één ding,' zei hij. 'En dat is het enige dat er echt toe doet.'

Iedereen keek op, want dat was voor hem bijna een toespraak.

‘Iedereen mag stop zeggen. Iedereen. Je hoeft er niks bij te zeggen en je hoeft niet te weten waarom. Als er één stop zegt, staat alles stil, en dan gaan we samen kijken.’

‘En als het nergens om is?’ vroeg meneer Knol.

‘Dan is het nergens om.’

‘En wie kijkt wie waar staat?’ vroeg Nout.

‘Jij.’

‘Dat doe ik al.’

‘Dat weet ik.’

Ze keerden de wieken nog één keer, om het geleerd te hebben. Halverwege zei meneer Knol: ‘Stop.’

Tweeëntwintig meter hout kwam tot stilstand. De mevrouw van nummer zeven legde de vang erop. Iedereen keek naar meneer Knol, die zijn zakdoek in zijn ene hand had en zijn klembord in de andere.

‘Ik wist niet zeker of de slager al uit het hekwerk weg was,’ zei hij.

Vader Mulder liep om de punt van de wiek heen en keek.

‘Weg,’ zei hij. En daarna: ‘Goed.’

Er lachte niemand. Dat was het moment waarop Ties begreep wat er die middag op het erf was gemaakt, en het was geen machine.

Bij de schaafbanken lag Bout in de krullen.

‘Bout. Haal de bus vet.’

Bout stond op, liep drie meter, dacht ergens over na en kwam terug met een lege koffiebeker, die hij zorgvuldig in het gras zette.

‘Vijf uit honderd,’ zei Ties.

Saar kwam naast hem staan met een plank onder haar arm.

‘Ik heb het gezegd,’ zei ze.

‘Dat zie ik,’ zei Ties.

Ze legde de plank op de stapel zeilen.

‘Ik moet het nog aan Jet zeggen.’

‘Wanneer?’

‘Vanmiddag,’ zei Saar.

Ties knikte. Meer zei hij er niet over, en dat was voor hem geen kleinigheid.

‘Ties,’ zei vader Mulder, die achter hen langs liep met een lamp in zijn hand.

‘Ja?’

‘De rollen.’

‘Wat is daarmee?’

‘Die doe jij.’

Dat waren zes woorden. Het was het beste wat er die middag tegen Ties gezegd was, en er zat geen enkel spannend ding aan.

Om kwart over drie stonden er bij de molendeur zes mensen die het om één uur nog niet konden. Hun handen zaten onder het vet en het meel, meneer Knol had zijn zakdoek nu echt nodig, en meester Warnaar keek naar de acht knopen alsof hij ze nog een keer wilde doen.

Toen zette Oom Bijna zijn hoed op.

‘En de machine dan?’ vroeg hij.

Iedereen keek een andere kant op.

17. De generale

Proef 93. Bij echte wind. Uitkomst: één emmer, drie touwen en de pet van meneer Knol op tien meter hoogte.

Om kwart over drie stond er op de negende bladzijde van het Proevenboek één regel, en verder niets.

PROEF 93.

Jet had die regel er ‘s ochtends al in gezet, want er zou een proef komen. Nu was het kwart over drie, stond er nog altijd niets achter, en keek iedereen op het erf een andere kant op.

‘En de machine dan?’ had Oom Bijna gevraagd.

Terwijl er niemand antwoord gaf, telde Jet wat er allemaal nog stond. Acht schaafbanken met krullen eromheen. De rij afgekeurde heklatten, zeven meter van de romp, waar Nout sinds dinsdag iedereen achter zette. Honderdtwaalf stoelen met de rug in de wind. De vlaggenlijn, nog altijd opgerold tegen de molenmuur. En in het gras vier opgevouwen zeilen met op elke stapel een plank.

Over drie kwartier kwamen daar tweehonderd mensen bij.

‘Die schaafbanken moeten weg,’ zei meneer Knol.

‘Die latten niet,’ zei Nout.

Meneer Knol telde ondertussen zijn stoelen, en het waren er nog steeds honderdtwaalf. ‘Er komen er tweehonderd,’ zei hij tegen niemand in het bijzonder.

‘Dan gaan er achtentachtig staan,’ zei buurvrouw Pot. ‘Op een feest gaat de helft toch staan. Dat weet u ook wel.’

Vader Mulder stond bij de molendeur en keek naar de onderste wiek. Die hing kaal en schuin over het gras, met de punt een halve meter boven de grond.

‘Eén keer,’ zei hij. ‘De onderste. Zeil één.’

Ties stak zes vingers op.

‘Waarom?’ vroeg Saar.

Jet keek opzij, en niet omdat het een moeilijke vraag was.

Sinds vrijdagnacht had Saar Mulder geen waarom meer gezegd. Ze had ja gezegd en nee gezegd en één keer niks, en dat niks was niet waar geweest. En nu stond ze naast haar vader met haar handen in haar zakken en vroeg ze waarom, alsof er nooit iets anders was gebeurd.

Er was iets. Jet wist alleen niet wat, en ze vroeg het niet.

‘Omdat ik wil weten wat hij bij wind doet,’ zei vader Mulder. ‘Als hij het kan, doet hij het straks. Als hij het niet kan, weten we dat nu en niet als er tweehonderd mensen staan te kijken.’

‘De generale,’ zei Oom Bijna.

‘De wat?’ zei meneer Knol.

‘De laatste keer voordat het echt is,’ zei buurvrouw Pot. ‘Net als bij de kerstuitvoering. Daar gaat ook altijd één ding mis, en dat is dan meteen op.’

Meneer Knol schreef GENERALE op zijn klembord en keek er verdrietig naar.

Achter Ties aan kwam de haan van nummer negen het erf op.

‘Die ook,’ zei Nout.

Toen begon het wachten, en dat wachten was precies waarom niemand op Oom Bijna’s vraag had geantwoord.

Een zeil om de trommel rollen kost tijd. Vier mensen tilden zeil één uit het gras — zestien kilo droog, en de wind kreeg er meteen een hoek van te pakken — en acht mensen legden het lang uit over het erf, met de kop bij het wagentje. Toen draaide Ties de trommel, tand voor tand, terwijl de anderen het doek strakhielden. Wie losliet, kreeg het doek van de wind terug in zijn gezicht.

Jet keek drie keer op haar horloge. Negen minuten en twintig seconden voordat het zeil erop zat, en het was zaterdagmiddag half vier.

‘Vanochtend lag het er al om,’ zei Ties.

‘Vanochtend stond er niks,’ zei Saar.

Nout deed ondertussen wat hij altijd deed. Eerst het touw van de lier, dat hij langs de hele lengte door zijn handen liet lopen. Toen de rij afgekeurde heklatten, waar hij de zeventien kijkers achter zette die er niets te doen hadden, onder wie twee mensen die hij nog nooit had gezien. Toen keek hij wie waar stond. Pas daarna keek hij naar de machine.

De mevrouw van nummer zeven ging naar binnen zonder dat iemand het haar vroeg.

‘De vang ligt erop,’ riep ze door de deur. ‘En ik blijf hier.’

Ze had het twee uur eerder geleerd en ze zei het alsof ze het al twintig jaar deed.

Oom Bijna legde zijn twee handen op de arm van de lier. Zijn bril stond scheef, zijn hoed lag op de kruipaal, en aan de rechterzak van zijn stofjas zat nog steeds het stuk koek van vanochtend.

‘Klaar,’ zei hij.

En toen zei Ties het.

‘Dit kan écht niet misgaan.’

Op dat erf stonden veertig mensen, en zeker de helft daarvan kende die zin. Buurvrouw Pot zette haar kopje neer op een schaafbank. De slager deed één stap naar achteren. Meneer Knol pakte zijn zakdoek zonder dat er iets aan de hand was.

‘Wat?’ zei Ties.

Niemand zei iets terug, en Oom Bijna draaide aan de lier.

Het ging goed. Dat is het eerste dat Jet er later over opschreef, want het is waar en het is makkelijk te vergeten. Het wagentje rolde over de twee geleidingslatjes omhoog, de twee houten rolletjes telden de heklatten af — tok, tok, tok — en het doek kwam er onderlangs af en ging lat voor lat plat over het hekwerk liggen, net als ‘s ochtends.

Twee meter. Vier meter. Zes.

Jet stond met haar horloge in haar hand, want zij hield de tijd bij.

Bij acht meter zag ze het voor het eerst. Het doek dat al lag, lag niet meer stil. Over dat hekwerk lag bijna twintig vierkante meter zeil dat nog aan niets vastzat, want de acht zeilkoorden gingen er pas ná de rit in, met de hand, in twintig minuten. Bij nul wind was dat niets. Bij vier Beaufort stond er onder dat doek een bult die meeschoof, alsof er iemand onder liep.

'Oom Bijna,' zei Jet.

Op twee minuten en eenenvijftig seconden ging het mis.

De wind pakte het zeil voordat de rem het losliet. Dat scheelt een halve seconde, en in die halve seconde ging de hele rest van het doek van de trommel af — niet lat voor lat, maar in één keer, met een klap als een deur die in een leeg huis dichtslaat.

Vijfentwintig vierkante meter doek bolde op, kwam van het hekwerk af en sloeg met de wind mee opzij, en dat zeil hing op tien meter hoogte en reikte met het onderste eind tot in het gras.

Het veegde over het erf zoals een bezem over een tafel gaat.

Nout had het erf leeggemaakt van mensen. Van dingen had niemand het leeggemaakt.

De lege emmer bij de schaafbank ging als eerste. Toen de drie touwen die Nout zelf had opgerold en netjes naast de kruipaal had gelegd. Toen de jutezak waar de krullen van donderdag in gingen. De acht losse zeilkoorden zwiepten door het gras en pakten alles wat een oor, een lus of een handvat had, en wat ze pakten, hielden ze vast.

Meneer Knol had zijn goede pet op, want het was feest. Die pet ging van zijn hoofd, drie meter door de lucht, en kwam in het doek terecht alsof hij daar een afspraak had.

Toen liep de trommel door.

Die trommel was leeg en hij draaide nog, en de koorden die zich eromheen wikkelden, wikkelden de rest mee. Jet zag een emmer opstijgen. Ze zag drie

touwen achter die emmer aan gaan, met de knopen naar beneden. Ze zag een jutezak opengaan in de wind als een vlag die niemand had gehesen.

Er waren mensen die riepen. Er waren mensen die lachten, want het was ook om te lachen, en pas veel later bedacht Jet hoe raar dat eigenlijk was.

‘Stop,’ zei de slager.

Hij zei het niet hard. Hij had het een half uur eerder geleerd en hij zei het zoals het hem was voorgedaan, één woord, zonder er iets bij te doen.

‘Stop,’ zei meneer Knol erachteraan, en ‘Stop,’ zei Saar.

Oom Bijna liet de lier los zonder te kijken wie het had gezegd.

Alles stond stil, behalve wat er in de lucht hing.

Dat hing daar nog vier seconden. Elf meter wiek, dacht Jet, en het zat ongeveer negen meter boven de punt, en de punt zat een halve meter boven het gras. Tien meter dus. Ze rekende het uit terwijl ze ernaar keek, want ze wist niet wat ze anders met haar hoofd aan moest.

Toen liet de trommel los.

Het kwam allemaal tegelijk naar beneden, en het kwam neer op vier meter van de rij afgekeurde heklatten. De emmer landde rechtop, op zijn bodem, alsof iemand hem daar had neergezet om er straks water in te doen. De drie touwen kwamen als drie slapende slangen in het gras. De jutezak zakte in elkaar en ging liggen.

Op drie minuten en negen seconden was het klaar.

Achttien seconden. Jet had er zelf niets voor hoeven doen; ze had het horloge toch al in haar hand.

En toen kwam de pet.

Die had de langste weg genomen, helemaal boven langs, en hij kwam draaiend en zeilend naar beneden, zo langzaam dat iedereen hem zag aankomen en niemand er iets aan kon doen. Hij landde in de emmer.

Precies in de emmer, met de klep naar boven.

Het bleef even helemaal stil op dat erf.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot.

Ze zei daarna zesenzeventig woorden. Ze keek vanuit haar keukenraam naar die wieken sinds ze zo groot was als Saar. Ze had er van alles langs zien komen: bladeren, kraaien, een keer een parasol van drie huizen verderop en één keer het dak van een kippenhok. Maar nog nooit, zei ze, en ze zei het twee keer, nog nooit een pet.

'Niemand eronder,' zei Nout. 'Iedereen heel.'

Hij liep het erf rond en telde de mensen achter de latten. Zeventien, en zeventien was het geweest.

Vier meter, dacht Jet. De emmer was op vier meter van die rij grijze afgekeurde latten neergekomen, en onder die wiek had geen mens gestaan. Er was niet één ding naar beneden gekomen op een plek waar iemand mocht staan. Dat was geen geluk. Dat had Nout sinds dinsdag elke keer opnieuw gedaan, en er was de hele week niemand geweest die het leuk had gevonden.

De mevrouw van nummer zeven kwam pas naar buiten toen vader Mulder haar riep.

'Wat was het?' vroeg ze.

'Een emmer,' zei Ties. 'En de pet van meneer Knol.'

'Ik ben niet weggegaan,' zei ze.

'Nee,' zei vader Mulder. 'Dat zag ik.'

Oom Bijna liep het gras in en haalde de pet uit de emmer. Zijn hoed had hij van de kruipaal gehaald, en die hield hij in zijn andere hand, want zo hoorde het.

'Alle moeren en bouten,' zei hij.

Hij klopte de pet twee keer uit tegen zijn knie en gaf hem terug.

'Het is uw pet,' zei hij. 'En mijn machine heeft hem tien meter de lucht in gehesen. Dat had ik kunnen weten, want er lag vanochtend twintig minuten los doek op dat hekwerk en er stond toen niets. Vandaag staat er wel wat.'

Meneer Knol draaide de pet rond in zijn handen en keek erin.

'Hij is niet kapot,' zei hij verbaasd.

'Nee.'

Hij zette hem op. 'Recht?'

'Bijna,' zei Ties, en toen keek hij geschrokken opzij, want dat woord was van iemand anders.

Jet had het ook gehoord.

Er was niets kapot. Dat was later het vreemdste van die achttien seconden: zeil één lag half over het hekwerk en half in het gras, vies van de krullen en verkreukeld als een laken dat van de lijn is gewaaid, maar er zat geen scheur in. De emmer had de deuk die hij al had. De touwen moesten opnieuw opgerold worden, en dat deed Nout meteen zelf.

Bout kwam aanlopen en ging bij de emmer zitten alsof hij er iets mee te maken had.

'Bout. Haal de jutezak,' zei Ties.

Bout stond op, liep vier meter langs de jutezak en kwam terug met een van de drie touwen, dat hij naast Nout in het gras legde.

'Vijf uit honderd,' zei Jet.

Ze schreef het niet op. Dat hoefde ze niet; ze wist het uit haar hoofd, en het stond al een heel boek stil.

Wat ze wel opschreef, was PROEF 93, en daarachter: *achttien seconden.* Daarna de emmer, de drie touwen, de jutezak en de pet, in de volgorde waarin ze omhoog waren gegaan. En helemaal onderaan, kleiner, twee woorden.

Wind: vier.

Ze keek er een tijdje naar. Vanochtend had ze op de bladzijde ernaast *Wind: nul* geschreven, en toen had Ties gevraagd waarom je dat opschrijft als er niets gebeurd is.

Dit was waarom.

Vader Mulder liep om de punt van de wiek heen en trok het zeil van het hekwerk af, in zijn eentje, want vier mensen konden er niet bij.

'Wie zei het het eerst?' vroeg hij.

'De slager,' zei Nout.

'Goed.'

'Ik zei het ook,' zei meneer Knol.

'Ook goed.'

Kip Drie kwam onder zeil één vandaan en liep over zeil één naar het lange gras bij het hek, met de kop omhoog, als iemand die het allemaal al had zien aankomen.

En Oom Bijna zei niets.

Dat was het enige waar Jet die middag echt van schrok. Na een proef die misging kwam er één woord, en dat kwam altijd meteen. Het was op

vrijdagochtend uitgebleven en op vrijdagmiddag en die avond, en daarna nog drie keer.

Dit was de zevende.

Saar kwam naast haar staan en deed haar mond open.

'Jet,' zei ze.

Op datzelfde moment ging aan het eind van de Molenstraat de eerste auto van de middag de hoek om, en achter die auto reden zeven fietsen met acht molenaars erop, en meneer Knol riep iets over stoelen en telde ze twee keer.

Saar deed haar mond weer dicht.

Oom Bijna keek naar boven, heel lang.

'Hij hijst wel érg graag,' zei hij.

18. Vol tuig

Geen proef. Wel vier zeilen, met de hand.

Om vier uur lag Ties Prins boven in de kap op zijn buik, met een bus vet binnen handbereik, en ging hij voor de tweede keer die dag alle vierentwintig rollen langs.

Van beneden kwam het geluid van tweehonderd mensen die elkaar tegenkwamen op een erf waar ze anders nooit kwamen. Portieren. Fietsbellen. Meneer Knol die iets riep over stoelen en het daarna nog een keer riep.

Er stonden honderdtwaalf stoelen, in acht rijen van veertien, met de rug in de wind. Op de lijst stonden tweehonderd namen. Meneer Knol had die middag voor het eerst van zijn leven een taak aan een molen, dus kwam hij niet aan tellen toe, en dat deed buurvrouw Pot voor hem.

‘Tweehonderdveertien,’ zei ze. ‘En ik heb ze maar één keer geteld, dus het klopt.’

Ties veegde de laatste rol na, klom de kap uit en kwam onder aan de molentrap een meneer tegen die op de derde tree stilstond. Voor die tree lag Bout, één oor omhoog, één oor omlaag, en hij bewoog niet.

‘Hij laat u er niet langs,’ zei Ties.

‘Dat merk ik.’

‘Hoort u erbij?’

‘Ik ben molenaar in Zwaneveen.’

‘Dat weet hij niet,’ zei Ties.

Nout kwam langs met een rol touw over zijn schouder. ‘Bout,’ zei hij, en Bout stond op en ging drie stappen opzij, en de molenaar uit Zwaneveen mocht naar boven.

Er waren die middag twee dingen die eerst moesten gebeuren, en Oom Bijna deed het eerste zonder dat iemand het hoefde te vragen. Hij stond al bij de lier voordat de eerste rij stoelen vol zat.

‘Eraf,’ zei hij. ‘Het wagentje gaat eraf voordat er ook maar één wiek beweegt.’

Dat was zijn eigen regel van die ochtend. Hij zei hem alsof hij hem al dertig jaar had.

Het wagentje kwam langs de heklatten naar beneden zoals het omhoog was gegaan, alleen langzamer, en bij de punt tilden Ties en zijn vader het van de wiek af. Ze droegen het naar de molenmuur en zetten het naast de vlaggenlijn, die daar al drie dagen opgerold lag. Meer plek was er niet.

Het tweede ding was meneer Knol al de hele middag aan het zeggen.

‘Die schaafbanken moeten weg.’

Ze gingen weg. Acht molenaars uit de streek, die gekomen waren om naar een molen te kijken, pakten er ieder een op en zetten ze achter de molen in het lange gras, en het duurde geen vier minuten.

‘Die latten niet,’ zei Nout.

De rij afgekeurde heklatten bleef liggen, zeven meter uit de romp, grijs en lelijk en precies waar hij lag.

‘Waar is die rij voor?’ vroeg een van de molenaars.

‘Daar staan de mensen achter die niets te doen hebben,’ zei Nout.

De molenaar keek naar de rij, en toen naar de vier wieken, en toen ging hij erachter staan.

Nout liep de hele rij langs en zei tegen tweehonderd mensen één ding.

‘Er praat er maar één.’

Zo begon het stilste anderhalf uur dat Ties ooit op een feest had meegemaakt.

Eerst moest de kap uit de wind. Saar zei erbij waarom, want dat had haar vader haar laten doen: als je een zeil voorlegt met de wind erop, trekt hij het doek uit je handen, en dan is het niet jouw zeil meer maar dat van hem. Zes mensen trokken de kap van kruipaal naar kruipaal rond, en hij draaide alsof het niets was.

Ties wist waarom hij zo draaide, en verder wist het niemand, en dat was goed.

Zeil één lag nog vies en verkreukeld van de generale in het gras, dus dat kwam als laatste. Daarom keerde vader Mulder de wieken eerst één keer, met de molen nog leeg en met niemand in het hekwerk.

Toen ging iedereen staan waar hij hoorde te staan.

De mevrouw van nummer zeven ging naar binnen. 'De vang ligt erop,' riep ze door de deur. 'En ik blijf hier.'

Vader Prins en meester Warnaar klommen in het hekwerk van de onderste wiek, de een met vier koorden over zijn schouder, de ander met vier koorden over zijn schouder en een gezicht alsof er een cijfer voor kwam. De slager en meneer Knol gingen beneden bij de punt staan. Nout keek wie waar stond. Vader Mulder ging aan de onderste heklat staan, en Saar ging naast hem staan.

Om tien over vier tilden vier mensen zeil twee uit het gras.

De onderste wiek hing schuin over het gras, met de punt een halve meter boven de grond, en daar begon het. Het doek ging aan de punt over de eerste drie heklatten. Aantrekken tot het glad lag. Eén koord erom.

'Onderaan beginnen,' zei Saar. 'Acht koorden. Aantrekken tot het doek plat ligt.'

Daarna gebeurde er een tijdlang niets waar je naar kon wijzen. Er was alleen dit:

Twee mannen in een hekwerk die een koord om een heklat legden en het aantrokken en het nog een keer aantrokken. De slager die het doek aangaf, plat, met de wind mee, zoals het hem was voorgedaan. Meneer Knol die het

losse eind laag hield en het laag bleef houden, ook toen de wind eronder kwam. Vader Mulder die zijn hand op het doek legde en hem er weer af haalde.

Tweehonderd mensen zeiden niets.

Ties had verwacht dat hij het saai zou vinden. Hij had een half uur eerder nog gedacht dat hij het saai zou vinden. Maar er is verschil tussen langzaam en saai, en dat verschil zag hij die middag voor het eerst: als je precies weet waar je naar kijkt, gaat er niets langzaam.

Hij keek een keer opzij naar Oom Bijna. Die stond bij de rij latten, met zijn hoed in zijn handen, en keek naar zes mensen die deden waarvoor hij drie versies van een machine had gebouwd.

Er kwam geen 'Bijna!'.

Dat was de achtste keer sinds vrijdag, en Ties hoefde het niet te tellen. Hij wist het gewoon.

Zeil twee duurde eenentwintig minuten. Vader Mulder zei er acht woorden bij, en Ties telde ze allemaal.

Toen keerden ze. Ze lichtten de vang, draaiden een kwartslag en legden de vang er weer op, en de volgende wiek kwam met zijn punt naar het gras. Vier mensen tilden zeil vier.

Zeventien minuten. Drie woorden.

Het derde was het nieuwe zeil, lichter van kleur dan de andere drie, met de drie naden die twee keer genaaid waren. Vijftien minuten. Eén woord. En de vrouw die het dorp had geleerd hoe je zoiets naait, stond die hele vijftien minuten binnen in het donker met haar hand bij de vangstok en zag er niets van, want ze ging daar niet weg.

Vader Mulder riep haar pas naar buiten toen het zeil vastzat.

'Kom eens kijken.'

Ze veegde haar handen af aan haar schort, liep het erf op, keek omhoog naar vijfentwintig vierkante meter doek dat plat over het hekwerk lag, en zei één woord.

'Ja.'

Toen ging ze weer naar binnen, want er ging zo weer iemand het hekwerk in.

Bij zeil één zei vader Mulder helemaal niets meer. Acht, drie, één, nul: dat waren de vier getallen van Ties. Saar zei het erbij, de slager gaf aan, meneer Knol hield het losse eind laag, en boven in het hekwerk knoopte meester Warnaar zijn vier koorden in dezelfde tijd als vader Prins de zijne, en dat had die ochtend nog niemand durven denken.

Veertien minuten.

Twee uur eerder konden die zes mensen dit niet. Dat was geen manier van spreken; dat was gewoon zo. Om één uur wist meneer Knol nog niet wat een koord was, en om vijf uur stond hij bij de punt van een wiek een zeil aan te geven waar tweehonderd mensen naar keken, en hij deed het goed.

Jet stond met haar horloge in haar ene hand en het Proevenboek in haar andere.

'Eenentwintig, zeventien, vijftien, veertien,' zei ze. 'Met het keren erbij is dat een uur en negentien minuten.'

'En vanochtend?' vroeg Ties.

'Een uur en vierendertig.'

'Met de machine.'

'Met de machine,' zei Jet. Ze schreef er iets boven in plaats van eronder, zoals ze sinds de piano bij elke som deed: *vanochtend stond er geen wind, en dat maakt het makkelijker, niet moeilijker.* Toen keek ze naar Oom Bijna, want dat deed iedereen die het gehoord had.

Oom Bijna knikte alleen maar, met zijn hoed nog steeds in zijn handen.

Ze kruiden de kap terug in de wind. Zes mensen, zes palen, en Ties hoefde er niet meer bij te zijn met zijn vetbus.

'Vang,' zei vader Mulder.

Binnen lichtte de mevrouw van nummer zeven de vang.

De Vier Winden stond een halve seconde stil met vier zeilen in vier Beaufort, en toen ging hij draaien.

Het geluid begon boven en kwam naar beneden: het doek dat aantrok, het hout dat kraakte zoals oud hout kraakt als het weer mag werken, de kammen die in elkaar grepen en de koningsspil die begon rond te gaan. De schaduw van de wieken liep over de honderdtwaalf stoelen, over de rij grijze latten, over tweehonderd mensen heen, en weer terug.

Ties voelde het in het gras onder zijn schoenen.

'Nu mag het,' zei Nout.

Toen juichten ze.

Ze juichten ongeveer twintig seconden, en daarna hield het uit zichzelf op, want Nout stak zijn hand op en wees naar boven.

Uit de linden bij het hek kwam de kerkuil. Hij vloog laag over het erf, met die vleugels waar geen geluid uit komt, ging één keer over de draaiende kap heen en verdween over het weiland achter de molen.

Tweehonderd mensen keken hem na en zeiden niets.

‘Woont hij hier?’ vroeg iemand.

‘Al langer dan wij,’ zei Nout.

Daarna werd er gemalen.

Boven op de steenzolder stond Saar naast haar vader terwijl het graan in de kaar ging en de stenen begonnen te lopen, en beneden bij de trap lag Bout, en er mocht nog steeds niemand langs die er niet hoorde. Kip Drie hoorde er niet en ging toch, met vier van haar twaalf achter zich aan, en dat was omdat er graan op de zolder lag en Bout precies wist voor wie hij daar lag en voor wie niet.

‘Die houdt hij niet tegen,’ zei Ties.

‘Nee,’ zei Nout.

‘Bout,’ zei Ties. ‘Haal de vetlap.’

Bout keek naar hem, legde zijn kop weer op zijn poten en bleef liggen waar hij lag. Hij haalde die hele dag helemaal niets, en daardoor bleef de teller staan op vijf uit honderd, en Jet zei er voor het eerst niets van.

Uit de meelpijp kwam meel.

Voordat het in de zak ging, zette de oudste molenaar van de streek zijn pet af, en toen deden ze het allemaal, en iemand dankte hardop en kort. Daarna ging het feest gewoon verder.

Mevrouw Bakker stond onder aan de trap met een kom en een weegschaal. Ze woog zeshonderd gram af, want het is zeshonderd gram in de kom, wat er ook op ligt, en ze deed het met haar mond dicht, wat bij haar wil zeggen dat er iets aan de hand is.

'Vanochtend had ik geen meel,' zei ze tegen niemand in het bijzonder.

Ze roerde het beslag aan, keek erin, en zette de kom neer.

'En nu moet het een half uur rusten.'

'Een half uur,' zei meneer Knol.

'Een half uur,' zei mevrouw Bakker. 'Dat is het recept. Dat weet u, want ik heb het aan iedereen verteld.'

In dat half uur zat buurvrouw Pot op een van de honderdtwaalf stoelen met de vlaggenlijn over haar knieën. Er zat een scheur in de derde vlag van boven, een hand lang, van drie dagen tegen een molenmuur slaan. Ze had een zeilnaald en een leren vingerhoed van de mevrouw van nummer zeven, en ze naaide de steek die ze vrijdagnacht op de vloer van de bovenzaal had geleerd, en ze zei elf minuten lang helemaal niets.

Ties keek er twee keer naar, want hij geloofde het niet.

Ze kon ook niets zeggen. Er zat een zeilnaald tussen haar tanden.

Toen ze klaar was, rolde ze de lijn weer op, legde hem in het gras tegen de molenmuur en haalde de naald uit haar mond.

'Zo,' zei ze. 'Nu kan er iets mee.'

Verder zei ze er niets over, en dat was voor haar de kortste zin van de hele week.

Ties liep met de lege vetbus naar het hek, en daar zag hij Jet en Saar staan, in het lange gras, twintig passen bij iedereen vandaan.

Hij hoorde er precies één zin van, omdat de wind uit die hoek kwam.

‘Ik wil molenaar worden.’

Daarna draaide Ties zich om en liep terug, want de rest was niet van hem.

Toch keek hij nog één keer over zijn schouder, en hij wist precies wat hij verwachtte. Jet had het Proevenboek onder haar arm en een potlood in haar hand. Jet zou gaan rekenen. Jet rekende altijd: hoeveel uur, hoeveel zaterdagen, hoeveel jaar, en dan zou ze het opschrijven en er een streep onder zetten.

Jet stopte haar potlood in haar zak.

Verder deed ze niets. Ze bleef gewoon staan waar ze stond.

Even later kwam ze naast Ties bij het hek staan.

‘Wist jij het?’

‘Ja.’

‘Sinds wanneer?’

‘Sinds vanochtend.’

‘Goed,’ zei Jet.

En dat was alles. Ze rekende niets uit, ze schreef niets op, en ze telde geen enkele keer iets na. Van die hele middag was dat het vreemdste wat Ties had gezien, en het was ook het beste.

Toen het half uur om was, bakte mevrouw Bakker de eerste koek van het eerste meel op een plaat naast de molendeur, en het rook over het hele erf zoals het in augustus op het Zomerfeest had geroken.

Vader Mulder kreeg hem, want hij was de molenaar.

Hij keek ernaar, en toen gaf hij hem aan Saar en zei er niets bij.

Achter hen draaide de molen door, in vol tuig, met vier zeilen waar tweehonderd mensen naar hadden staan kijken zonder iets te zeggen.

‘En dat ding van u?’ vroeg iemand aan Oom Bijna.

Oom Bijna keek naar de vlaggenlijn die nog opgerold op de grond lag.

19. Tweeëndertig vlaggen

Proef 94. De Vlagge-o-maat. Uitkomst: tweeëndertig vlaggen. In elf seconden. En daarna nog een keer, en nog een keer.

De molen draaide sinds half zes, en Jet was er nog steeds niet aan gewend.

Ze stond bij het hek met een half stuk koek in haar hand en keek omhoog. Vier zeilen gingen langs, en dan weer vier, en elke keer als de onderste wiek voorbijkwam liep er een schaduw over de honderdtwaalf stoelen en over iedereen die erop zat.

'En dat ding van u?'

De vraag kwam van een molenaar uit een dorp waarvan Jet de naam niet had verstaan, en hij was aan Oom Bijna gericht.

Oom Bijna gaf geen antwoord. Hij keek naar de molenmuur.

Daar lag de vlaggenlijn, opgerold in het gras, en het wagentje stond ernaast.

'Die lijn,' zei meneer Knol, 'had er woensdag al moeten hangen.'

Hij haalde zijn zakdoek tevoorschijn en stopte hem weer weg, want er ging niets mis. Hij had de lijn woensdagmiddag zelf gebracht, en daarna had geen mens in Knotwilg een half uur overgehad.

Jet zette haar koek op een stoel en liep naar de lijn.

Ze rolde hem uit over het gras. De vlaggetjes waren driehoekig, rood en wit en blauw en geel, en het geel was zo verschoten dat het bijna wit was. Ze telde er tweeëndertig.

'Hoe lang is hij?' vroeg ze.

'Elf meter,' zei buurvrouw Pot, die hem elf minuten lang over haar knieën had gehad en die dus alles van die lijn wist wat er te weten viel.

Jet keek van de lijn naar de molen en terug.

'De wiek is ook elf meter,' zei ze.

Niemand zei iets.

‘En de trommel is leeg,’ zei Jet.

Oom Bijna draaide zijn hoofd om. Hij keek naar Jet zoals hij naar een tekening keek waar iets op stond dat hij zelf niet had bedacht. Toen liep hij naar het wagentje, ging op zijn knieën in het gras zitten en legde de vlaggenlijn naast de trommel.

Hij zei niets. Hij mat.

Dat was nieuw van deze week: hij mat eerst en tekende daarna. Nu tekende hij niet eens meer. Hij hield de lijn tegen de trommel aan, telde met zijn duim de slagen die erop zouden passen, en stond op.

‘Er kan drie keer zo veel op,’ zei hij. ‘Ruim.’

Vader Mulder was intussen komen staan waar hij altijd stond: net buiten de kring.

‘Blijft hij van mijn zeil af?’ vroeg hij.

Iedereen keek naar Oom Bijna, en Oom Bijna keek naar Saar, want dat deed hij de laatste dagen bij elke vraag die over de molen ging en niet over de machine.

‘De arm met de rolletjes houdt hem vier centimeter van het hekwerk,’ zei Saar. ‘Hij loopt over de latten. Hij raakt het doek niet.’

‘Dan mag het,’ zei vader Mulder.

Dat waren drie woorden, en Ties stak drie vingers op waar niemand het zag behalve Jet.

Om half zeven stond De Vier Winden stil. Vader Mulder had de vang erop gelegd voordat er iemand bij de wiek kwam, en de mevrouw van nummer zeven was naar binnen gegaan zonder dat iemand het haar had gevraagd.

‘De vang ligt erop,’ riep ze door de deur. ‘En ik blijf hier.’

Het klaarmaken kostte meer tijd dan Jet had gedacht. De twee geleidingslatjes moesten terug op de roede, met acht vleugelmoeren, en die deed Ties, want dat was sinds vanmiddag zijn werk. Daarna ging het wagentje bij de

punt op de roede, en de punt van de onderste wiek hing schuin over het gras, een halve meter boven de grond, zodat je er gewoon bij kon staan.

Toen moest de lijn nog om de trommel heen. Daar zaten acht mensen bij, en op de zevende slag zat er iets warms in het uitgeholde eind van de trommel.

'Hij is bezet,' zei Nout, voor de tweede keer die dag.

Kip Drie kwam eruit alsof zij degene was die gestoord werd, en liep het lange gras bij het hek in.

Nout deed zijn volgorde. Eerst liep hij het touw van de lier door zijn handen, van de trommel tot de haspel. Toen zette hij de mensen die niets te doen hadden achter de rij afgekeurde heklatten, die daar sinds dinsdag lag en die grijs en lelijk was en toch nog steeds mocht blijven liggen. Toen keek hij wie waar stond. Er stonden er die avond veel meer dan vanmiddag, en niemand zei er iets van.

'Hoe hard mag hij?' vroeg Nout.

Jet keek op.

Dat was de vraag van elf dagen geleden. Toen had Nout hem in de bakkerij gesteld, en toen had Oom Bijna meteen geantwoord dat het zo hard mocht als je wilde, en twintig minuten later was Knotwilg wit geweest.

Nu antwoordde Oom Bijna niet meteen.

Hij dacht na. Jet telde vier seconden, en dat waren de vier belangrijkste seconden van het hele apparaat.

'Zo hard als Ties wil,' zei hij toen. 'Er zit geen doek aan. Er kan niets bollen en er kan niets scheuren, en er staat niemand onder.'

'Goed,' zei Nout.

Ties pakte de slinger van de lier met allebei zijn handen.

'Nu mag het,' zei Nout.

Ties draaide.

Hij draaide zoals hij dinsdag in de bakkerij had gedraaid, en dat was toen precies fout en nu precies goed. Het wagentje schoot langs de heklatten omhoog, de rolletjes telden de latten af — tok-tok-tok-tok, veel te snel om mee te tellen — en achter het wagentje aan kwam de lijn van de trommel af en ging staan.

Tweeëndertig vlaggen, langs elf meter wiek, in vier Beaufort.

Ze gingen niet één voor één staan. Ze gingen allemaal tegelijk staan, van beneden naar boven, en ze bleven staan, en ze klapperden zo hard dat je het bij het hek kon horen.

'Alle moeren en bouten,' zei Oom Bijna.

Jet had haar horloge in haar hand.

'Elf seconden,' zei ze.

Ze rekende het meteen uit, want ze kon er niets aan doen: elf meter in elf seconden was één meter per seconde. Het zeil had er die ochtend honderdnegentig seconden over gedaan, en daarna waren er nog twintig minuten koorden achteraan gekomen. Aan een vlaggenlijn hoeft niets met de hand.

Toen pas juichten ze.

Wat er daarna gebeurde, was het gekste van de hele dag.

Er waren acht molenaars uit acht dorpen naar Knotwilg gekomen om een molen van honderdvijftig jaar in vol tuig te zien draaien. Die molen stond twintig meter verderop stil, met vier zeilen voor en tweeëndertig vlaggen erlangs.

En alle acht stonden ze met hun rug ernaartoe, om een houten wagentje met vier loopwielen heen.

'Wat is de overbrenging?'

'Is dat beuken?'

'Kunt u er zo een voor ons maken?'

Die laatste vraag kwam van de molenaar uit Zwaneveen, die 's middags niet langs Bout had gemogen.

Oom Bijna zette zijn hoed af en hield hem in zijn handen.

‘Hij legt geen zeil voor,’ zei hij. ‘Hij hijst vlaggen.’

En toen, met roet op zijn bril en zijn hele gezicht in de plooi die Jet al haar hele leven kende:

‘Bijna!’

Jet moest even naar de linden bij het hek kijken.

Vrijdagochtend was het uitgebleven, en vrijdagmiddag, en die avond, en daarna nog vijf keer. Acht keer had ze gewacht en acht keer was het niet gekomen, en ze had het geteld zonder het te willen tellen.

Nu kwam het terug op een machine die het wél deed. Dat was precies goed: hij was bijna een zeilhijser geworden.

Bij de molendeur stond vader Mulder te lachen.

Hij lachte zonder geluid, met zijn schouders, met zijn pet in zijn hand, en Jet keek er langer naar dan beleefd was.

‘Ze zijn helemaal uit acht dorpen gekomen,’ zei hij tegen Beumer. ‘Voor mijn molen.’

‘Ja,’ zei Beumer.

‘Ze staan naar een wagentje te kijken.’

‘Ja,’ zei Beumer.

Vader Mulder schudde zijn hoofd. ‘Dat is het grappigste van vandaag.’

Jet ging naast Oom Bijna staan bij de rij latten.

‘Vindt u het erg?’ vroeg ze. ‘Dat de zeilen met de hand zijn voorgelegd?’

Oom Bijna keek naar boven, naar de vier wieken en de vlaggen, en hij dacht er langer over na dan Jet had verwacht.

‘Een molen is de enige machine die ik ken die geen mens wil vervángen,’ zei hij. ‘Hij wil er een hébben.’

Er zat geen spijt in. Jet luisterde er speciaal naar, en er zat geen spijt in.

Daarna ging het de hele avond zo.

Om zeven uur vroeg iemand of het nog een keer kon. Vader Mulder zette zijn molen stil op de plek waar hij hem hebben wilde — dat kon hij, en Jet had er die week nog niet bij stilgestaan hoe knap dat eigenlijk was — Ties draaide de acht vleugelmoeren vast, de lijn ging om de trommel heen, en elf seconden later stonden er weer tweeëndertig vlaggen langs de wiek.

Elf seconden vlaggen kostte acht vleugelmoeren, en dat vond niemand te veel.

Daarna ging alles er weer af, want het wagentje ging eraf voordat er ook maar één wiek bewoog. Dat was de regel van die ochtend, en Oom Bijna zei hem elke keer opnieuw, en elke keer alsof hij hem al dertig jaar had.

Om half acht weer. Om acht uur weer, en toen was het licht al aan het weggaan en klapperden de vlaggen tegen een lucht die oranje was.

Buurvrouw Pot keek elke keer naar één vlag en verder naar niets. Het was de derde, en er zat een naad in van een hand lang, en die naad zag je van beneden niet.

Bij de derde keer kwam Bout onder de molentrap vandaan, keek naar de vlaggen en ging weer terug naar zijn tree.

'Bout,' zei Jet. 'Haal de duimstok.'

Bout haalde niets. Vijf uit honderd, en dat stond nu al twee boeken stil.

Bij de vierde keer keek ze niet meer op haar horloge. Ze wist dat het elf seconden was. Ze schreef in het Proevenboek PROEF 94 en daaronder de tijd, en helemaal onderaan, kleiner, wat er sinds vanochtend onder elke proef stond: *Wind: vier.* En daarachter, nog kleiner: *Dat gaf niet.*

'Hoe heet hij nu?' vroeg ze.

'De Vlagge-o-maat,' zei Oom Bijna, alsof dat altijd al zo was geweest.

Toen het bijna donker was, wilde meneer Knol iets zeggen.

Hij had het op zijn klembord staan, op de achterkant van de lijst met tweehonderd namen, en hij bedankte negenendertig mensen bij naam. Halverwege raakte hij de tel kwijt en begon hij opnieuw.

Er waren honderdtwaalf stoelen en tweehonderdveertien mensen, dus acht molenaars droegen de acht schaafbanken terug uit het lange gras achter de molen. Op een schaafbank kunnen er vier.

'Honderdvierenveertig zitplaatsen,' zei Jet. 'Zeventig mensen staan.'

'Zeventig,' zei meneer Knol dankbaar, want dat hoefde hij dan niet twee keer te tellen.

Toen stond vader Mulder op.

Hij nam zijn pet af en hield hem in zijn handen, zoals hij die middag ook had gedaan toen het meel in de zak ging, en hij keek een tijdje boven de mensen uit naar zijn eigen wieken.

'Drie weken geleden stond hij stil, en vanmiddag heeft hij gemalen — met zes mensen die het vanochtend nog niet konden,' zei hij. 'Ik ben jullie dankbaar, en niet alleen jullie.'

Toen zette hij zijn pet weer op en ging zitten.

'Achtentwintig,' zei Ties zacht.

Het was de langste toespraak van vader Mulders leven, en niemand lachte om het getal van Ties.

'Wil er nog iemand iets zeggen?' vroeg meneer Knol.

Achteraan stond de mevrouw van nummer zeven op van een schaafbank. Ze keek omhoog naar de tweede wiek, waar vijfentwintig vierkante meter doek hing dat lichter van kleur was dan de rest.

'Het hangt goed,' zei ze.

Toen ging ze weer zitten.

Dat was de kortste toespraak die in Knotwilg ooit gehouden was, en het duurde drie tellen voordat het erf doorhad dat hij al klaar was, en toen klapten tweehonderdveertien mensen tegelijk.

Meneer Beumer had de hele avond bij het hek gestaan en niets gedaan. Nu kwam hij naar voren.

'Mulder,' zei hij. 'Dat kind van jou moet ingeschreven worden.'

'Ja,' zei vader Mulder.

'Tweehonderd uur,' zei Beumer tegen Saar. 'Met iemand naast je die het kan. Niet achter elkaar en niet in één winter.'

Saar rekende het uit zoals Jet het uitgerekend zou hebben.

'Vijfentwintig zaterdagen,' zei ze.

'Als het waait,' zei Beumer.

Hij keek de kring rond, en toen zei hij het zo hard dat de acht molenaars het konden horen, en dat was ook precies waarom hij het zo hard zei.

'Dan is ze de jongste leerling-molenaar van de provincie.'

Acht molenaars draaiden zich om.

Voor het eerst die avond keken ze niet naar het wagentje.

'Ik schrijf nooit iets op,' zei Beumer.

'Dat doe ik,' zei meneer Knol, die zijn klembord al had.

Hij schreef in blokletters **LEERLING — S. MULDER**, en hij schreef het twee keer, want de eerste keer stond het onder de verkeerde kop.

'En dan komt ze in het boek,' zei Beumer.

'Waarom?' vroeg Saar.

Daar was hij weer, dacht Jet. Sinds vanmiddag was hij er weer, en niemand behalve zij en Ties wist hoe lang hij weg was geweest.

'Omdat er over vijftig jaar iemand wil weten wie hier stond,' zei Beumer.

Vader Mulder legde uit wat het molenboek was, en dat kostte hem meer woorden dan hij gewend was: één boek, sinds de eerste steen, en elke molenaar die hier werkte had erin geschreven. Ook zijn vader. Ook hij.

'Saar,' zei hij. 'Haal het boek even.'

Saar ging naar binnen.

Jet zag het licht in de kamer achter het schot aangaan. Ze hoorde de vierde tree kraken, en toen niets, en toen weer de vierde tree.

Saar kwam terug met lege handen.

'Het ligt er niet,' zei ze.

'Waar lag het dan?' vroeg Beumer.

'Waar het altijd ligt,' zei Saar.

Jet haalde haar potlood uit haar zak.

20. Het boek dat er niet is

Proef 95. De Meelzak-o-maat. Uitkomst: alle zakken boven. En daarna alle zakken beneden.

De derde zaterdag van oktober begon zoals elke zaterdag begon: om zeven uur bij de winkel, met de bakfiets, vier kratten en de blikken trommel met de molen op het deksel.

Het was koud en er stond geen zuchtje wind. Ties reed, Nout tilde en Jet hield het kasboek bij, en bij het laatste hek zei Nout ‘Eenendertig’, zoals hij dat elke week zei.

Bij de winkel van Jets ouders stapte Ties af.

In de voegen van de gele pui zat nog steeds meel. Een dun wit streepje langs elke steen, van de deur tot om de hoek, en het zat er nu ruim vier weken. Jets moeder had drie keer geprobeerd het eraf te boenen.

Mevrouw Bakker kwam met haar handen in haar schort naar buiten en bleef ernaar staan kijken.

‘Niet meer doen,’ zei ze.

‘Het is mijn pui,’ zei Jets moeder.

‘Het is mijn meel.’ Mevrouw Bakker knikte tevreden. ‘Ik heb er veertig jaar over gedaan om dat ergens te krijgen waar iedereen het kan zien.’

Om half tien stond de koffie bij de slager op de stoep, en om tien uur zette de slager zijn kopje neer en pakte zijn fiets.

‘Molen,’ zei hij.

Dat deed hij sinds drie weken, en niemand vond het meer raar.

Voor het dorpshuis stond meneer Knol al te wachten met zijn klembord. Boven de gevel stak de hijsbalk naar buiten, en de haak hing op zeven meter boven de stoep, en er hing al drie weken niets aan.

‘Hij ligt in de gang,’ zei meneer Knol. ‘Ik loop er elke dag langs.’

Het kleine meisje dat nog niet naar school hoefde, stond op de klinkers en keek omhoog. Dat deed ze sinds die nacht met het zeil elke dag, en ze had er nooit iets van gezegd, want ze kon nog bijna niets zeggen.

Nout liet het touw door zijn handen lopen, van de haak tot de lier. Toen wees hij naar de achtenveertig klinkers die drie meter uit de gevel liggen.

‘Hierachter,’ zei hij. ‘Er praat er maar één.’

Het houten kruis van twee meter kwam de gang uit, met de vier zitjes eraan. In acht minuten hing de zweefmolen van Knotwilg weer waar hij hoorde, en er stond niemand onder.

Meneer Knol schoof zijn omgekeerde melkkrat ervoor.

‘Opstapje,’ zei hij, alsof iemand daarnaar gevraagd had.

Het meisje mocht als eerste. Ze hield zich met twee handen vast en zei het hele rondje niets, en toen ze eraf kwam, zei ze het wel.

‘Nog een keer.’

De molen stond stil, met de wieken in het kruis, want er was nog steeds geen wind. Dat gaf niet. De ploeg kwam elke zaterdag, of het nu waaide of niet.

Die ochtend kwamen ze alle zes: Nout, meneer Knol, de slager, de mevrouw van nummer zeven, meester Warnaar, en om twaalf uur Ties’ vader, want de garage was zaterdags tot twaalf uur open. Niemand had ze gebeld. Ties zag iets wat hij drie weken geleden nog niet had kunnen zien: vader Mulder stond niet meer bij de deur te kijken wie er kwam.

Ties deed de rollen. Dat was zijn werk: vierentwintig stukken iepenhout onder de kap, van één tot vierentwintig, met de spuitkan en de bus vet uit de garage van zijn vader. Het kostte hem veertig minuten en niemand deed het over.

Beneden in de molendeur zat sinds een week een luikje. Het was niet groter dan een boodschappentas, met een scharnier van een oude leren riem, en het hing zo dat het twee kanten op kon. Oom Bijna had er één middag over gedaan.

‘Fluitje van een cent,’ had hij gezegd, en voor één keer klopte dat ook, want het was geen machine.

Er liepen sindsdien dertien kippen door de molen alsof ze er altijd al hadden gewoond. Kip Drie en haar twaalf woonden op het schoolplein en liepen elke dag naar de steenzolder, omdat er tussen elke twee planken een streepje graan lag.

‘Waarom een luikje?’ had Saar gevraagd. ‘De deur staat toch open.’

‘Niet in januari,’ had haar vader gezegd.

Om elf uur kwam meneer Knol met een envelop in een plastic mapje, want meneer Knol kwam altijd met iets in een mapje.

‘Van de molenstichting.’

Vader Mulder keek er niet eens naar.

‘Ik heb ze geschreven dat het niet doorgaat,’ zei hij. ‘De molen blijft van ons.’

Dertien woorden. Ties telde ze zonder erbij na te denken, en toen merkte hij dat hij de laatste weken vaak vergeten was te tellen.

‘Hoeveel heb je er nu?’ vroeg Jet aan Saar.

‘Twee,’ zei Saar. ‘Vandaag telt niet. Er waait niks.’

‘Nog drieëntwintig.’

‘Als het waait,’ zei Saar, precies zoals meneer Beumer het gezegd had.

Om twaalf uur kwam Oom Bijna de Molenstraat uit met de steekwagen.

Er stonden twee lange latten op, overal even dik, en die kwamen schuin over de molentrap te liggen. Daarop paste een wagentje met vier loopwielen en een houten bak die kon kantelen. Boven, aan de balk bij het luik, hing een katrol; beneden zat een slinger met twee tandwielen, vier op één, een meter naast de trap.

‘De Meelzak-o-maat,’ zei Oom Bijna.

‘Waarvoor?’ vroeg Saar.

‘Voor de zakken.’

Op de grond stonden acht zakken meel van vijfentwintig kilo. Die moesten naar de maalzolder, want meel moet droog staan, en sinds er een luikje in de deur zat liepen er beneden bovendien dertien kippen omheen.

Vader Mulder droeg ze anders zelf naar boven. Eén voor één, over zijn schouder, de trap op die geen trap was maar bijna een ladder.

'Hoe lang doet u daarover?' vroeg Jet.

'Een half uur.'

'En het luiwerk dan?'

'Dat werkt als hij draait,' zei vader Mulder. 'Hij draait niet.'

'Precies,' zei Oom Bijna. 'Daar is hij voor.'

Nout deed zijn volgorde. Eerst het touw door zijn handen, van de katrol tot de slinger. Toen keek hij wie waar stond. Toen maakte hij de onderkant van de trap leeg, en dat gold ook voor de hond.

'Bout.'

Bout stond op van de plek waar hij al sinds september lag, liep naar buiten en ging drie meter van de deur in het gras liggen, en hij deed dat zo langzaam dat je precies zag wat hij ervan vond.

'Dertien,' zei Nout bij de deur. 'Allemaal buiten.'

Meneer Knol telde ze na en kwam op veertien, en daarna op dertien. 'Die witte liep twee keer langs,' zei hij.

'Nu mag het.'

Ties draaide.

De eerste zak ging in achttien seconden naar boven. Bij het luik liep de bak tegen een blokje aan, kantelde, en de zak schoof er glad af en kwam plat op de maalzolder terecht, naast het gat.

De tweede ging ook in achttien seconden. En de derde. En de vierde.

'Hij deugt,' zei de slager.

Bij de zesde zei Nout iets.

‘Ze komen allemaal op dezelfde plek.’

‘Ja,’ zei Oom Bijna, en hij straalde zoals hij straalt als iets precies doet wat hij bedacht heeft.

‘Naast het gat.’

De zevende ging omhoog. De achtste ook.

‘Acht,’ zei Jet. ‘Vier minuten en tien seconden.’

Nout knikte, en pas toen klapte iedereen.

Boven lagen acht zakken op elkaar. Een zak meel is geen baksteen: hij zakt uit, hij glijdt weg onder zijn eigen gewicht en hij zoekt de kant waar hij het minst hoeft te werken. De stapel stond scheef, en hij stond scheef naar het gat toe.

Toen het klappen ophield, was het drie tellen stil. Daarna hoorde je boven iets schuiven.

‘Stop,’ zei Nout.

Ties liet de slinger los zonder te kijken wie het gezegd had, en dat had hij drie weken eerder nog niet gekund. Alles stond stil.

De stapel niet.

De bovenste zak ging het gat in. De zak eronder ging er meteen achteraan. En toen gingen ze alle acht.

Tweehonderd kilo kwam de molentrap af zoals tweehonderd kilo een ladder afkomt: niet netjes, niet tegelijk en niet zacht. De vijfde sprong over de andere heen. De zevende raakte de leuning die glad is van honderdvijftig jaar handen en draaide een halve slag om zichzelf heen. De achtste scheurde open op de onderste tree en gleed door tot in de deuropening, waar hij tegen niets aan kwam, want Nout had daar niets laten staan.

Toen kwam het meel.

Vijfentwintig kilo meel dat op een houten vloer openscheurt, blijft niet liggen waar het valt. Het ging eerst omhoog, het hing een tel in de lucht, en toen ging het overal heen. Over de weegschaal. Over de zakken tarwe.

Over de onderste zes treden en over de leuning. Over de laarzen van meneer Knol, die precies daar stond waar hij mocht staan.

‘Alle moeren en bouten,’ zei Oom Bijna.

Toen alles stillag, ging het luikje in de molendeur open.

Kip Drie kwam naar binnen, keek naar de vloer, en Ties zag aan haar dat dit de mooiste dag van haar leven was. Haar twaalf kwamen achter haar aan.

‘Dertien buiten,’ zei Nout. ‘Dat klopte ook. Alleen kan dat luikje twee kanten op.’

Aan Kip Drie was voor het eerst niets te zien.

Oom Bijna kwam de molen in en bleef midden in het meel staan. Hij haalde zijn bril van zijn neus, poetste hem aan zijn stofjas en zette hem weer op, en hij straalde.

‘Bijna!’

Ties hoorde het en er gebeurde niets in zijn maag, en dat was het verschil met drie weken geleden. Toen was het acht keer niet gekomen en had Jet het

geteld zonder het te willen tellen. Nu was dit de tweede keer, en de tweede keer is gewoon.

'Hij brengt ze boven,' zei Jet.

'Ja.'

'En dan gooit hij ze eraf.'

'Hij weet precies waar hij een zak neer moet leggen,' zei Oom Bijna. 'Hij weet alleen niet dat daar al een zak ligt.'

Toen zette hij zijn hoed af en hield hem in zijn handen, en hij liep naar vader Mulder toe.

'Het is jouw meel, en mijn machine heeft het van jouw trap gegooid.'

'Ja,' zei vader Mulder.

'Dan vegen we het op, en dan maal jij er een nieuwe als het waait.'

'Zeven zijn nog heel,' zei vader Mulder.

Die zeven droeg hij daarna zelf naar boven. Eén voor één, over zijn schouder, de trap op die bijna een ladder is. Het kostte hem een half uur.

Buurvrouw Pot stond om half twee met de koektrommel in de deur, want een herstel zonder koek is geen herstel.

'Bout,' zei Jet. 'Haal de bezem.'

Bout kwam terug met het Proevenboek, dat Jet in het gras had gelegd, en legde het netjes voor haar neer. Vier mensen keken tegelijk op, want er was in Knotwilg maar één boek waar iedereen aan dacht, en dit was het niet.

'Vijf uit honderd,' zei Jet.

'Bijna,' zei Ties.

Om drie uur was het dorp over drie plekken verdeeld.

In de moestuin naast het feestterrein stond meneer Aalbers tussen bed elf en bed twaalf, en er kwamen die middag prei, bonen en drie pompoenen uit die je met twee handen moest dragen.

In de bovenzaal van het dorpshuis speelde meester Warnaar, en er werd gezongen. Je kon het op de stoep horen, en buiten hingen er vier kinderen aan de hijsbalk die met vier tegelijk rondgingen. Dat waren de twee geluiden van die zaterdag.

En bij de molen stond Ties met een handveger op de onderste tree meel te vegen van hout dat honderdvijftig jaar oud was.

Om vijf uur zaten ze in het gras bij het hek.

Jet schreef PROEF 95 op de tiende bladzijde, met de tijd eronder, en daaronder, kleiner: *Acht zakken boven. Acht zakken beneden. Wind: nul.*

Toen draaide ze het Proevenboek om en begon achterin.

Bovenaan de laatste bladzijde schreef ze één woord.

Kwijt.

'Wat doe je?' vroeg Ties.

'Opschrijven waar we al gekeken hebben,' zei Jet. 'Anders kijken we er nog een keer.'

Ze schreef elf plekken op. De kamer achter het schot. De kist op Saars zolder. De maalzolder, achter de builzeef, waar twee jaar lang een rol doek had gelegen. De bovenzaal. Het mapje van meneer Knol. Twee plekken schreef ze twee keer op, want die had meneer Knol gedaan.

Het molenboek was er niet.

Eén boek, sinds de eerste steen. Elke molenaar die hier gewerkt had, had erin geschreven; Saars grootvader ook, en haar vader ook. En sinds de avond van het feest hoorde er een naam bij te staan die er nog steeds niet in stond.

'Ik sta op het klembord,' zei Saar.

'Dat is niet hetzelfde,' zei meneer Knol, en hij was de enige die dat mocht zeggen, want het was zijn klembord.

Oom Bijna kwam erbij staan en las mee over Jets schouder. Hij zei niets. Hij keek naar die elf regels zoals hij naar de lucht kijkt als daar niets te zien is.

‘Dat is Die Blik,’ zei Jet zacht.

‘Welke blik?’ vroeg meneer Knol.

‘Die.’ Ze wees niet. ‘Ik heb hem nu zestien keer gezien.’

Ze keek nog een keer. Toen zette ze in de kantlijn een streepje bij.

‘Zeventien.’

Meneer Knol had zijn zakdoek al in zijn hand, en er stond helemaal geen machine in de buurt.

Oom Bijna nam zijn hoed af en zette hem weer op. Hij keek naar de molen die stilstond, en naar de deur waar sinds een week een luikje in zat.

‘Elf plekken,’ zei hij. ‘En elf keer niets.’

‘Ja,’ zei Jet.

‘Volgens mij kun je zoeken uitrekenen.’

Copyright & License

© 2026 Studio Safan (studiosafan.nl). All stories, characters and illustrations in this book are original.

This book is free, and it is meant to be shared: you may download it, print it, and pass it on to other families, schools and reading groups — as long as it stays free, unchanged and credited to Studio Safan. You may not sell this book, change it, or use it commercially.

License: Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0)